

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**FESTİNGER'İN BİLİŞSEL UYUMSUZLUK YAKLAŞIMINA
GÖRE KAN BAĞIŞLARININ YETERSİZLİĞİNE
YÖNELİK BİR ÇALIŞMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Doğancan ÇELİK

Enstitü Anabilim Dalı: Halkla İlişkiler ve Reklamcılık

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nuray YILMAZ SERT

ŞUBAT – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

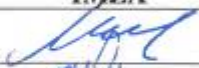
**FESTİNGER'İN BİLİŞSEL UYUMSUZLUK YAKLAŞIMINA
GÖRE KAN BAĞIŞLARININ YETERSİZLİĞİNE
YÖNELİK BİR ÇALIŞMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Doğancan ÇELİK

Enstitü Anabilim Dalı: Halkla İlişkiler ve Reklamcılık

“Bu tez 25/022019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Doç. Dr. Nuray Yılmaz Sert	Başarılı	
Doç. Dr. Nilhal Başarı	Başarılı	
Doç. Dr. Ayşe İnci	Başarılı	

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1
Öğrencinin		
Adı Soyadı	:	DOĞANCAN ÇELİK
Öğrenci Numarası	:	1560Y64104
Enstitü Anabilim Dalı	:	HALKLA İLİŞKİLER VE REKLAMCILIK
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	FESTİNGER'İN BİLİŞSEL UYUMSUZLUK YAKLAŞIMINA GÖRE KAN BAĞIŞLARININ YETERSİZLİĞİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA
Benzerlik Oranı	:	%15
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,		
☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.		
18/03/2019 Öğrenci İmza		
☐ Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.		
Bilgilerinize arz ederim.		
...../...../20..... Öğrenci İmza		
Uygundur		
Danışman Unvanı / Adı-Soyadı: Doç.Dr. Muray Yılmaz Sert		
Tarih: <i>18/03/2019</i>		
İmza: <i>[Signature]</i>		
☒ KABUL EDİLMİŞTİR ☐ REDDEDİLMİŞTİR EYK Tarih ve No:	Enstitü Birim Sorumlusu Onayı Doç. Dr. Ayda İNANÇ Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölüm Bşk. V.	

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TABLolar LİSTESİ.....	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	viii
SUMMARY	ix

GİRİŞ	1
-------------	---

BÖLÜM 1: KAN BAĞIŞI OLGUSU VE TÜRKİYE’DE KAN BAĞIŞI	4
---	---

1.1.Kan Bağışı Kavramının Tanımı	4
1.2.Kan Bağışçısı Sınıflandırmaları	6
1.2.1. Takas Kan Bağışçısı.....	6
1.2.2. Ticari Kan Bağışçısı.....	8
1.2.3. Gönüllü Kan Bağışçısı	9
1.3.Kan Bağışı ile İlgili Motivasyonlar: Gönüllülük ve Özgecilik	10
1.3.1. Gönüllülük	10
1.3.2. Özgecilik	12
1.4.Türkiye’de Kan Bağışı	15
1.4.1. Kan Bağışçısı Kazanım Programı	18
1.4.2. Kan Bağışçısı Kazanım Personelinin Görevleri.....	21
1.5.Türk Kızılayı ve Literatür	22

BÖLÜM 2: İÇSEL İLETİŞİM VE FESTİNGER’İN BİLİŞSEL UYUMSUZLUK KURAMI.....	26
---	----

2.1. İletişim Kavramının Kapsamı ve Konusu	26
2.1.1. İletişimin Tanımı ve Türleri	30
2.1.2. İletişimin Temel Oluşturucu Öğeleri	33
2.2. İçsel İletişim	36
2.3. Festinger’in Bilişsel Uyumsuzluk Kuramı	38

BÖLÜM 3: FESTİNGER’İN BİLİŞSEL UYUMSUZLUK YAKLAŞIMINA GÖRE KAN BAĞIŞLARININ YETERSİZLİK YÖNELİK BİR ÇALIŞMA.....	42
--	----

3.1. Araştırmanın Konusu	42
3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	42
3.3. Araştırmanın Hipotezleri.....	42
3.4. Veri Toplama Yöntemi.....	43
3.5. Bulgular	43

3.5.1. Demografik Veriler	44
3.5.2. Kan Bağışı ile İlgili Veriler	45
SONUÇ	68
KAYNAKÇA	74
EKLER	79
ÖZGEÇMİŞ	81

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1 : Türk Kızılayı'nın Yıllara Göre Kan Bağışı Sayısı.....	23
Tablo 2 : Cinsiyet Tablosu	44
Tablo 3 : Yaş Aralığı Tablosu	44
Tablo 4 : Eğitim Durumu Tablosu	44
Tablo 5 : Kan Bağışı Durumu Tablosu	45
Tablo 6 : Kan Bağışının Nedeni Tablosu	45
Tablo 7 : “Kan Bağışı Kanı Veren Kişide Halsizlik Yapıyor” Veri Tablosu	46
Tablo 8 : “Kan Bağışı Kanı Veren Kişide Kilo Kaybına Yol Açıyor” Veri Tablosu ...	46
Tablo 9 : “Kan Bağışı İştah Açtığı İçin Kanı Veren Kişiye Kilo Aldırıyor” Veri Tablosu.....	47
Tablo 10: “Kan Bağışı Bulaşıcı Hastalık Kapma Riskini Artırıyor” Veri Tablosu	47
Tablo 11: “Kan Bağışıyla İlgili Yeterli Bilgilendirme Yapılmıyor” Veri Tablosu	48
Tablo 12: “Kan Bağışlama Oranları Zaten Yeterli Düzeydedir” Veri Tablosu	48
Tablo 13: “Kanın Yerini Tutan Başka Maddeler Mevcuttur” Veri Tablosu.....	49
Tablo 14: “Kan Bağışı İhtiyacı Olan Kişinin Yakınları Tarafından Yapılmalıdır” Veri Tablosu.....	49
Tablo 15: “Kan Bağışlamak Dini Olarak Uygun Bir Davranış Değildir” Veri Tablosu.....	49
Tablo 16: “Herkesin Kanı Ancak Kendine Yetecek Kadardır” Veri Tablosu	50
Tablo 17: “Benim Kan Grubum Nadir Bulunan Bir Kan Grubu Olmadığı İçin İhtiyaç Olduğunu Sanmıyorum” Veri Tablosu	50
Tablo 18: “Kan Bağışının Abartıldığı Kadar Önemli Olduğunu Düşünmüyorum” Veri Tablosu.....	51
Tablo 19: “Kişilerin Kan İhtiyacı Zaten Devletin Kurumları Tarafından Karşılanıyor” Veri Tablosu	51
Tablo 20: “Kana Gerçekten Çok İhtiyaç Olsa Yayın Organlarında Daha Fazla Yer Alırdı Ama Yer Almıyor”	52
Tablo 21: “Yeterince Kan Stokunun Bulunduğunu Düşünüyorum” Veri Tablosu.....	52
Tablo 22: Ben Kan Versem De İhtiyaç O Kadar Çok Ki Çözüm Olmayacak Veri Tablosu	53
Tablo 23: Verdiğim Kan İhtiyacı Olana Gitmeyecek Muhtemelen Parayla Satılacak Veri Tablosu.....	53

Tablo 24: “Uygun Şartlarda Korunmadığı İçin Verdiğim Kan Nasılsa Bozulacak Bir İşe Yaramayacak” Veri Tablosu	53
Tablo 25: “Hepimiz Nasıl Olsa Öleceğiz Kan Bağışı Çok Anlamsız” Veri Tablosu	54
Tablo 26: “Kimse Tanımadığı Birine Kan Vermek İstemeyeceği İçin Kan Bağışı Kampanyaları Boşuna Bir Çabadır” Tablosu.....	54
Tablo 27: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişiler Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek için ‘Var olan Tutumları Destekleyen Bilgileri Arama’ Yoluna Giderler” Hipotezinin Ortalama Tablosu	55
Tablo 28: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişiler Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek için ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler Hipotezinin Ortalama Tablosu	56
Tablo 29: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişiler Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek için ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltma’ Yoluna Giderler” Hipotezinin Ortalama Tablosu	56
Tablo 30: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişiler Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek için ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetme’ Yoluna Giderler” Hipotezinin Ortalama Tablosu.....	57
Tablo 31: Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin “Var Olan Tutumları Destekleyen Bilgiler Arama” Yoluna Gidenler: Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem Testi Tablosu.....	58
Tablo 32: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler”: Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem Testi Tablosu	58
Tablo 33: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltmak’ Yoluna Giderler”: Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem Testi Tablosu	59
Tablo 34: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetmek’ Yoluna Giderler”: Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem Testi Tablosu	59
Tablo 35: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Var Olan Tutumları Destekleyen Bilgileri Arama’ Yoluna Giderler”: Yaş Etkisi	60

Tablo 36: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Var Olan Tutumları Destekleyen Bilgileri Arama’ Yoluna Giderler”: Yaş Etkisi Betimleyici Tablosu.....	60
Tablo 37: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler”: Yaş Etkisi	61
Tablo 38: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler”: Yaş Etkisi Betimleyici Tablosu.....	61
Tablo 39: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltma’ Yoluna Giderler”: Yaş Etkisi	62
Tablo 40: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltma’ Yoluna Giderler”: Yaş Etkisi Betimleyici Tablosu.....	62
Tablo 41: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetmek’ Yoluna Giderler”: Yaş Etkisi.....	63
Tablo 42: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetmek’ Yoluna Giderler”: Yaş Etkisi Betimleyici Tablosu	63
Tablo 43: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Var Olan Tutumları Destekleyen Bilgiler Arama’ Yoluna Giderler”: Eğitim Durumu Etkisi	64
Tablo 44: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Var Olan Tutumları Destekleyen Bilgiler Arama’ Yoluna Giderler”: Eğitim Durumu Betimleyici Tablosu	64
Tablo 45: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler”: Eğitim Durumu Etkisi.....	65
Tablo 46: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler”: Eğitim Durumu Betimleyici Tablosu	65

Tablo 47: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltmak’ Yoluna Giderler”: Eğitim Durumu Etkisi	66
Tablo 48: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltma’ Yoluna Giderler”: Eğitim Durumu Betimleyici Tablosu	66
Tablo 49: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetmek’ Yoluna Giderler”: Eğitim Durumu Etkisi.....	66
Tablo 50: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetme’ Yoluna Giderler”: Eğitim Durumu Betimleyici Tablosu.....	67

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: İletişimin Basit İşleyiş Şeması	33
--	----

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: Festinger'in Bilişsel Uyumsuzluk Yaklaşımına Göre Kan Bağışlarının Yetersizliğine Yönelik Bir Çalışma			
Tezin Yazarı: Doğançan ÇELİK		Danışman: Doç. Dr. Nuray YILMAZ SERT	
Kabul Tarihi: 25 Şubat 2019		Sayfa Sayısı: x (önkısım) + 74 (tez) + 2 ek	
Anabilim Dalı: Halkla İlişkiler ve Reklamcılık			
Kan bağışlarının yetersizliği birçok ülkede toplumsal bir sorun olarak ele alınıyor. Terör tehdidi, doğal afetler ve şehirlerde yaşamını sürdüren geniş kitleler ülkeleri kan bankaları kurmaya sevk ediyor. Türkiye’de kan bağışlama oranları yıldan yıla artış gösteriyor fakat hala yeterli seviyede olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu sebeple gerek Türkiye’de gerekse dünyada birçok çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmada kan bağışlarının yetersizlik sorunu insanların karar aşamalarına etki eden değişkenlerinin tespit edilmesine dayanmaktadır. Bu tespitin yapılabilmesi için yöntem olarak, Festinger’in “Bilişsel Uyumsuzluk Yaklaşımı”nda belirttiği varsayımlara uygun bir ölçek dizayn edilmiştir. Yaklaşımına göre, insanlar bilişsel alanda uyumsuzluğa düştüklerinde tekrar dengeye ulaşmak için “yeni haklı kılımlar” üretmektedir. Festinger’in tespit ettiği dört haklı kılım yöntemine ilişkin ifadelerin yer aldığı anket çalışmasının sonuçlarında hipotezler doğrulanmamıştır. Hipotezleri temsilen oluşturulan yargı cümleleri katılımcıların kan bağışı eylemine karşı sahip olduğu düşünceleri belirlemektedir. Bu sebeple araştırma gönüllü ve düzenli kan bağışlarının sayısını artırmak için hazırlanacak kamu spotları, halkla ilişkiler faaliyetleri ve bağışçı kazanım kampanyaları için önemli sonuçları içermektedir.			
Anahtar Kelimeler: Kan bağışı, içsel iletişim, bilişsel uyumsuzluk			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐	
Title of Thesis: A Study on the Inadequacy of Blood Donations According to Festinger's Cognitive Dissonance Approach				
Author of Thesis: Doğancan ÇELİK		Supervisor: Assoc. Prof. Nuray YILMAZ SERT		
Accepted Date: 25 February 2019		Number of Pages: x (pre text)+74 (main body) + 2 (app.)		
Department: Public Relations and Advertising				
The insufficiency of blood donations is considered a social problem in many countries. Terror threats, natural disasters and large masses living in cities have been prompting countries to establish blood banks. Blood donation rates have been on the rise year by year in Turkey, but it is not possible to say that there are enough yet. For this reason, many studies exist both in Turkey and in the world. In this study, the problem of inability of blood donations is based on the determination of variables that affect the decision processes of people. In order to make this determination, as a method a scale was designed according to the assumptions of Festinger's "Cognitive Dissonance Approach". According to this approach, when people run into contradiction in the cognitive domain, they produce "new justifications" to achieve stabilization. The hypothesis has not been validated in the results of the survey, which includes the statements of four justified methods that Festinger has established. The judgement statements representing the hypotheses indicate the opinions of the participants against the action of blood donation. For this reason, the research includes important results for public spots, public relations activities and donor recruitment campaigns to increase the number of voluntary and regular blood donations.				
Keywords: Blood donation, cognitive dissonance, intra-personal communication				

GİRİŞ

Türkiye’de ve dünyanın birçok ülkesinde kan bağışlarının yetersizliği önemli bir sorundur. Dünya nüfusunun sürekli artışı ve genel nüfusun şehirlerde toplanması kana olan ihtiyacı artırmaktadır. Ameliyatlar ve çeşitli kan hastalıkları toplum içerisinde sürekli olarak kan stoku tutmayı gerektirmektedir. Kan, kaynağı yalnızca insanda bulunan bir sıvıdır. İnsan emeği ile üretilebilir ya da doğadan elde edilebilir bir sıvı değildir. Kanın bulunamaması ya da yetersiz olması hastanın can güvenliğini tehdit edebilmektedir. Buna rağmen insanların önemli bir çoğunluğu yalnızca yakınlarının kana ihtiyacı olduğunda kan verme eğiliminde oluyor ki bu davranış “bağış” kelimesinin anlamı ile çelişen önemli noktayı içermektedir. Bağış kelimesi sorumluluk bilincini, karşılık beklememeyi ve vicdani bir süreci içermektedir. Kan bağışında bulunma davranışında her şey insana ve onun bu konudaki fikirlerini etkileyebilecek değişkenlere bağlanabilir. Duyulan kötü bir haber veya yaşanan kötü bir deneyim bir sonraki kan bağışı kararına doğrudan etki edebilmektedir. Kan bağışı yapma kararı da tüm bu etkiler süzgecinden geçerek gerçekleşmektedir.

Bu çalışmada Festinger’in Bilişsel Uyumsuzluk Yaklaşımı temel alınarak insanların “kan bağışı yapma kararını” hangi sebeplerle reddettikleri ya da erteledikleri tespit edilmeye çalışıldı. İletişim bilimleri literatüründe tutarlılık ve uyum yaklaşımları arasında yer alan Festinger’in Bilişsel Uyumsuzluk Yaklaşımı’nda insanların verdikleri kararlar arasında tutarlı olma eğiliminde oldukları öngörülmektedir. Birey, tutarsızlık içinde ve içsel dengesini sağlayamaz bir halde ise Tekinalp ve Uzun (2009:114)’un deyişiyle “ilave yeni haklı kılımlar” yaratabilmektedirler. Bu durum günlük hayatta kan bağışlama davranışını engelleyen ‘ilave yeni haklı kılımlar’ yaratıyor olabilir. Araştırma kapsamında yapılan ankette ‘ilave yeni haklı kılımlar’ın araştırma yöntemi ve örneklem dahilinde tespit edilmeye çalışıldı.

Araştırmanın birinci bölümünde kan bağışı kavramının tanımı, kan bağışına etki eden motivasyonlar ve Türkiye’deki kan bağışı literatürü ele alındı. Bağış ile yardım arasındaki kavramsal farklar ortaya kondu.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise, kan bağışı sorununun iletişim ile olan bağı ortaya kondu. İletişimin türleri ele alınarak insanların karar verme süreçlerine etki eden içsel

iletişim türü irdelendi. Festinger’in Bilişsel Uyumsuzluk Yaklaşımı yine bu bölümde ele alınarak kan bağışında bulunabilecek örnek kişiler üzerinden modellenerek anlatıldı.

Araştırma sonucunda elde edilen bilgiler ülkemizdeki kan bağışı yetersizliği sorununa     m üretebilmek adına önemli akademik bilgiler sağlayabilir. Kan bağışlarının yetersizliği sorununun bir iletişim sorunu olarak ele alınacak olması sorunun     m ne dair önemli     m yöntemleri sağlayabilir.

Araştırmanın Konusu

Araştırma kan bağışı konusunun önemine vurgu yaparak toplum içerisindeki bireyin neden kan bağışında bulunmadığını ya da neden kan bağışlamaktan vazgeçtiğini sorgulamaktadır. Kan bağışında bulunmama ya da kan bağışlamaktan vazgeçme durumu Festinger’in Bilişsel Uyumsuzluk Yaklaşımı çerçevesinde ele aldığı “ lave haklı kılım” biçimlerinde ele alınmıştır. Bireylerin aldıkları kararlarda içsel iletişimin etkisi vurgulanarak kan bağışlama eylemine olan etkisi ele alınmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, kan bağışlarının yetersizliği sorununun bir iletişim sorunu olduğunu kanıtlayabilmektir. Kan bağışı yapma kararını alan kişi, bu fikri eyleme dökmeden önce birçok bilişsel süreç yaşayabilir. Yapmayı planladığı eylem sonucunda kendisini uyumsuzluğu düşürebilecek herhangi bir olasılığın varlığı kişiyi yapmayı planladığı bu eylemden vazge irebilir. İnsanların neden kan bağışı yapmadıklarını öğrenmek soruna     m  nerileri sunabilmek için önem arz etmektedir. Bu araştırmada örneklem dahilinde insanların neden kan bağışı yapmadıkları tespit edildi. Elde edilen bilgiler ışığın kan bağışlarının yetersizliği sorununa     m üretmek üzere önerilerde bulunuldu.

Araştırmanın  nemi

Araştırma, literatür taraması kısmında kan bağışı kavramı ele alınarak kapsamı, bağış  eşitleri, Türk Kızılay’ı hakkında tarihsel bilgiler yer almaktadır. Kan bağışlarının yetersizliği sorununa     m bulabilmek için geçmişte yapılmış araştırmalar çalışmada yer almaktadır. Araştırmanın kan bağışlarının yetersizliği problemini bir iletişim sorunu olarak ele alması ve buna yönelik     m  nerileri sunuyor olması literatürdeki benzer çalışmalardan en önemli farkıdır. İnsanın karar alma mekanizmalarının farklı

disiplinlerce ele alındığı literatür taraması bölümünde kan bağışlarının yetersizlik sebeplerinin bilişsel süreçleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, kan bağışının kavramsal çerçevesi, kapsamı ve tarihçesine ek olarak kan bağışlarının yetersizlik sebeplerini bir iletişim sorunu olarak ele almaktadır. Sorunun kaynağını iletişim sorunu olarak gören araştırmada örnekleme uygulanacak anket çalışmasıyla insanların kan bağışı yapmama nedenleri tespit edilmeye çalışıldı. Festinger'in Bilişsel Uyumsuzluk yaklaşımında tespit etmiş olduğu dört haklı kılım yönünün her birine uygun beşer yargı cümlesi oluşturuldu. Bu yol ile Festinger'in belirttiğı hangi "yeni haklı kılım" yönü ile kan bağıslama eyleminin gerçekleştirilmediğı ortaya konacaktır. Anketin bir diğler sorusunda ise daha önce kan bağışında bulunanlar için kan bağışında bulunulmasının tetikleyici nedenine dair soru yöneltilmiştir.

BÖLÜM 1: KAN BAĞIŞI OLGUSU VE TÜRKİYE’DE KAN BAĞIŞI

Kan bağışı, başkalarının hayatını kurtarmaya yardımcı olabilecek gönüllü bir davranıştır. Her yıl milyonlarca insanın kan nakline ihtiyacı olmaktadır ve henüz hiçbir şey insan kanının yerine geçememektedir. Eğer kan bağışlayan gönüllü bireyler olmasaydı bugün birçok insan hayatta olmazdı. Ayrıca yapılan çalışmalar kan bağışının sadece alıcılara değil aynı zamanda bağışçılar için sağlık açısından birçok yararları olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla ihtiyaç sahiplerinin yaşamlarında büyük bir fark yaratmanın en basit, güvenli ve yararlı bir yolunun kan bağışı olduğunu söylemek mümkündür.

1.1.Kan Bağışı Kavramının Tanımı

Tarihsel gelişimine bakıldığında kan transfüzyonu ile ilgili ilk gelişmelerin 1260 yılında İbn-el Nafis’in kan dolaşımını, 1628 yılında ise William Harvey’in kan dolaşımı ve damarlarda kan akma yönünü tanımlamasından sonra ortaya çıktığı görülmektedir. Literatüre göre 1666 yıllarında Richard Lower (Oxford) bir hayvandan diğerine kan transfüzyonu deneyleri gerçekleştirmekte ve başarı göstermektedir. 1667 Jean Denis hayvandan (koyun) insana kan transfüzyonları ile tedavileri dönemin dergilerinde yayınlanmaktadır. Bir insandan diğerine kan transfüzyonu yapan ilk kişi ise 1818 yılında James Blundell’dir. Doğum sonrası kanaması olan bir hastaya kocasından aldığı kanı transfüze etmiştir (Atamer, 2009: 149).

Kan transfüzyonu ile ilgili çalışmalar aşama kaydederek gününe kadar gelmiştir ancak henüz kan yerine ikame edilecek başka bir teknoloji geliştirilememiştir. Dolayısıyla kan transfüzyonu hayati önem taşıyan konuların başında gelmektedir ve tedarik edilmesi bağışlar yoluyla sağlanabilmektedir.

Bağışlamak fiili, Türk Dil Kurumu Güncel Sözlüğü verilerine göre “Bir mal veya hakkı karşılık beklemeden birine vermek, teberru etmek” anlamına gelmektedir (www.tdk.gov.tr) Cambridge Dictionary verilerine göre ise, “donate” anlamına gelen bağışlamak fiili; birinci anlamı ile “Bir kişi ya da organizasyona mal ya da para vererek yardım etmek”, ikinci anlamında “tıbbi bir amaç ile kullanılmak üzere vücudunun bir parçasını ya da kanının bir kısmının verilmesine izin vermek” olarak tanımlanmıştır (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/donating>).

Tanımlarda ‘bağışlamak’ fiilinin karşılık beklemeden yapılan bir eylem olduğu çıkarılabilir. Bağışlamak fiilini açıklarken TDK sözlüğü, ‘karşılık beklenmeden’ ibaresini doğrudan kullanırken; Cambridge Dictionary’deki birinci tanımda ‘yardım etmek’ fiili, ikinci tanımda ise “izin vermek” fiili kullanılmıştır. “Yardım etmek” ve “izin vermek” fiillerinin buradaki kullanımlarından karşılık beklenmeden yapılan bir eylem olması fikrini vurgulamak üzere kullanıldığı söylenebilir.

Kan bağışı konusunda daha önce yapılan çalışmalardaki tanımlar göz önünde bulundurulduğunda bağışın ‘karşılık beklemeden’ yapıldığına dair önemli bir fikir birliği olduğu görülmektedir (Özpulat, 2016: 71; Ferguson, 2004: 294).

Cevizci, Erginöz ve Yüceokur (2010: 86) kan bağışı kavramını, gönüllü ve kan bağışına uygun bir bağışçıdan çeşitli kan ürünleri elde etmek amacıyla kan merkezleri tarafından kan alınması olarak tanımlamıştır. Ulusal Kan ve Kan Bileşenleri Hazırlama, Kullanım ve Kalite Güvencesi Rehberi’ne göre (2016: 26) ise kan bağışı, tam kan veya kan bileşenlerinden en az birinin bağışlanması işlemi olarak tanımlanmıştır.

Kan bağışçısı ise; kendi özgür iradesi ile gönüllü olarak, nakit para veya paraya dönüşebilecek değerler gibi hiçbir maddi çıkar gözetmeden kan, plazma veya hücrel kan bileşenlerini bağışlayan kişi olarak tanımlanmıştır (Kan Hizmet Birimleri İçin Ulusal Standartlar Rehberi, 2016: 26).

Solaz (2004: 30) toplumu oluşturan bireylerin hayatlarının farklı zamanlarında ve çeşitli nedenlerden dolayı kendisinin, ailelerinin veya yakın çevrelerinin kan ve kan ürünlerine gerek duyulabildiğini, bağışlanan kanın, ciddi kazalar, ağır yaralanmalar veya ameliyat sonrası yoğun kan kaybı gibi durumların yanı sıra; hemofili, lösemi, aplastik anemi gibi hematolojik hastalıklar, kanser tedavisi yapılan hastalar ve gebeler için de yaşam kurtarıcı olabildiğini söylemektedir. Sayılan tüm bu sağlık sorunlarının çözüm yolu kaynağını yalnızca insanda bulan kanın verilmesi eylemine bağlıdır. Solaz (2004: 30) bu durumu, teknolojinin ilerlemesine ve her geçen gün ilerleyen tıp bilimlerinin ilerlemesine rağmen kan, kan bileşenleri ve kandan elde edilen ürünlerin yerine konabilecek herhangi bir yöntem bulunamayışına bağlar. Bu nedenle dünyada kan hizmetleri sistemli bir şekilde yürütüldüğünü belirtir. Hablemitoğlu (2010: 68) bu hizmetlerden birinin kan bankacılığı olduğuna işaret eder; kan verme eyleminin gönüllü olmasını, düzenli bir şekilde yapılmasını, bilinçli (istekli) bir şekilde yapılmasını, karşılık beklemezsizin (koşul anlamı) ve güvenli bir şekilde kanın toplanmasını (uluslararası standartların sağlandığı

koşul ve yerlerde); toplanan kanlara gerekli laboratuvar işlemlerinin yapılmasını (uluslararası standartlar çerçevesinde), kanın saklanması (uluslararası standartlar çerçevesinde) ve hastanelere ulaştırılmasının altını çizerek kan bankacılığının koşullarına işaret eder.

1.2. Kan Bağışçısı Sınıflandırmaları

Ülke nüfuslarının artışı ve şehirlerin hızlı bir şekilde büyüme eğilimi göstermesi gibi birçok neden kan bağışlarının sürekliliğini hayati kılmaktadır. Kan, teknolojiye ne kadar ilerlense de günümüzde hala yalnızca insanlardan karşılanabilen bir ihtiyaç niteliği taşımaktadır. Kanın insandan elde edilebilme koşulu, hükümetleri kendi kan bankalarını kurma ya da uluslararası bazı kuruluşlar oluşturma konusunda teşvik etmiş olabilir.

XV. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabı (2012: 19) modern kan bankacılığı yaklaşımının İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişim gösterdiğini söylemektedir. Özellikle savaş sonrası AIDS'nin tanımlanması üzerine modern kan bankacılığının gündeme geldiği ve ülkelerce çalışmalara başlandığı vurgulanmıştır. Kan bankası varlığının elzem bir hal alması ve öneminin ülke yönetimlerince anlaşılması sonucu ülkelerin halihazırda var olan sistemlerini yenilediği ve kendi coğrafi koşul ve sosyoekonomik şartlarına uygun yeni kan bankacılığı modelleri oluşturmaya başladığı söylenmektedir. Yeniden yapılanma sürecinin de ele alındığı kurs kitabında, görev ve sorumlulukları kan bankası birimlerine göre tekrardan düzenlendiği ve işlevlerine göre tekrar düzenlenerek yerel ya da hastane bünyesindeki kan merkezleri yerine, bölgesel kan merkezleri veya karma sistem uygulamalarının yer aldığı vurgulanmaktadır.

XV. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabına göre (2012: 41), Dünya Sağlık Örgütü kan bağışçılarını üç gruba ayırmıştır:

- 1) Takas Kan Bağışçısı
- 2) Ticari Kan Bağışçısı
- 3) Gönüllü Kan Bağışçısı

1.2.1. Takas Kan Bağışçısı

Kana kan, yerine koyma, zorunlu kan bağı, aile kan bağışları yöntemi olarak tanımlanır.

XV. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabı, (2012: 41). Kan bankacılığı sistemine girmiş olan kan ünitesini yerine geri koymak şartı ile alınması

olarak tanımlanabilir. Bu kan bağışı türündeki amacın kan stoklarını eritmeden gerekli kanın temin edilmesi olduğu söylenebilir. XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs Kitabı (2018: 31) takas kan bağışçılığı yönteminin, ulusal kan bankacılığı örgütlenmelerinin yeterli olmadığı ülkelerde yürütüldüğünü söylemektedir. Güvenli kan bağışının yetersizliği sebebiyle ülkemizde de özellikle hastane kan merkezlerinin tercih etmek zorunda kaldıkları bir yöntem olduğunu vurgulanmaktadır. Takas kan bağışçılığı yönteminin avantajları aşağıda şu şekilde sıralanmaktadır (XV. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabı, 2012: 41):

- Ucuz ve kolay uygulanan bir yöntemdir.
- Gönüllü kan bağışının yetersiz olduğu ülkelerde çözüm olabilir.
- Yakınları için kan bağışlayan kişiler durumun önemini algılayabilir ve güvenli kan bağışçısı olarak kazanılabilir.

Takas kan bağışçılığı yönteminin gönüllü kan bağışlarının sayısının yetersiz olduğu ülkelerde var olan kan ünitelerinin sayılarını muhafaza etmek amacıyla kullanılan bir yöntem olduğu söylenebilir. Toplumsal felaketler ve doğal afetler sonucu oluşabilecek ani kan ihtiyacı için toplumların kan ünitesi stoklarını muhafaza etmeleri zaruri bir durum haline geldiği söylenebilir. Takas kan bağışı ise, ulusal kan bankacılığı örgütlenmesinin yeterli olmadığı ülkelere kan stoklarını muhafaza etmek amacıyla kullanıldığı düşünülebilir. Bu yöntemin dezavantajları ise şu şekilde sıralanmaktadır:

- Güvenilir olmayan kan temin yöntemlerinden biridir.
- Hasta yakınları kan bağışına zorlanmaktadır. Bu durum zaten zor durumda olan hasta yakınlarına ayrı bir sorumluluk ve stres yükler.
- Aile içi baskıya maruz kalan hasta yakınları kan bağışına engel teşkil edebilecek durumları saklayabilmektedir.
- Yeterli miktarda kan temin edilemezse veya hasta yakınlarından bağışçı bulunamazsa ticari kan bağışçılarına (kan simsarlarına) yönlendirilir.
- Bu şekilde çözüm ile toplum için gerekli olan kan ihtiyacı uygun ve sürekli bir şekilde karşılanamaz (Türkiye Kan Merkezleri ve Transfüzyon Derneği, XV. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabı, 2012: 41).

Takas kan bağışçısı, ihtiyaç olunan kanı yerine geri koyma koşulunu gerçekleştirmek zorunda olan bir bağışçı olduğu söylenebilir. Takas kan bağışçısının kan bağışında bulunma eylemi bir koşula dayandırıldığı kabul edilirse bunun aslında bir yardım olduğu söylenebilir. Bağış kelimesinin anlamındaki “karşılık beklemeden” ifadesi ile çelişen bu durumu aslında hasta yakınlarının hastaları için yapmak zorunda oldukları bir yardım haline geldiği düşünülebilir.

1.2.2. Ticari Kan Bağışçısı

Ticari kan bağışçısı kavramı, kan simsarları veya profesyonel kan bağışçıları olarak tanımlanabilir. Buradan hareketle kan verme eylemini gerçekleştiren kişinin eylemi bir iş olarak gördüğü ve bir bedel karşılığı yaptığı söylenebilir. Ticari kan bağışçısının kan verme eylemini yapmak istemesinin nedenleri değerlendirildiğinde ise, bir çıkar ilişkisinin olduğu açık olarak görülmektedir. Avantaj açısından değerlendirilmesi mümkün olmayan bu kan bağış yönteminin dezavantajları şu şekilde sıralanmaktadır: (XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbi Kursu Temel Kurs Kitabı, 2018: 31)

- Güvenilir olmayan kan temin yöntemlerinden biridir. Bu yöntem güvenli kan bağışının temelini oluşturan karşılık beklemelessizin kan bağış sistemi baltalar.
- Bağışladıkları kan karşılığında para veya paraya dönüşebilecek bir beklenti içindedirler.
- Maddi gücü olmayan aileler bu parayı her zaman karşılayamaz.
- Ticari kan bağışçıları hayatlarını sürdürmek ve söz konusu paraya ihtiyaç duydukları için toplumun düşük gelir düzeyine sahip bölgelerinden gelirler.
- Sağlık durumları uygun olmayabilir, kötü beslenmiş olabilirler ve alıcıyı tehlikeye sokabilen bulaşıcı hastalıklara sahip olabilirler.
- Maddi bir çıkar uğruna kan verdikleri için kan bağışına engel teşkil edebilecek durumları saklamaktadırlar.
- Ticari kan bağışçıları kanlarını tavsiye edilenlerden daha sık verebilirler. Bu durum kendi sağlıkları üzerinde zararlı etkilere neden olabilir, ayrıca standartlara uymayan bir kan bağış gerçekleştirmiş olurlar, verilen kan alıcının ihtiyaçlarını karşılamaz veya hiç yararı olmaz

Ticari kan bağışının güvenilir olmamasının önemli sebeplerinden biri eylemi yapmanın koşulu olarak “karşı tarafın çıkarının değil”; kan verenin kendi çıkarını gözetmesi olabilir. Çünkü asıl amacın verilen kanın doğrudan alıcının ihtiyacının giderilmesi değil, kendi ihtiyaçlarının giderilmesi olduğu çıkarımında da bulunulabilir. Ticari kan bağışında verilen kanın alıcıya yarar sağlaması göz ardı edilebilir bir durum olduğu söylenebilir. Ticari kan bağışçıları daha fazla kan verebilmek için uzmanların öngördükleri kan verme zaman aralıklarının dışına çıkabilirler.

1.2.3. Gönüllü Kan Bağışçısı

XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs Kitabı (2018: 32)’na göre gönüllü kan bağışçısı; “tamamen kendi özgür iradesi ile hiçbir maddi çıkar beklemezsizin kan, plazma veya hücrel kan bileşenini bağışlayan kişidir”. Kitaba göre gönüllü yapılan kan bağış Dünya Sağlık Örgütü’ne göre de kan bağışlama yöntemleri arasında hem alıcı hem de verici için en güvenilir yöntem olarak kabul edilmektedir. Kan bankacılığı için ihtiyaç duyulan kanın; bilinçli, karşılık beklemeden, düzenli ve gönüllü bağışçılardan temin edilmesinin en düşük risklere sahip olacağının altı çizilmiştir. Gönüllü kan bağışçısı yönteminin avantajları şunlardır (XV. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabı, 2012: 42):

- Kan bağışçıları kan vermek için bir baskı altında değildirler ve bundan dolayı düşük riskli bağışçı kriterlerini daha yüksek oranda karşılarlar. Bu kişiler tanımadıkları insanların hayatını kurtarmak için güdülenmişlerdir.
- Düzenli kan bağışlamaya daha fazla isteklidirler. Bu durum sürdürülebilir kan stoku için önemlidir.
- Acil kan ihtiyacı durumunda yapılan çağrılara cevap verme ihtimalleri daha yüksektir. Sağlık açısından kan bağışına engel teşkil edebilecek durumlarda oto kontrolünü sağlarlar, kan bağışını ertelerler veya yapmazlar

Gönüllü kan bağışçıları, tanımadıkları insanlara yardım etmek için kan verme eyleminde bulunmaktadır. Bu sebeple kendileri adına herhangi bir çıkar sahibi olmadıkları açıktır. Kan bağışlama eyleminin kan bankasına ekstra bir maliyet çıkarmaması “bağış” kavramının kapsamına uygun düşen tek durumdur ve bu duruma uygun düşen tek kan bağışçısı türü “gönüllü kan bağışçısı”dır.

1.3. Kan Bağıışı ile İlgili Motivasyonlar: Gönüllölük ve Özgecılık

Kan, tıpta ne kadar ilerlenmiş olursa olsun hala kaynağı yalnızca insanda bulunan bir sıvıdır. Toplumlar için ise kan stoku oluşturmak sağlıklı bir toplumsal yaşam için hayati önem arz ettiğı söylenebilir. Bu sebeple kan bağıışçılarını kan verme eylemine sevk eden faktörleri ve itkileri tespit etmek gerekmektedir.

Piliavin ve Callero (1991’den aktaran Bierhoff, 2002: 100) kan bağıışının nedenlerini iki temel kategoride ele almaktadır:

1. İçsel motivasyonlar: İnsanın içinden gelen ve onun değerleri, ilgileri ve sorumluluk hissinden oluşan nedenlerdir.
2. Dışsal motivasyon: Diğer insanların eylemleri ve sosyal dünya yapılarına dayandırılan nedenler.

Kan bağıışıyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğın gönüllölük ve özgecılık olmak üzere genel anlamda iki kavramın ön plana çıktığı görölmektedir.

1.3.1. Gönüllölük

Gönüllölük (volunteering) kelimesi, Latince *voluns* (seçmek) veya *velle* (istemek) köklerine dayandığı için gönüllölüğü belirlemede *yardım etmeyi seçme* ve *isteme* kavramlarına dayanmaktadır. (Haski-Leventhal, 2009: 272). Gönüllölük (volunteering) kelimesini oluşturan Latince kökenli kelimeler göz önüne alındığında insanları diğerlerine yardım etmek için güdüleyen bazı itkiler olduğu söylenebilir.

Ege (2011: 7)’ye göre ise gönüllü; herhangi bir beklenti ve kâr amacı gözetmeksizin, çıkarsız bir şekilde, herhangi bir organizasyon çerçevesinde, zamanını, donanımını ve enerjisini kullanan bireylerdir. Ege’nin (2011) gönüllü tanımında karşılık beklememeyi gönüllü davranışın ön koşulu olarak ele aldığı söylenebilir. Bakır, Tokgöz ve Özdaşı (2017: 1111) kan ihtiyacının karşılanmasında kan bankacılığının en önemli unsurunu, güvenilir kanın kaynağı olan gönüllü kan bağıışçısının olduğunu söylemişlerdir.

Haski-Leventhal’in (2009: 272) Cnaan, Hardy ve Wadsworth’den (1996) yaptığı atfa göre gönüllölük tanımlarının dört ana bileşenden oluştuğı söylenmişlerdir:

1. Özgür bir davranış olmalı,
2. Parasal bir mükafat sağlanmayacak,
3. Yararlanana ya da yabancıya yardım etmeyi hedeflemek,

4. Uzun bir dönem esasında ya da resmi bir ortamda

Yapılan tanımlar göz önünde bulundurulduğunda toplumumuzda kan bağışlarındaki gönüllülük konusunda insanları olumsuz etkileyen sorun ya da sorunlar olduğu söylenebilir. Ülkemiz kan bağışı konusunda gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında oldukça geri sıralarda yer almaktadır (Hablemitoğlu, 2010: 68; Yıldız ve diğerleri, 2006: 41). Yıldız ve diğerleri (2006: 54) Mersin’de 3.479 kişiye uyguladıkları anket çalışmasında katılımcıların yalnızca %1,5’inin düzenli kan bağışında bulunduğunu tespit edilmiştir.

Türk Kızılayı’nın faaliyet kitabına göre Türkiye’deki kan bağışı sayıları (2016: 39):

“Kan Bileşeni Tanımlama ve İzlenebilirlik Sistemi ile ülke kan kullanım sayısının belirlenebilmesinin önü açılmış olup; 2016 yılında ülke kan ihtiyacı 2.700.000 ünite olarak görülmüştür. Türk Kızılay’ı, 2016 yılında aldığı 2.141.765 ünite kan bağışı ile ülke kan ihtiyacının %79’unu karşılamıştır”.

Cantürk ve diğerleri (2013: 88), Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Almanya, Kanada, Japonya gibi gelişmiş ülkelerde kan bağışlayanların toplam nüfus içindeki payının %5 olduğunu belirtirken ülkemizde bu değer %1-2 civarında olduğu söylenmiştir. Buradan hareketle ülkemizde düzenli kan bağışçıların sayısının yeterli sayıda olmadığını çıkarabiliriz. Kan stokunun yeterli sayıda olmaması özellikle toplumsal felaketler ve doğal afetler sonucu oluşabilecek toplu kan ihtiyacında önemli can kayıplarına yol açabilir.

Steele ve diğerleri (2008: 43) nüfusun %5’inin gönüllü kan bağışçısı olmasının da istenen düzeyde olmadığını belirtmiştir. Onlara göre Amerika’daki kan ihtiyacının karşılanabilmesi için yeni bağışçıların bulunması ve kan bağışı yapmış olanların bu davranışı sürekli hale getirmesini sağlamak gerekmektedir. Bunun sebebi ise kan vermeye uygun bağışçıların küçük bir kısmının bağış yapabileceği ve daha az orandaki bağışçının ikinci bir kez kan vermek için başvurabildiğini belirtirler. Steele ve diğerleri (2008: 43) burada kan bağışçıların düzenli birer kan bağışçısına dönüşmelerinin belirsizliğine dikkat çekmektedir. Kan stoklarını canlı tutan düzenli ve gönüllü biçimde kan bağışı yapanlardır.

Gönüllü kan bağışçıların kan verme eylemlerini gerçekleştirmelerinin önemli sebeplerinden birinin onların tanımadıkları insanlara yardım etmek konusundaki istekleri olduğunu daha önce söylemiştik. Haski-Leventhal (2009: 272)’in gönüllülük

(volunteering) kelimesinin Latince kökleri olduğunu söylediği *voluns* (seçmek) yani yardım etmeyi seçme ve *velle* (istemek) yani isteme eylemlerini “gönüllü kan verme” şeklinde davranışa geçiren insanlarda bu davranışı tetikleyen itkiler ya da hissiyatlar olduğunu söyler.

Yıldız ve diğerleri (2006: 53-54) kan bağışçılarının; fedakârlık, hayırseverlik, toplumun gereksinimini karşılama sorumluluğu, toplumdaki saygınlığını artırma, sosyal baskı ve bunlara benzer çeşitli nedenlerle kan bağışında bulunulduğunu belirtmişlerdir. Clary ve diğerleri (1996), gönüllü hizmet için altı büyük motivasyon tespit etmişlerdir.

1. Değerlerin ifadesi (diğerlerine yardım etme davranışının önemine olan inanç üzere harekete geçmek)
2. Anlayış (diğerlerini ya da kendini anlamak)
3. Kariyer (yeteneklerin ya da kariyer fırsatlarının artışı)
4. Sosyal (insanların örnek oluşturan davranış beklentilerini yerine getirmek)
5. Öz güven (kendini iyi hissetmek)
6. Koruyucu motivasyon (olumsuz veya sakınma duygularından kurtulmak veya kaçmak) (Haski-Leventhal, 2009: 280).

Bierhoff (2005: 101) kan bağışlarının sonuçları hakkında bazı teoriler öne sürmüştür. Toplumda düzenli olarak kan bağışı yapan kişilerin daha sonra toplumun yararı adına fedakarlıklarda bulunan kişiler olarak kendilerini gerçekleştirdikleri ve bu şekilde bir kimlik oluşturma çabasına girebildiklerini söyler. Sonuç olarak Bierhoff (2005:101) düzenli kan bağışlama davranışının benimsenmesi ile kişisel kimliğin de bir parçası haline gelebildiğini belirtir. Bunun sonucunda ise özgeci bir kişiliğini oluşabileceğini vurgular.

1.3.2. Özgecilik

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü verilerine göre “özgeci” kavramının karşılığı “Kişisel yarar gözetmeksizin başkasına yararlı olmaya çalışan (kimse), diğerkâm” olarak belirtilmiştir. Aynı sözlüğe göre ‘özgecilik’ ise, “özgeci olma durumu, diğerkamlık” olarak tanımlanmıştır. Özgeci kavramının tanımını ele aldığımızda “bağış” kavramı ile bazı benzerlikler taşıdığını söyleyebiliriz. Her iki tanımdaki “karşılık bekleme koşulu” bu iki kavram arasında kavram birliği olduğu yönünde yol gösterici olarak değerlendirilebilir. Özgeci bir davranışın koşulu, tanımdan yola çıkarak “kişisel yarar

gözetmemek” ve “başkasına yarar sağlamak” ise gönüllü yapılan kan bağışının özgeci bir davranış olduğunu söylemek mümkündür.

Haski-Leventhal (2009: 271) özgecilik kavramının Latince kelime kökeni bakımından *alter* yani “diğer” kelimesinden geldiğini tespit etmiştir. “Özgecilik”in Haski-Leventhal (2009: 271)’ın tespit ettiği “diğer” anlamına gelen *alter* kelimesinden yola çıkarak özgeciliğin “kendinden başka yani başkalarına odaklı” bir kavram olabileceği söylemek mümkündür. Karadağ ve Mutaşlılar (2009: 43-44)’ın aktarımına göre özgecilik kavramı ise ilk kez 19. yüzyılda Auguste Comte’nin ‘Pozitif Politikanın Sistemi” adlı kitabında ortaya atılmış olup özgeciliği, “başkaları için yaşama eğilimi veya arzusu” olarak tanımlanmıştır.

Healy (2000: 1635) “Saklı Özgecilik: Kan Toplama Yönetimi ve Avrupa Birliği’nin Donör Nüfusu” adlı çalışmada, kan bağışçılara bağış yapma sebepleri sorulduğunda birçok kişinin birtakım özgeci sebepler vereceğini, sıklıkla toplumla ilgili hislerini ya da bazı genel iyilik motivasyonlarının gerektirdiklerini aktaracağını söylemiştir.

Haski-Leventhal (2009: 271) insan özgeciliğinin en önemli tarafını “uzun dönemli oluşu” ve “diğerlerinin çıkarı için hareketlerini düzenlemek” olarak görmüş ve bu eylemi aynı zamanda gönüllü bir hareket olarak değerlendirmiştir. Fakat gönüllü yapılan her davranışın özgeci olmadığını aynı zamanda her özgeci davranışın da gönüllü olmadığını ifade etmiştir. Fakat bu iki kavram arasındaki bağlantının gücüne dikkat çekerek “biri olmadan diğerinin konuşulamayacağını” söylemektedir.

Haski-Leventhal (2009: 272), özgeci davranış ve gönüllülük arasındaki farkı şöyle anlatmaktadır:

“Bedelsiz olma anlayışı birçok gönüllülük tanımında bulunmaktadır fakat özgecilik tanımında bulunmamaktadır. Bir açıklamada (örneğin Monroe, 1996) özgeci davranış, sıklıkla yardım edenin bir refleksi olarak, görev hissi olup olmadığı bir iç ses (vicdan) ya da toplumsal kural ve görev olarak algılanmaktadır”.

Bar-Tal (1986: 4) ise özgeciliğin iki koşulu içermesi gerektiğini söylemektedir. (1) Yardım davranışının yüksek manevi değeri yansıtması gerekmektedir. (2) Belirlenebilir olması gerekmektedir.

Hablemitoğlu (2010)'nın yapmış olduğu “Bir Fedakarlık Örneği Olarak Kan Bağışı” adlı çalışmada fedakarlık yani özgeci davranışın kan bağışlarındaki önemine vurgu yapmıştır. Araştırmada öğretmenlerin fedakarlık yapma tutumlarına kan bağışlama davranışı ile seçilen bazı demografik belirleyicilerin etkisini açıklamak amacıyla Ankara'nın orta sosyo-ekonomik düzeyindeki semtlerinde çalışan 176 öğretmene anket uygulanmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin “hiç kan bağışladınız mı” sorusuna verdikleri yanıtlara göre fedakarlık tutumlarının değerlendirildiği araştırma verilerine göre kan bağışlayan ve kan bağışlamayan öğretmenlerin genel olarak fedakarlık tutumlarının olumlu olduğu sonucu çıkarılmıştır. Seçilen bazı demografik belirleyiciler ile genel fedakarlık tutumları arasındaki ilişki incelemesi sonucu ise, kan bağışlama durumunun ve yaşın öğretmenlerin fedakarlık tutumları üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu tespit edilmiştir.

Steele ve diğerlerinin (2008) yapmış olduğu “Kan Bağışı Davranışında Özgeci Davranışın, Empatik İlginin ve Sosyal Sorumluluk Motivasyonunun Rolü” adlı çalışmada kan bağışlarının hangi motivasyonlar ve değişkenler sonucu gerçekleştiği tespit edilmeye çalışılmıştır. 12.064 kişiye uygulanan anket çalışmasında birçok kan bağışçısının asıl motivasyonunun özgecilik, empati ve sosyal sorumluluk anlayışı yüksek seviyelerine sahip kişiler olduğu tespit edilmiştir. Fakat Steele ve diğerleri (2008: 46) bu faktörleri bağışı sıklığıyla ilgili en güçlü faktör olarak görmez. Araştırmada özgeci davranışın, yaş grupları ve etnik değişkenlerde anlamlı farklılıklar içerdiğini göstermektedir. Yaş aralığı 46-55 olan grup, 18-25 yaş aralığındaki gruptan %5 daha fazla özgeci davranış oranında olduğu tespit edilmiştir. Etnik farklılık değişkenin de ise, Asyalı katılımcı grubunun beyazların bağış oranından %2,5 daha düşük oranda olduğu görülmektedir.

Düzgüner (2013)'in “Maneviyat Algısı ve Diğerkamlıkla İlişkisi: Kan Bağışı Örneğinde Türkiye ve Amerika Karşılaştırmalı Nitel Bir Araştırma” adlı doktora tezinde kan bağışı davranışını tetikleyen etkenler ele alınmıştır. Araştırma, Türkiye ve Amerika'da gerçekleştirilmiş ve toplamda 140 kişi ile yapılan görüşmeler ışığında yazılmıştır. Kan bağışı motivasyonlarının sonucuna göre Türkiye'deki katılımcıların %74'ü özgeciliği bir bağış motivasyonu olarak göstermektedir. Amerika'daki katılımcıların %75'i kan bağışını özgeci bir davranış motivasyonu olarak göstermişlerdir. Sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda kan bağışı ve özgeci davranış arasında kuvvetli bir bağ olduğu söylenebilir.

Healy (2000: 1635) kan bağışlarında bazı sıkı kısıtlar mevcut olduğunu söylemektedir. Bu savını kadınların bazı tıbbi nedenlerden dolayı daha az kan verdiklerine bağlar ve sebebini kadınların erkeklere göre anemiye daha fazla yakalanma eğiliminde olduklarını ve hamile kalabilmelerine dayandırır.

Healy (2000: 1635) bağışçıların motivasyonları açık bir şekilde önemlidir fakat bu durum bizi bazı kan bağışçıların kuruluşun koşullarının -organizasyonun iyileştirilmesi, saklanması ve tanıtımı- bağışçıları az ya da çok nasıl etkileyebileceği sorusunu sormaktan asla çekinilmemesi gerektiği söylemektedir.

Kan bağışı ve motivasyonu ile ilgili öne çıkan önemli kavramlardan bir diğeri ise güvenlidir. Kan güvenliği tüm dünyada büyük bir endişe kaynağıdır. Kan güvenliğini sağlamak için kullanılan en önemli adımlardan biri” kan bağışı seçimi”dir. Kan bağışı uygunluğu, konu ile ilgili ulusal yönergelerle bağılı olarak tıbbi görüşme ile belirlenir. Donör tarama kriterleri hem bağışçı hem de alıcıları korumak için oluşturulmuştur. Kan güvenliğini sağlamak için güvenli bağışçıların toplanması ve yüksek riskli bağışçıların bağıştan vazgeçilmeleri gerekmektedir. Bulaşıcı hastalıkları bulunan bağışçıları tespit etmeyi amaçlayan donör seçimi, kan güvenliğini artırmak için kullanılan ana önlemlerden biridir. Kan bağışı için kan bağışı seçiminin önemine rağmen, seçim süreçlerinin kan temini üzerinde olumsuz etkileri vardır çünkü ertelenen donörlerin çoğu, erteleme yönündeki olumsuz duyguları nedeniyle tekrar bağış yapmaya geri dönmemektedir (Kasraian ve Negarestani, 2015: 37).

1.4. Türkiye’de Kan Bağışı

XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabının (2018: 25) verilerine göre, ülkemizde düzenli ve karşılıksız olarak yapılan gönüllü kan bağışlarının sayısının toplumun ihtiyaçlarını karşılamamaktadır. Kitap, bu durumun temel sebebini ulusal politika bazında kan bağışı konusunun üzerine yeteri kadar gidilmediğine bağlar. Kitapta, kan bağışı yönetimi konusunda şu eksikler vurgulanmaktadır: (1) Kan bağışı ile ilgili eğitim eksikliği, (2) kan bağışı konusundaki toplumsal bilincin oluşturulamaması ve (3) ulusal ölçekli bir bağışçı kazanım programının harekete geçirilmesinde geç kalınması.

Bayık (2005: 11) “Kan Bankacılığı ve Transfüzyon Tıbbı Tarihi” adlı çalışmasında Türkiye’de transfüzyon çalışmalarını başlatan kişinin 1921 yılında Prof. Dr. Burhanettin

Toker olduğunu söylemiştir. Aynı çalışmada 1932 yılında Haydarpaşa Numune Hastanesi'nde ve 1938 yılında ise Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde transfüzyon yapıldığı kaydedilmiştir. XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabı (2018: 25) 1920'lerde başlayan transfüzyon faaliyetlerinin 1950'lere kadar büyük hastanelerde kötü şartlarda sürdürüldüğünü vurgular. Kan ihtiyacının sürekli olarak artışının sonucu olarak 1953 yılı Kızılay Kongresi'nde kan yardım faaliyetlerinde etkinlik gösterme kararı alındığı söylenmiş ve 1957 yılında ise ilk kan merkezleri olan İstanbul ve Ankara Kızılay Kan Merkezleri faaliyete geçmiştir. (XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabı, 2018: 25; Bayık, 2005: 12).

XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabı (2018: 25), Türk Kızılay'ının ülke genelindeki mobil kan bağıışı faaliyetlerini uygulamak üzere 1974 yılında kan bağıış birimini kurmuş olduğunu ve toplumu bilinçlendirmek için eğitimler düzenlediğini vurgular. Kitaba göre, bu gelişmeler olurken Türkiye'de özel kan bankaları kurulmuş ve kanlarını para karşılığı satan kan simsarları türemiştir. Türkiye toplumsal kan ihtiyacının bir bölümünü 1983 yılına kadar kan bankacılığının ilkelerine uygun olmayan bu kişi ve kurumlardan karşıladığı belirtilmiştir. Önceki bölümde "ticari kan bağıışçısı" kategorisinde yer vermiş olduğumuz kan bağıışçıları burada bahsedilen bağıışçıları içerdiği söylenebilir.

Ticari kan bağıışçıları birçok yönden önemli tehditler oluşturmaktadır. Kan verme eyleminden bir çıkar elde ettikleri için vermeleri gerekenden daha sık kan verebilirler. Bu durum, hem alıcı hem de verici için tehditler oluşturabilir. Ticari kan bağıışçıları aynı sebepler dolayısıyla sağlık durumlarındaki olumsuzlukları gizleme eğiliminde olabilirler. Toplum sağlığını olumsuz etkileyen bu durum 1983 yılında "2857 sayılı Kan ve Kan Ürünleri Kanunu" ile önlenmiş oldu.

XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabı'na göre (2018: 25) 2857 sayılı Kan ve Kan Ürünleri Kanunu Türkiye'nin kan hizmetleri hakkındaki ilk yasal düzenlemesidir. Bu kanun ile özel kan bankaları kapatılmış ve para karşılığı kan bağıışı yasaklanmıştır. Kitap, kanunu dönemine göre ayrıntılı bir çalışma olarak değerlendirse de zamanla ülkenin ihtiyaçlarına cevap vermemeye başladığını vurgular. Kanunun ülke ihtiyaçlarına uymama sebebini ise, bağıışçı ve bağıışçı organizasyonları olarak belirtilmiştir. Kanunun; kan almakla yetkilendirdiği kan

bankalarını, kan organizasyonlarını ve A tipi- B tipi kan merkezlerini sınıflandırdığını ve hepsine kan verme yetkisi verildiğini söylemektedir.

“2857 sayılı Kan ve Kan Ürünleri Kanunu”nun (1983) ilgili maddesi Sağlık ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, tıp fakülteleri, Türkiye Kızılay Derneği ile ilgili kamu kurum ve kuruluşları dışında olan hiçbir kuruluşa veya şahsa kan alma yetkisi vermemektedir.

XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabı’na göre (2018: 25) “2857 sayılı Kan ve Kan Ürünleri Kanunu”nun belirlediği kuruluşların hepsi birbirinden bağımsız olarak kan alma işlemlerini gerçekleştiriyorlardı. Kitap, bu durumun uygulamada getirdiği aksaklıklara dikkat çeker; ulusal manada bir bağışçı organizasyonu oluşturma ve toplumu bu konuda örgütleme hususunda engeller oluşturduğunu belirtir. Bir kan merkezine gidip kan bağışına uygunsuzluğu sebebiyle reddedilen kimsenin, uygunsuzluk sebebini öğrenip gittiği başka bir kan merkezinde uygunsuzluk bilgisini saklayarak kan bağışında bulunabildiğini örnekler. Bu durumu oluşturan sebebin kan merkezleri arasında iletişim bağının olmaması olduğu açık şekilde görülmektedir. Kitap, 1997’de kan güvenliğini artırmak ve bağışçı seçimini standardize etmek amacıyla “Bağışçı Sorgulama Formu” oluşturulduğunu ve Türkiye’de kan alma yetkisi olan her yerde kullanımını zorunlu tutulduğunu belirtmektedir.

1983 yılında 2857 sayılı Kan ve Kan Ürünleri Kanunu’nun ardından “5624 sayılı Kan ve Kan Ürünleri Kanunu” (2007) yayınlandı. Yeni kanun, 2857 sayılı Kan ve Kan Ürünleri Kanunu’nun yukarıda bahsedilen “kan merkezlerinin arasındaki iletişim sorununu” çözer nitelikte maddeler içerdiği söylenebilir. Kanunun “Genel Esaslar, Kan ve Kan Ürünleri Kurulu” başlığı altındaki 3. maddede kan alma yetkisine sahip birimlerin kan, kan bileşenleri, kayıtları, analizleri, depolanması, kanın kullanılabilir hale getirilmesi, kanı hazırlayan kuruluş, kan bağışçısı gibi birçok bilgiyi yazılı veya elektronik ortamda olmak üzere kayıtlı hale getirilmesini ve ilgili Bakanlığın öngördüğü süre boyunca bu bilgilerin muhafaza edilme gerektiğini söylemektedir. Kanunun, “Kan Kullanımları ve Hizmet Birimleri” başlığı altındaki 5. maddesine göre, “kanın temini ve kullanımı için transfüzyon merkezleri, kan bağış merkezleri ve bölge kan merkezleri kurulur”. Yukarıda belirtilen maddeler değerlendirildiğinde kan alma yetkisine sahip kuruluşların sınıflandırıldığını ve kan bağış hakkındaki birçok sürecin kayıt altına alınmaya başlandığını söyleyebiliriz. Özellikle kan alma yetkisine sahip kuruluşların kayıt

bilgilerini tutmaları hakkındaki yukarıda bahsedilen maddenin, her bir bağışçısı için kişisel bir veri tabanı oluşturulabileceğini söylemek mümkündür. Bu durum “2857 sayılı Kan ve Kan Ürünleri Kanunu”nun XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbi Kursu Temel Kurs kitabı’na (2018: 25) bahsedilen kan alma yetkisine sahip kuruluşların birbiriyle olan iletişim sorununun oluşturduğu kan güvenliğini tehdit eden durumu çözer nitelikte olduğu söylenebilir.

XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbi Kursu Temel Kurs kitabı (2018: 25) yeni kanunun bölgesel organizasyon ağı ile yönetilmesi konusunda düzenlemeler getirdiğini ve kan alma yetkisine sahip kuruluşların birbirleri ile ilişkilerini düzenlediğini söylemektedir. Kanunda, hizmet birimleri olarak Bölge Kan Merkezleri, Kan Bağış Merkezleri ve Transfüzyon Merkezleri sınıflandırılması yapıldığı belirtilir. İhtiyaç ve coğrafi bölgelere göre tespit edilen kan ihtiyacının temini sorumluluğunun “Bölge Kan Merkezleri”ne verildiği söylenmektedir. Bölge Kan Merkezleri’nin ise, kendisine bağlı olarak çalışan Kan Bağış Merkezleri’nin topladığı kanların gerekli işlemlerden geçirilerek hazırlanması, Transfüzyon Merkezleri’nin kan ihtiyaçlarının karşılanması ve bölge koordinasyonu ile yetkilendirildiği belirtilmiştir. Hastanelerin bünyesinde yer alan Transfüzyon Merkezleri’nin ise, kanın hastaya naklinden ve takibinden sorumlu tutulduğunu söylemektedir.

Ülkemizde kan bağış işlemleri, Bölge Kan Merkezleri, sürekli Bölge Kan Merkezleri ve Kan Bağış Merkezleri aracılığıyla yürütülmektedir. Bölge Kan Merkezi, toplanan kanların işlendiği, tarama testlerinin yapıldığı ve kanın Transfüzyon Merkezlerine gönderildiği yerlerdir. Ayrıca, bölge kan ihtiyacının belirlenmesi, ihtiyaç doğrultusunda ve ulusal kan bağış organizasyon programı kapsamında bağışçı kazanımı planlamalarının yapıldığı, yönetildiği ve denetlendiği en kapsamlı birimdir. Kan Bağış Merkezi, Bölge Kan Merkezinin belirlediği plan ve program kapsamında kan bağış toplayan ve kan bağışçısı kazanımı çalışmalarını yapan birimdir. (XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbi Kursu Temel Kurs kitabı, 2018: 28)

1.4.1. Kan Bağışçısı Kazanım Programı

Kan bağışlarının sürekliliğini sağlamak, günümüzde oldukça önemli bir sorun haline gelmiştir. Bunun sebeplerinin başında terörizm, toplumsal tehditlerin artışı, doğal afetler ve siyasi dengesizlikler gibi birçok problem sonucu oluşan felaketler olduğu söylenebilir. Nükleer felaketler, şehirlerdeki ve kırsaldaki terörizm tehditleri, kan hastalıkları, depresyon,

sel, çığ, heyelan gibi doğal afetler kan bağışlarının sürekliliğini gerekli kılan en önem etkenler olduğu söylenebilir. Sayılan tüm bu risk ve tehditler kana toplu olarak ihtiyaç duyulacağı kriz durumlarını işaret etmektedir. Kan bağışlarının sürekliliğinin gerekçeleri artırılabilir fakat tüm bu tehditlere karşı alınması gereken en etkili yöntem “yeni ve düzenli kan bağışçıları kazanmak”tır.

XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabı (2018: 27) kan bağışçısı kazanım programının gönüllü, düzenli, karşılıksız kan bağışçıları kazanmayı ve bu bağışçıları kayıt altında tutmayı temel amaç edinmesi gerektiğini söyler. Ayrıca kan bağışçısı kazanım programına, kan bağışı hususundaki tüm konularda halkın bilgi eksikliğini gidermeyi ve ideal bir bağışçı toplum yaratımı sorumluluğunu yüklemektedir.

Bağışçısı kazanım programlarının üç temel unsuru şöyle sıralanabilir: (XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabı, 2018: 27)

1. Bilinçlendirme,
2. Farkındalık Yaratma,
3. Süreklilik

Bağışçı kazanım programı, insanları kan verme eylemine ikna etme çalışması olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bağışçı kazanım programı, daha önce kan bağışı yapmış ya da daha önce kan bağışı yapsa da düzenli bir şekilde kan bağışı yapmayan kişileri gönüllü ve düzenli kan bağışı yapmaya ikna etme çabasıdır. İnsanları düzenli kan verme konusunda ikileme düşüren konuları tespit ederek bu konular hakkında çözüm önerileri sunmanın görevleri arasında yer aldığı söylenebilir. XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabı (2018: 27) bağışçı kazanım programının başarılı olabilmesi için (1) insanların kan bağışı konusundaki duyguları, izlenimleri, deneyimlerinin göz önünde bulundurulmasını, (2) kan bağışçıları ve adaylarına karşı personelin davranışlarının, (3) kullanılan ekipmanların temizliğinin, (4) kan bağış merkezlerinin ulaşılabilirliği ve (5) fiziki koşullarının uygunluğu gibi birçok unsurun belirleyici olabileceğini belirtmiştir.

XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabı (2018: 27) bağışçısı kazanımı programlarını 3 grupta ele almıştır:

1. Tamamen gönüllü toplama programı

2. Teşvik edici toplama programı

3. Sosyal olarak ikna edici toplama programı

Tamamen Gönüllü Toplama Programları; XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabına göre (2018: 27) bu programın temel motivasyonları özgecilik ve toplumsal sorumluluk bilincidir. Toplum üzerinde kan bağışı konusunda bilinç oluşturulmaya çalışılır ve bu çalışmalar medya aracılığı ile desteklenebilir. Okullarda ve toplum eğitimlerinde düzenli kan bağışının önemi anlatılır ve kan bağışının getirdiği pozitif duyguların vurgulanacağı belirtilir. Kitap, bu programı en zorlu program olarak tespit etmiştir ve yeterli kan bağışçısının bulunmasının zorluğuna vurgu yapmıştır.

Teşvik Edici Toplama Programları; XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabına göre (2018: 27) bu programın amacı tümüyle gönüllü toplama programını teşvik edici maddi değeri yüksek olmayan promosyonların verilmesidir. Kitaba göre, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) kan bağışçısına verilecek olan bu promosyonların değerinin 2 Euro'yu aşmamasını önermektedir. Bu programın kan bağışçı sayısını artırabileceği vurgulanırken bununla birlikte toplanan kanın güvenilirliğinin düşebileceğini belirtilmiştir

Sosyal Olarak İkna Edici Toplama Programları; XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabına göre (2018: 27) program, toplumsal çevremizdeki insanların kan verme eylemini gerçekleştirmeleri için onları etkileme, teşvik etme veya bu kişilerin yakınlarının “sosyal baskı” yoluyla kan vermesini sağlama olarak belirtilmiştir. Kitap, bu programın da kan güvenliğini düşürdüğünü vurgulamaktadır.

Sosyal olarak ikna edici toplama programları, “takas kan bağışçısı” türündeki kan bağışçıları ile ortak özellikleri içermektedir. Takas kan bağışçıları yukarıda da anlatıldığı gibi kan alıcısının kan bankasından aldığı kan kadar kan bağışı yapan kişilerdir. Takas kan bağışında kan verme eyleminin bir koşula bağlanması sebebiyle “sosyal baskı” unsurunun olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Kan bağışlama eyleminde sosyal baskı unsurunun olması ise, bağışçının var olan hastalıklarını gizlemesi, normalden daha sık kan vermesi gibi birçok kan güvensizliği unsuru oluşturacak sakıncaları içerebilir.

Kan bağışçısı kazanım programlarından hedef, düzenli ve gönüllü kan bağışısı yapacak kişileri bulmaktır. Dolayısıyla kan bağışçısı kazanım programlarının temel amacının stratejik bir tavır ile gerek çeşitli medya ortamlarında gerekse birebir iletişim yoluyla insanları ikna etmek olduğu söylenebilir. Kan bağışçısı kazanım programlarındaki stratejik tavır bu alanda uzmanlık gerektiren bir iletişimi öngördüğü söylenebilir. XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbi Kursu Temel Kurs kitabına göre (2018: 28) kan bağışçısı kazanım programları bu konularda özel olarak eğitim gören “kan bağışçısı kazanım personeli” tarafından yürütülmektedir. Kan bağışçısı kazanım programı dahilinde olan duyurular, algı yönetimi ya da yapılacak yanlış haberlerin önceden önlenmesi için medya ve halkla ilişkiler faaliyetlerinin yürütülmesi kan bağışçısı kazanım personeli tarafından kullanılması gereken önemli araçlar olduğu söylenmektedir.

1.4.2. Kan Bağışçısı Kazanım Personelinin Görevleri

Ulusal Kan ve Kan Bileşenleri Hazırlama, Kullanım ve Kalite Güvencesi Rehberi’ne göre (2016: 286) kan bağışçısı kazanım personelinin görevi şöyle aktarılmıştır:

- Sorumluluk sahası içerisinde bulunan, güvenli kan bağışısı temin edilebilecek kurum ve kuruluş çalışanları ile potansiyel kan bağışçılarına, belirlenmiş prosedürler kapsamında kan bağışçısı bilinçlendirme eğitimini sağlar.
- Kan bağışçısı bilinçlendirme eğitimlerinin verilebilmesi için sorumluluk sahası içindeki kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları, okullar, fabrika ve iş yerlerini tespit eder, bu kurum ve kuruluşlardaki sorumlu kişilerle temasa geçer.
- Kan bağışısı yapılan sahada halktan gelebilecek kan bağışısı ile ilgili her türlü soruya tanımlanmış çerçeve dâhilinde yanıt verir, yanıt veremediği durumlarda sorumlu doktora yönlendirir.
- Kan bağışçısı kazanımına ve mobil kan bağışısı çalışmalarına ilişkin her türlü kayıtları tutar, arşivler, haftalık, aylık ve yıllık raporlamaları yapar ve hizmet birimi yöneticisine sunar.
- Gönüllü kazanımı için sivil toplum örgütleriyle iletişime geçer, hazırlanmış eğitim materyallerini kullanarak gönüllü eğitiminin sağlanmasında aktif rol alır.
- Veri işletim sistemine bağışçı kazanımına yönelik gerekli kayıtları yapar.

- Kan bağışçısı memnuniyet anketlerinin doldurulmasına yönelik mobil çalışma ekiplerini yönlendirir, anketleri değerlendirerek raporlar ve iyileştirici faaliyetleri organize eder.
- Merkez ve mobil kan bağışısı çalışması sonrasında performansı izler, kan bağışçısı ve kurumsal bağışçı memnuniyetini takip eder.
- Kan bağışısı ile ilgili kan bağışçısı çağrı işlevini gerçekleştirir.
- Mobil kan bağışısı çalışmaları öncesine ait tüm planlamayı yapar (ekip yerini ve çalışma saatlerini tespit etmek, ekibin konaklaması ile ilgili rezervasyonları yapmak, ekibin muhtemel ihtiyaçlarını önceden tespit etmek ve çözümlemek vb).
- Mobil kan bağışısı çalışmalarına eşlik etmesi durumunda gönüllü kan bağışçısı kazanımını arttıracak şekilde aktivitelerde bulunur, olası aksaklıklarla ilgili olarak ekip sorumlu doktorunu bilgilendirir ve ekip sorumlu doktorunun öneri ve istekleri doğrultusunda aksaklıkları giderir

Belirtilen görevler değerlendirildiğinde kan bağışçısı kazanım personelleri, güvenli kan bağışısı temin edebilecekleri, özel ve kamu kuruluşlarının bütününde faaliyet göstermeleri gerekmektedir. Sorumlu oldukları alanlarda eğitimler vererek kan bağışısı konusunda insanları bilinçlendirmeleri gerekmektedir. Kan bağışçısı kazanım personellerinin okullarda yapacakları bilinçlendirme faaliyetlerinde gelecek nesillerin düzenli kan bağışçıları oluşturmada kritik olabilecekleri söylenebilir.

1.5. Türk Kızılayı ve Literatür

Türk Kızılayı 1868’den Bugüne İnsanlık Hizmetinde adlı kitapçıkta Türk Kızılayı, halk sağlığı ile yakından ilgilenerek Türkiye’de kan hizmetlerinin kurulup sürdürülmesinde görevler üstlendiği belirtilir. 1957’de Ankara ve İstanbul’da kurulan ilk kan merkezleri ile ülkenin kan gereksinimlerini karşılamada görev yaptığı belirtilir.

Özdemir (1992: 8) 14 Nisan 1877’de “Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti” adı altında ve “hilal”i sembol olarak kabul etmiş olarak faaliyetlerini sürdüren kuruluşun cumhuriyetin ilanından sonra “Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti” adını aldığını söyler. 1935 yılında ise büyük önder Atatürk tarafından “Kızılay” adının verildiğini belirtir. 1947 yılında ise “Türkiye Kızılay Derneği” ismi ile faaliyetlerini sürdürdüğünü kaydetmiştir.

Özdemir (1992: 25-26) Türk Kızılayı’nın temel ilkelerini şöyle sıralamıştır: (1) İnsaniyetçilik, (2) eşitlik, (3) tarafsızlık, (4) bağımsızlık, (5) gönüllü hizmet, (6) birlik,

(7) evrensellik. Türk Kızılay'ının 2016 Faaliyet Raporu'na (2016: 9) ve Atamer'in (2009: 148) verilerine göre Türkiye'de kan transfüzyonu ile ilgili ilk çalışmalar Prof. Dr. Burhanettin Toker tarafından 1921 yılında başlatılmıştır. İlk transfüzyon işleminin gerçekleştirilmesi ise 1938 yılında, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde gerçekleştirilmiştir.

Türk Kızılay'ının 2016 Faaliyet Raporu'na göre (2016: 9) Türk Kızılay'ının kan yardım teşkilatlanmasının kurulma kararı dönemin genel başkanı olan Prof. Dr. Reşat Belger'in önerisiyle 1953 yılında kabul edilir. 1954 yılında ise, transfüzyon tıbbı hakkında eğitim görmeleri üzere İngiltere ve ABD'ye doktorlar gönderilir. 1957'de İstanbul ve Ankara'ya modern anlamda ilk Kızılay Kan Merkezleri açılmış ve kan bankacılığı Türkiye'ye entegre edilir.

Tablo 1: Türk Kızılayı'nın Yıllara Göre Kan Bağışı Sayısı

YILLARA GÖRE KAN BAĞIŞI SAYILARI	
2004	305.324
2005	342.146
2006	502.102
2007	592.695
2008	654.081
2009	848.586
2010	1.014.586
2011	1.276.212
2012	1.469.807
2013	1.640.878
2014	1.860.258
2015	1.937.932
2016	2.141.765
2017	2.271.000

Kaynak: Türk Kızılayı 2016 Faaliyet Raporu, 2016, http://www.kanver.org/Upload/Dokuman/Dosya/93488678_khgm_2016.pdf, 2016, (18 Haziran 2018), s.39.

Türk Kızılay'ının 2016 Faaliyet Raporu'na göre (2016: 39) kan bağışları “Kan Bileşeni Tanımlama ve İzlenebilirlik Sistemi” ile ülkedeki kan kullanım sayılarının belirlenebildiğini ve 2016 yılında ülke kan ihtiyacının 2.700.000 ünite olduğunu görmüştür. Rapordaki verilere göre Türk Kızılayı, 2016 yılında aldığı 2.141.765 ünite kan bağışı ile ülke kan ihtiyacının %79'unu karşılamıştır.

Şekil 1'deki veriler değerlendirildiğinde kan bağışlarının yıldan yıla artış göstermesi olumlu bir sonuç olarak görülebilir. Türk Kızılay'ının daha çok insana ulaştığını veya halkın kan bağışı hakkında bilincinin arttığını ifade etmek mümkündür.

Türkiye’de kan bağışı konusunu ele alan araştırmacılar genel olarak tıp, eczacılık, sağlık bilimleri ve fen bilimleri araştırmacılarıdır. Yıldız ve diğerleri (2006), “Neden Kan Bağışlamıyoruz. Mersin İlinde Yaşayanlarda Kan Bağışına Genel Bakış: Anket Çalışması” adlı araştırmada toplumun kan bağışı hakkında bilgisi, davranışları ve tutumları tespit edilmiştir. 3.479 kişiye uygulanan anketler sonunda en başta sorulan “Kan bağışında bulunmak ister misiniz? sorusuna evet yanıtını verenlerin oranı %31,3 iken son soruda sorulan aynı soruya verilen yanıt bu kez %43,5 olarak tespit edilmiştir. Yıldız ve diğerleri (2006: 53) çalışmanın başlangıcında katılımcılara kan bağışı hakkında kısa bir bilgilendirme yapıldığını söylemiştir ve bu kısa bilgilendirmenin %12,2 gibi istatistiksel olarak da anlamlılığı kanıtlanan bir fark oluşturduğunu tespit etmiştir.

Özpulat (2017), “Üniversite Öğrencilerinin Kan ve Organ Bağışına İlişkin Düşünceleri” adlı araştırmasında Konya Selçuk Üniversitesi’ne bağlı Sağlık Yüksekokulu, Meslek Yüksekokulu ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinden 400 katılımcıya anket uygulanmıştır. Yapılan araştırmaya göre, kan bağışlama durumunun cinsiyete göre anlamlı bir şekilde değişiklik gösterdiği saptanmıştır. Erkek öğrenciler (%34,5), kız öğrencilere (%14,7) göre daha çok kan vermiş durumdadırlar. Ayrıca Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin %75,4 kan bağışlamayı istediğini belirtmiş daha sonra sırasıyla %66,9 ile Meslek Yüksekokulu öğrencileri, %53,2 ile İİBF öğrencileri kan bağışlamayı istediklerini belirtmişlerdir.

Kaya, Sezek ve Doğan (2007) “Üniversite Öğrencilerinin Kan Bağışına Karşı Tutumları ve Kan Bağışında Alan Bilgilerinin Etkisinin İncelenmesi” adlı araştırmada Erzurum Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi ve Hemşirelik Yüksekokulu’nda toplam 48 katılımcıya anket uygulamışlardır. Araştırmada sınıf öğretmenliği, hemşirelik ve biyoloji bölümü öğrencileri karşılaştırılmıştır. Sonuçlara göre hemşirelik ve biyoloji öğrencilerinin cevapları birbirini yakın olduğu tespit edilirken sınıf öğretmenliği öğrencileri oldukça düşük bir oranda kalmışlardır. Bu araştırma sonucu göz önüne alındığında insanların kan bağışı hakkındaki bilgilerinin arttıkça kan verme eğilimlerinin de arttığı yorumu yapılabilir. Ayrıca Kaya, Sezek ve Doğan (2007: 109) bağışlanan kanların titiz test edilmemesi sonucu bulaşıcı hastalıkların yayılmasından %83,3 oranında ve kan bağışlarının para karşılığı satılmasından %74,8 oranında endişe ettiklerini tespit edilmişlerdir.

Uyanık (2010: 51)'ın “Donör Kazanım Çalışmalarının Kan Bağış Oranına Etkilerinin Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tez araştırmasında eğitim ve promosyon verilmeyen grupta, kan bağışı sonrası eğitim verilmiş grup ve kan bağışı sonrası promosyon verilen grup karşılaştırılmıştır. Antalya ve Isparta illerinde toplam 2.136 katılımcıya anket uygulanmıştır. Promosyonlu grupta %69,4 oranında, eğitim ve promosyonsuz grupta %54,5, eğitilmiş grupta %47,8 oranında katılımcıların kan bağışı hakkında bilgilerinin olduğu görülmektedir. Uyanık (2010: 43) buna ek olarak bir seferde ne kadar kan bağışı yapılabilir sorusuna promosyonlu grubun %59,1 oranında 450 ml olarak yanıtladığını tespit etmiştir. Promosyonlu grubun %57,7'si ne kadar sıklıkla kan bağışı yapıldığını üç ay olarak yanıtlamıştır. Eğitilmiş grubun %89,4'ü, promosyonlu grubun %81,4'ü, eğitim ve promosyonsuz grubun %76,8'i “Ülkemizde kan bağışları en fazla hangi yolla temin edilmektedir” sorusuna ise Kızılay yanıtını vermiştir.

BÖLÜM 2: İÇSEL İLETİŞİM VE FESTİNGER'İN BİLİŞSEL UYUMSUZLUK KURAMI

İnsanın kan bağışlama kararını almasının bir tercih mesele olduğunu söylemek mümkündür. Bir karar alırken ise bireyler o konu hakkındaki geçmiş tecrübelerini, eğilimlerini ve içinde bulunduğu durumları değerlendirmektedir. Bazı kararları almak ve uygulamaya koymak kolay olabileceği gibi insanı uyumsuzluğa düşürebilecek kararlarla da karşılaşmak olasıdır. İçsel iletişimi Güngör (2011: 134) bu çelişki veya uyumsuzlukların giderebilmesi yönüyle önemli bulur. İçsel iletişim, bireyin çelişkili durumlarda yeniden düşünerek ya da durum değerlendirmeleri yaparak denge durumuna geçme çabası olarak tanımlanabilir. Bireylerin uyumsuzluk içerisinde olduğu durumlarda içsel olarak dengede kalmasını sağlayacak şekilde çözüm oluşturması Festinger tarafından Bilişsel Uyumsuzluk Kuramı'yla açıklanmaktadır.

2.1. İletişim Kavramının Kapsamı ve Konusu

İnsanın yaşamını sürdürebilmesi kişisel gereksinimlerini karşılayabilmesine bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Bu sebeple yapıp-etmelerini örgütlemek ve bir plan içerisinde yaşamak zorunda olduğu düşünülebilir. İnsan, yaşamının tüm örgütlü yapısına rağmen tüm plan, amaç ve hedeflerini gerçekleştiremez. İnsan, hayatta kalmak ve soyunu sürdürebilmek için diğer insanlara ihtiyaç duyacaktır.

Zıllıoğlu (2014: 51-53) insanoğlunun hayvanlardan farklı olarak kendine özgü toplumsal yaşam biçimi yani “kültür”ü oluşturabilmesi yönüyle farklılaştığını belirtir. Kültürün insanoğlunun fizik, doğal ve toplumsal çevresiyle etkileşim içinde yarattığı kendiliğinden var olmayan bir olgu olduğunu söyler. Zıllıoğlu'nun kültürü açıklarken yapmış olduğu “etkileşim” vurgusunun aslında “iletişim”i işaret ettiğini söyleyebiliriz. Fiske (2003: 16) iletişimi kültürün merkeze koyar. İletişim olmadan kültürün yok olacağını söyler. Zıllıoğlu, iletişim (dil) ile kültürel yaşam arasındaki ilişkiyi kültürün iki temel boyutu olan (1) yaratma ve (2) örgütlenme ve aktarma boyutuyla açıklıyor. İnsanın gereksinimlerinden kaynaklandığı belirtilen yaratma eyleminin insanın duyu organlarından ve kendi deney/ tecrübelerinin yanı sıra başkalarının deneyimlerinden de faydalanması, çıkarımlarda bulunması sonucu oluşturduğu bilgiler ile mümkün olduğunu söyler.

Erdoğan (2011:465-466) kültürü toplumsal yaşamın sanat ya da edebiyat gibi belli alanına sıkıştırmanın doğru olmayacağını söyler. Kültürün, insanın kendi yaşamının geçmiş deneyimlerle nasıl harmanladığını gösteren kavram olduğunu söyler. Zıllıoğlu (2014: 53) bir canlının yalnızca kendisinin tecrübelerinden değil; diğerinin tecrübelerinden de çıkarımlarda bulunup yeni bir bilgi üretim sürecine girebilmesinin ancak iletişim ile olabileceğini söylemektedir. Zıllıoğlu'nun bu söyleminden iletişim/dil yeteneğinin insanı insan yapan fenomenlerden biri olarak ele aldığını söyleyebilir.

Zıllıoğlu (2014: 52-53) kültür ile iletişimi bağlamını ele aldığı ikinci temel nokta ise, örgütlenme ve aktarmadır. İnsanın gereksinimlerini giderme noktasında etkinliklerine yön veren inançlar oluşturduğuna, davranış kuralları geliştirdiğine ve geleneklerle kurduğu bir düzen geliştirdiğine vurgu yapar. Böylece insanoğlunun varlığını rastlantılara bırakmadığını ve örgütlenmiş, bireysel yaşamın süresini aşan bir yaşam sürdüğünü belirtir. Zıllıoğlu, tüm bu örgütlü yapının kurulması ve sürdürülmesinde insanlar arasındaki “iletişim sistemlerine/dilin geliştirilmesine” bağlı olduğunu söyler. İlkhan ve Özençel de (2014: 58) insanın toplumda varlığını sürdürebilmesinin iletişim sayesinde olduğunu söyler ve iletişimin kaynağını da dilde bulur. İnsanların dış dünyada algıladıkları sembol, şekil ve yaşamışlıkları dil yoluyla kavramlara dönüştürdüğünü ve diğer insanlara aktarabildiğini söyler.

Zıllıoğlu (2014: 28) iletişimi, insanların toplu halde yaşamalarının bir koşulu olarak görür ve toplumsal yaşamının temeline koyar. Tüm insan topluluklarını bu sebeple birbiriyle ilişkili iletişim ağları olarak ele alır. Tüm insan faaliyetlerinin iletişimle sürdüğünü ve değiştirdiğini söyler.

Mengüşoğlu (2015: 336) antropolojinin insan tüm başarılarının taşıyıcısı olarak “dil”i gördüğünü söyler. Bunun sebebini ise, insan ile ilgili olan her şeyin anlamını dilde bulduğunu söyleyerek açıklar. Dili, insanın insanla ve insanın diğer var olan şeylerle arasındaki bağı kurduğunu söyler. Mengüşoğlu'nun bu düşüncesiyle dili insan bilgisinin temeline koyduğunu düşünebiliriz. İnsanların deneyimlediği ya da gözlemlediği şeylerden ders çıkardığını, edindiği dersleri dil yoluyla saptayabildiğini ve aktarabildiğini söyler. Başarıları saptama, saklama, başkalarına bildirmeyi dilin işlevleri olarak ele alır (2015: 338-339).

Hançerlioğlu (1995: 25) insan ve hayvan arasındaki önemli farklardan birinin insandaki dil ve düşünce yeteneği olduğunu belirtir. İnsanların öğrenme yetisini, dil ve düşünce

yeteneğine dayandırırken insanın gelecek nesle yirmi milyon yıllık bir birikimi olan becerilerini aktardığını söyler. Hançerlioğlu'nun söyleminden insanın tarihsel bir varlık olduğu çıkarımını yapabiliriz. Mengüşoğlu (2015: 222-223) insanın tarihsel bir varlık olduğunu açıklarken onun yapıp-etmelerini üç boyutlu bir zaman içinde gerçekleştirdiğini belirtir (geçmiş-şimdi-gelecek). İnsanın yapıp-etmelerini, amaçlarını, hedeflerini ve planlarını zamanın boyutları içerisinde gerçekleştirdiğini belirtir. Mengüşoğlu, bütün insan eylemlerinin oluşunda ve sonucunda bir süreyi kapsadığını belirtir. Kapsanan sürenin ise, daha sonra gerçekleştirilecek yapıp-etmelerin arka planını oluşturduğunu söyler. Yapıp-etmelerin insanları bir yandan düne, önceki güne, yarına ve öbür günlere bağladığı belirtilir. Mengüşoğlu (2015) ve Hançerlioğlu'nun (1995) yukarıdaki ifadelerini düşündüğümüzde insanın hayvandan farklı olarak gelecek nesli yetiştirmesi konusunda sahip olduğu geçmişteki bilgi, hedef ve planlarına dahil olmak üzere eğitilebilirlik konusunda farklılık gösterdiğini çıkarabiliriz. İnsanoğlu başarılarını gelecek nesillere birikimli bir şekilde aktarabilirken hayvanlar bu yetenekten yoksun olarak değerlendirilmiştir.

Erdoğan (2011: 99) her topluluğun yaşadığı koşullara göre dillerini geliştirdiklerini söylemektedir. Erdoğan'ın bu söyleminden dilin, topluluğun yaşadığı coğrafi bölge özelliklerinden ya da ikliminden etkilenebileceğini çıkarılabiliriz. Toplumun gereksinimlerini nasıl karşılayacağını dolayısıyla yaşam pratiklerini belirleyen bu etkenlerin dilde karşılığını bulduğunu söyleyebiliriz.

Zıllıoğlu (2014: 24) tüm canlıların içerisinde yalnız insanın sembol (simge) yaratma özelliğine sahip olduğunu söyler. Sembol yaratma özelliği ile insanların duygu, düşünce belirtme ve bu duygu ve düşünceleri biriktirerek aktarabilme özelliğine sahip olduğunu belirtir. Böylece yalnızca içerisinde bulunduğu çevredeki nesneler, olaylar ya da soyut olan duygu ve düşünceler hakkında iletişim kurabileceği gibi geçmiş ya da gelecek hakkında da iletişim kurulabileceğini vurgular. İnsanın sembol yaratma özelliğinin onun toplu olarak yaşamasında önemli bir etken olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü oluşturulan sembol, kişi ile diğerleri arasında bir anlam bağı kurmaktadır.

Güngör (2011: 58) dilin kapsamını belirtirken insanın kültürel yaşamındaki semboller, ikonlar, kodlar, örf, adet, gelenek ve alışkanlıklarını içine alan kısaca toplumun anlam dünyasını içeren her şeyi kapsadığını söyler. Heykel, resim, müzik, mimari, el sanatları, dokuma, şiir, roman gibi bir sanatsal eserlerde de dilsel bir içerik olduğunu söyler.

Güngör, sanatsal faaliyetlerdeki dilsel içeriği açıklarken kullanılan renklerin, figürlerin, desenlerin ve ezgilerin içerisinden yaşanan toplum içinde daha derin anlamlar içerebileceği yönündeki görüşü ile yorumlar. Eserlerde kullanılan sembol ya da ikonların sanatçının yalnızca o anki duygularını değil; geçmiş yaşamışlıklarını, yaşanmamışlıklarını, gelecekteki ümitlerini söz ya da sözcüklerle değil, renkle, sesle, tınıyla, figürle anlatım yoluna gittiğini söyler.

Zıllıoğlu (2014: 57) insanların yazı dilinden çok daha önce bir tarihte konuşma diline sahip olduklarını ve bu yolla kültürlerini yaratabildiklerini vurgular. İnsanoğlunun her çağda kurduğu farklı iletişim yollarına vurgu yaptığı bölümde avcı-toplayıcı dönemde bile insan yaşayış biçimi ve ihtiyaçlarına göre uygun dil ve iletişim sistemlerine sahip olduğu belirtilir. “Konuşma dili yanında, çentik, yontu, resim gibi anlatım araçlarından da yararlanılıyordu” diyerek iletişim araç ve yöntemlerini örneklemiştir. Zıllıoğlu’nun söyleminden iletişimin yalnızca dil ile sınırlı kalmadığını ve insanların diğerleri ile oluşturdukları anlam bağları yani “semboller” dolayısıyla farklı boyutta iletişim yapıları oluşturabildiğini söyleyebiliriz.

Aziz (2010: 23) ise iletişimin tarihini insanlık tarihi ile birlikte başlatır. İlkel insanların mağara duvarlarına çizdiği resimleri, Kızılderililerin ateş yakarak çıkardığı dumanı, Afrika yerlilerinin tamtam seslerini “iletişim” olarak kabul eder. Aziz’in örneklerindeki mağara duvarı resimlerini, Kızılderililerin dumanını, Afrika yerlilerinin tamtam seslerini birer sembol olarak değerlendirebiliriz. Çünkü bahsi geçen resim, duman ve tamtam sesi diğerleri tarafından da kabul edilmiş ortak bir anlamı içermektedir. Bu semboller diğerlerine uyarı, bildirim, tehlike ya da motivasyon gibi anlamları iletiyor olabilir.

İletişim yukarıda da belirtildiği gibi yalnızca sözlü olarak gerçekleşmez. Semboller aracılığıyla da gerçekleşebilir. Yazı, insanlık tarihinde belki en önemli iletişim yöntemlerinden biri olmuştur. Erdoğan (2011: 105-106) yazılı iletişimi Asya, Eski Çin ve Amerika’da Maya ve Aztek uygarlıkları tarafından 5000 yıl önce başladığını bildirmiştir. Yazının çıkışını üretim faaliyetlerinin oluşturduğu kayıt alma, mülk sahiplerinin sahip oldukları, alışverişleri ve bunların hesaplarının tutulması gibi ihtiyaçların giderilmesi sonucuna dayandırır. Robinson (2014: 69) Eski Sümer tabletlerinden yola çıkılarak yazının bulunuşunu M.Ö. 4000 yılı sonlarında Mezopotamya şehirlerinde ticaret faaliyetleri ve bürokrasinin insanın hafıza gücünü aşmasıyla güvenilir ve kalıcı bir yöntem arayışından kaynaklandığını belirtir.

Sözsüz iletişim ise, yazının icadından çok daha öncelere dayanmaktadır. Fiske (2003: 94) sözsüz iletişim sunumsal kodlarının jestler, göz hareketleri ya da ses nitelikleri aracılığıyla gerçekleştiğini söyler. Zıllıoğlu (2014: 159) sözsüz iletişimin en önemli bölümü olarak ele aldığı görsel kodların kullanımının insanın iletişim tarihi kadar eskilere dayandığını söyler. Sözlü ya da sözsüz ileti aktarımına dönük kodların önemine vurgu yapan Güngör (2011: 72) kodların, bir insan grubu, topluluğu ya da kitlesi tarafından uzlaşma sağlanması gerektiğini vurgular. Güngör'ün söyleminden gerek sözlü gerekse sözsüz iletişimde bir grup, topluluk ya da kitleden kabul görmedikçe kodların var olamayacağını çıkarmak mümkündür. Toplulukların ortak iletişim kabulleri olarak adlandırabileceğimiz kodların toplumdan topluma değişebileceğini çıkarabiliriz.

Güngör (2011: 73) sözsüz iletişim sistemini insan bedenine yüklenmiş belli kodların birlikteliği olarak tanımlar. Baltaş ve Baltaş (1998: 29-30) sözsüz anlatımı bedenimizle oluşturduğumuz işaretlerle belirttiğimizi söyler. Beden dilini ise jestler, mimikler, oturuş, duruş gibi çeşitli tavırlarla ortaya koyduğunu söyler. Sözsüz mesaj kavramını kişinin içerisinde bulunduğu duruma ilişkin değerlendirmeler olarak ele alırken sözsüz mesajlarla iletilen bu anlatım biçimini sözsüz iletişim olarak tanımlar. Giddens (2005: 84) sözsüz iletişimin önemli bir yönünün de duyguların yüz ifadesiyle yansıtılması olduğunu söyler.

2.1.1. İletişimin Tanımı ve Türleri

Zıllıoğlu (2014: 22) Fransızca ve İngilizcede “communication” kavramına karşılık gelen iletişim sözcüğünün Latincedeki karşılığının ‘communicatio’ndan geldiğini belirtir. Latince communicatio sözcüğünün kökü olarak ise, “birçok kişiye ya da nesneye ait olan ve ortaklaşa yapılan” anlamındaki ‘communis’ten geldiğini belirtir. İletişim sözcüğünün Fransızca karşılığının tarihsel kullanımını ele alan Zıllıoğlu, ticaretin gelişim gösterdiği dönemler olan 14.yüzyıldaki kullanımının ticaret ve ilişkiler sözcüklerine tekabül ettiğini belirtir.

Aziz (2010: 26) iletişimi sosyolojik bir tanımlama ile “belirli araçlar/ortamlar kullanarak bilgi, düşünce ve tutumların (iletilerin) insandan insana karşılıklı olarak aktarılması ve bunun iletilmesi” olarak tanımlar. Çamdereli ise (2015: 14) iletişimi anlam arama uğraşı olarak değerlendirir. İnsanı çevresindeki değişkenlere göre yönlendirecek ve hayatta kalmak için gereksinimlerini karşılamaya yönelik uyarıları ayırt etme ve örgütlemeye yarayan yaratıcı bir faaliyet olarak nitelendirir. Çamlıdere'nin tanımından insanın hem

doğa ile olan etkileşimi hem de toplumsal yaşamı dolayısıyla diğer insanlarla olan etkileşimine vurgu yapıldığı söylenebilir. İnsanın dış etkenlere karşı denge konumunda kalmak ve ihtiyaçlarını giderebilmesi adına iletişim faaliyetlerini yürüttüğünü söyleyebiliriz.

Okay (2014: 9) iletişim bilimlerine uygun bir iletişim tanımının yapılmasını en azından şu üç sorunun yanıtlanması ile mümkün olacağını söyler:

1. Neyin süreç haline getirildiği,
2. Hangi unsur veya aktörlerin bu süreçte katıldığı,
3. Bu sürecin ne şekilde meydana geldiği.

Okay'ın ilk madde olarak ele aldığı “neyin süreç haline getirildiği”nin belirlenmesi insanı iletişime sevk eden nedenlerin ortaya konmasından bulunabileceğini söylemek mümkündür. İnsanı iletişime sevk eden şeyin onu iletişim sürecini başlamaya iteceğini de düşünebiliriz. Zıllıoğlu (2014: 26) her iletişim eyleminde bilgilenme, ikna, bilgilendirme, yönetme, eğlenme gibi neden ve amaç dizisi olduğunu söyler. Erdoğan ise (2011: 68) birisinin iletişim kurmak amacıyla mesaj hazırlamasının, mutlaka bir amacı gerçekleştirmek için olacağını söylemiştir. İki söylemden de çıkarabileceğimiz ortak nokta, insanın amaçları doğrultusunda iletişim kurduğu olabilir. İnsan, toplumdaki konumunu geliştirmek, gereksinimlerini karşılayabilmek ya da sosyalleşmek gibi örneği çoğaltılabilir birçok eylem için iletişim faaliyetinde bulunabilir. Tüm söylemlerin çıkarımı ile süreç haline getirilen şeyin, insanın amaç ve çıkarları olduğunu ifade etmek mümkündür.

“Hangi unsur veya aktörlerin bu süreçte katıldığı” ve “bu sürecin ne şekilde meydana geldiği” maddesi ‘iletişimin temel oluşturucu öğeleri’ başlığı altında anlatılan gönderici ve alıcı arasında yaşanan süreci içermektedir. Gönderici ve alıcı arasında anlam bağı kurulmuş kodlar aracılığıyla oluşturulan iletiler ilk olarak gönderici tarafından kanal yolu ile alıcıya gönderilir. Alıcının gönderilen kodları açılması ve bilişsel süzgeçinden geçirdikten sonra sürecin tekrarlanması sonucu iletişim gerçekleşmiş olur.

Okay'ın (2014: 9) belirtmiş olduğu maddelerin çözümlemelerinden yola çıkarak şöyle bir tanım yapılabilir: İletişim, insanın çeşitli amaç ve hedeflerini gerçekleştirebilmesi için ortak kod ve kabullere sahip kişilerce bir kanal vasıtasıyla duygu, düşünce ve tutum alışverişine denir.

Gökçe (2013: 6) iletişimi insanlar arasında ilişki kurmak ya da anlamak olarak değerlendirir. İnsanların ilişki kurabilmelerini onların iletişim kurma istekleriyle başlayacağını söyler. İletişimin olabilmesini ise, kişi ya da gruplar arasında aktarımın olmasıyla ilişkilendirir.

Zıllıoğlu (2014: 29) insanın çevresi ile olan iletişimini belirtirken dünya görsel, işitsel, dokunsal vb. uyarıcılarla dolu karmaşık bir yer olarak tarif eder. İnsanın düzensiz bir çevrede bulunmasına rağmen onu belli bir düzen halinde algılamasını dışarıdan gelen iletileri algılamasına ve anlamlı iletiler haline getirmesine bağlı olduğunu söyler.

İnsanlar kendileriyle, çevresindeki diğer insanlarla, sosyal bir varlık olarak katıldığı grup ve bu gruptaki bireylerle ve içinde yaşadığı toplumla ilişki halindedir. İnsanın içinde yer aldığı ilişki sistemlerine göre iletişim biçimleri temelde; kişi-içi iletişim, kişilerarası iletişim, grup iletişimi ve kitle iletişimi olmak üzere dört grupta incelenmektedir (Kaya, 2011: 20).

- *İçsel İletişim:* Kişinin kendisi ile iletişimi onun içsel iletişimidir. İnsanın ilk iletişimi kendi iç dünyasında başlar. Kişinin ihtiyaçlarının, değerlerinin, tutum, davranış ve yeteneklerinin farkına varması, düşündüklerini kavramaya çalışması ancak kendisi ile geliştirdiği iç iletişim ile mümkün olur (Milli Eğitim Bakanlığı, 2015, s.17).
- *Kişilerarası İletişim:* Kişilerarası iletişim; en az iki insanın karşılıklı olarak bilgi, duygu, düşünce ve yaşantılarını belirli yollarla paylaştıkları psiko-sosyal bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2011: 5).
- *Grup İletişimi:* Grupların amaçlı bir ilişki halindeki insan toplulukları olduğunu söyleyebiliriz. Erdoğan (2011: 307) grup iletişiminin grubun kendi içerisinde ve temas halinde bulunduğu çevre ile olan ilişkilerinin bir fonksiyonu olduğunu belirtir. Grup iletişimi grup içi ve gruplar arası olarak ele alınabilir.
- *Kitle İletişimi:* Belli spesifik sosyal grupların veya üyelerinin teknik araçlar sayesinde heterojen olan ve geniş alana yayılmış sayıca fazla insanlara sembolik içerikleri iletme ya da ulaştırmaya çalıştıkları sürece kitle iletişimi denilmektedir (Gökçe,1998: 170). Kitle iletişimi kitle iletim araçlarıyla gerçekleştirilir.

Bu çalışmanın konusunu yukarıda açıklanan iletişim türleri arasından içsel iletişim oluşturmaktadır.

2.1.2. İletişimin Temel Oluşturucu Öğeleri

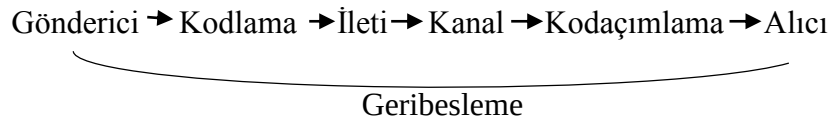
İletişim akla gelen ilk anlamıyla iki kişi arasındaki anlam alışverişini belirtmektedir. Anlam alışverişi, bir konudaki anlaşmazlık durumunu çözüme kavuşturmak için olabileceğini gibi bir anlaşmazlık çıkarmak için de yapılabilir. Zıllıoğlu (2014: 26) iletişimi ele alırken insanların her iletişimsel eyleminde bilgilenme, ikna etme, bilgilendirme, yönetme, eğlenme gibi neden ve amaçları olduğunu belirtir. Bu söylemden iletişimin planlı bir düşünsel süreci içerdiğini çıkarabiliriz.

Zıllıoğlu (2014: 28) birey için iletişimin temel amacını, kendisi ile çevresi arasında başta kendisi için olumsuz olan ilişkinin yönünü değiştirebilmek ve kendisini güçlü kılabilmek olduğunu belirtir. Zıllıoğlu bu bağlamda iletişimi, insanın kendi yaşamı ve çevresi üzerinde “belirleyici” rolde olma arzusunda olduğu şeklinde açıklar.

Kendi yaşamı ve çevresinde “belirleyici” rolde olma arzusunun iletişimsel eylemi gerektirmektedir. Erdoğan (2011: 43) iletişimsel eylem kavramını “bir mesaj çeken, bir yazı yazan veya konuşma yapan insanın yazma ve konuşma faaliyeti” olarak açıklar. Fakat saydığı örneklerin doğrudan iletişimin kendisi olmadığını “iletişime ait eylem” olduğunu söyler. Erdoğan’ın söyleminden iletişimin kaynak ve alıcı arasındaki sürecine vurgu yaptığı yönünde çıkarımda bulunabiliriz. İletişimin gerçekleşmesi için Güngör’ün deyimiyle (2011: 24) “olmazsa olmaz” bazı öğeler vardır.

Güngör (2011: 24) iletişimin işleyişinde biri olmadan diğersinin de varlığının mümkün olmadığını belirlediği yedi öğeyi şöyle sıralar: (1) Gönderici, (2) alıcı, (3) ileti, (4) kanal, (5) geri besleme, (6) kodlama, (7) kodaçıklama. Güngör, bu yedi öğeye “iletişimin temel oluşturucu öğeleri” adını verir.

Şekil 1: İletişimin Basit İşleyiş Şeması

Kaynak: Nazife Güngör, İletişime Giriş, 2011: 30.

Güngör (2011: 25) iki yönlü olarak ele aldığı iletişimin basit akış şemasında bütün iletişim sürecini kaynak ve göndericinin niyeti üzerine kurulduğunu belirtir. Göndericinin

durumuna göre bir kişi ya da grup olabilirken bu durumu iletişim boyut veya düzeyinin belirleyeceğini söyler. Baltaş ve Baltaş (1995: 26) Güngör' n gönderici olarak ele aldığı öğeyi “verici” kavramı ile ifade etmiştir. Buna göre verici, kendi duygu ve yaşantılarını, alıcı durumunda olanların bütün duyularına ulaşabilecek biçime getirmeye çalıştığını söyler. Baltaş ve Baltaş'ın söylemlerinden iletişim sürecinin yalnızca sözlü olarak değil; sözsüz iletişim tarafı ile de süreçte yer aldığını vurguladığını söyleyebiliriz. Baltaş ve Baltaş, göndericinin alıcıya gönderdiği mesajda sözlü ve sözsüz kodların birlik oluşturduğu ve beraber değerlendirilmesi gerektiğini vurguladığı ileri sürülebilir.

Zıllıoğlu (2014: 92-93) iletişimin gerek insanlar arasında gerekse aracılı olarak işleyişinde iletiyi aktaran verici bir taraf ve iletileri alan bir alıcı taraf olduğunu söyler. Güngör (2011) gönderici ve alıcı kavramlarını hedef ve alıcı kavramları ile tarif eden Zıllıoğlu (2014: 92-93) kaynak yani göndericiyi, “algılama, seçme, düşünme, yorumlama süreçlerinde ürettiği anlamlı iletileri simgeler aracılığı ile gönderen kişi ya da kişiler” olarak tanımlar. Hedef/alıcıyı ise, “kaynaktan gelen iletileri belli biyolojik ve psiko-sosyal süreçlerden alıp yorumlayan ve bunlara sözlü ve sözsüz tepkide bulunan kişi ya da gruplar” olarak tanımlar.

Güngör (2011: 26) alıcı için, iletişimin boyutu fark etmeksizin göndericinin alıcıdan alacağı geribildirimden hareketle iletişimsel işleyişin süreceğini belirtir. Baltaş ve Baltaş (1995: 28) alıcıyı, göndericinin kodladığı anlamı, alıp  ozecek ve akıl süzgecinden geçirecek kişi olarak tanımlar. İletişim sürecinin diğer ucunda olarak değerlendirilen alıcı, dinleyen kişi olarak ele alınır. Dinleme eylemi, alıcı için önemli bir faktördür zira göndericinin mesaj kodlarını doğru şekilde çözümlemesinde rol oynar. Güngör (2011: 26) göndericinin sağlıklı iletişim gerçekleştirebilmesi için alıcısının özelliklerini, ortamsal koşullarını, taleplerini, beklentilerini ve gereksinimlerini önemine vurgu yapar. Göndericinin sağlık iletişim kurulabilmesi için alıcısının, bilişsel, duyuşsal, ruhsal, sosyokültürel, sosyoekonomik özelliklerini bilmesini iyi bilmesi gerektiğini söyler.

Güngör (2011: 26) ileti kavramını iletişimin oluşturduğu ürün olarak ele alır. Gönderici, alıcının üzerinde bırakmak istediği etkiyi ileti yoluyla gönderir. Baltaş ve Baltaş (1995: 29) Güngör' n ileti olarak ele aldığı kavramı “mesaj” olarak adlandırıp ele almıştır. Buna göre Baltaş ve Baltaş (1995: 29) iletiyi, “bir yaşantıya ait duygu ve düşüncenin kodlanarak sözlü, sözsüz veya yazılı bir anlatımla alıcı kişiye ulaşmasını sağlayan semboller” olarak tanımlamıştır. Zıllıoğlu (2014: 94) ise iletiyi, “bir şeyi

aktarmayı, iletmeyi isteyen kaynağın ürettiği sözel/görsel/görsel-işitsel fizik bir ürün” olarak tanımlar. Zıllıoğlu’nun tanımında iletinin aracılı iletişim biçimlerindeki varlığına dikkat çektiğini söyleyebiliriz.

McQuail ve Windahl’ın tanımlamasıyla (2010: 18) kodlama, “gönderinin hedeflenen alıcılara veya ileti aracına uygun olarak bir dile veya koda çevrilmesi”dir. Gönderici, alıcıda oluşturmak istediği etkiyi kodlama yoluyla ileti haline getirdiğini söyleyebiliriz. Kodlama vasıtasıyla gönderici ile alıcı arasında ortak kabullere dayalı bir etkileşim zemininin oluştuğu söylenebilir. Kodaçımleme ise, McQuail ve Windahl’a göre (2010: 18) “gönderenin anlam çıkartmak üzere mesajı tekrar işlemesi” demektir. Kısaca ifade etmek gerekirse kodaçımleme, göndericiden gelen iletinin algılanması ve anlamlandırılması sürecidir.

Güngör (2011: 27) kanal ögesini iletişimin olmazsa olmazları arasında değerlendirir. Kanalı, gönderici ve alıcı arasındaki ileti akışını sağlama yolu olarak tanımlar. Bu sebeple kanalın iletişimin dolaylı ya da doğrudan oluşuna göre değişeceğini söyler. Zıllıoğlu da (2014: 106) kanal ögesini açıklarken iletişimin dolaylı ya da doğrudan oluşuna vurgu yapar. Dolaylı iletişim ele alınıyorsa kanal, telefon kabloları, radyo dalgaları, çeşitli sinyaller gibi çeşitli araçlar olabilir.

Baltaş ve Baltas (1995: 31) geribeslemenin iletişimin sürerliğinde kritik bir öneme sahip olduğunu söyler. “Alıcının mesajı çözüp değerlendirmesinden sonra yeni bir mesaj kodlaması ve geri bildirim yapması” olarak tanımlar. Güngör (2011: 29) geribeslemenin iletinin açıklanmasından hemen sonra gerçekleşebileceği gibi bir zaman sonra da gerçekleşebileceğini söyler. Bu söyleminden Güngör’ün dolaylı iletişimi kastettiği söylenebilir. Bir cep telefonu aracılı ile kurulan iletişimde gönderilen kısa mesajın cevabı saatler sonra da gelebilir.

İletişimin temel oluşturucu öğelerini değerlendirdiğimiz iletişim sürecinin şu şekilde gerçekleştiğini söyleyebiliriz: *Gönderici*, alıcıda oluşturmak istediği etkiyi sağlayabilmek için *alıcının* anlamlandırabileceği şekilde kendi bilişsel süreçleri içerisinde oluşturduğu iletiyi *kodlar*. Gönderici, iletinin alıcı için gönderimine uygun olan *kanal* vasıtasıyla gönderilir. Alıcı, göndericinin hazırladığı iletideki kodları, kendi bilgi birikimi ve hayat görüşü gibi değişkenler bağlamında *kodaçımleması* yapar. Kodaçımleme safhasından sonra süreç alıcının gönderici haline dönüştüğü ve tekrarlandığı bir hal alır.

Kodaçımılama, sonucu alınan iletiye karşılık olarak hazırlanan ileti *geribesleme* olarak değerlendirilir.

2.2. İçsel İletişim

İletişim, yukarıda ele alındığı üzere gönderici ile alıcı arasındaki ileti alışverişi olarak tanımlanmıştı. Bu tanıma göre iletişimde gönderici ve alıcı olmak üzere en az iki kişiden söz edilmişti. İçsel iletişimde ise, gönderici de alıcı da aynı kişidir. Kişinin kendi kendisi ile olan iletişimi olarak ele alınmaktadır.

Güngör (2011: 131-132) kişinin dış dünya ile iletişime geçebilmesinin koşulu olarak kendi içerisinde bilişsel, duygusal, ruhsal açıdan kendini hazırlayabilmesini görür. Kişi kendisi ile dış dünya arasındaki ayrımı yaparak kendisine ilişkin algılar ve kavrayışlar geliştirebileceğini söyler. Kişinin kendi kişiliğini tanımlayabilmesinin dış dünya ile olan iletişimine olumlu yönde etki edeceğini vurgular. Tutar (2003: 123) insanın içsel iletişimi ile kendi kendini sorgulayarak motive etmesi, ihtiyaçlarını karşılaması ve kafasındaki kimliği kavramasına yardımcı olduğunu belirtir.

Carven'in (2006: 39) Apple'dan aktarımına göre (1989) içsel iletişim kavramı yalnızca insanın “kendi kendisiyle konuşması” yönüyle sınırlanmaz. Problem çözme, içsel çatışmaların çözümü, geleceğin planlanması, duygusal arınma, kendimizi ve diğerlerini değerlendirme gibi aktiviteleri kapsar.

Güngör (2011: 133) içsel iletişimi örneklerken yalnızca insanın kendi kendisine düşünmesi, zihinsel planlamalar yapması, bilinçsel, duygusal ve ruhsal yönleriyle uyum ve çelişkilerini tespit etmesi ve yönelimlerini denetlemesi gibi dış dünyaya yönelik konuları belirtmemiş bu iletişimin yalnızca birtakım düşünceler ve hayallerden de oluşabileceğini söylemiştir. Tutar ise (2003: 123) kişinin içsel iletişimini onun düşünmesi, ihtiyaçlarını hissetmesi, hayaller kurması, iç gözlem yapması, duygulanması, rüyalar görerek iç dünyasından mesajlar alması, kendisine sorular sorarak yanıtlar araması gibi eylemlerle örneklerdir.

Aziz (2010: 50) iletişimin başlangıç noktasının “düşünme” olarak alınabileceğini söyler. Düşüncelerin iletilmeden önce kendi kendine konuşulmasını içsel diyalog olarak adlandırır. Kişinin kendisi ile iletişiminde önceki bölümde sayılan iletişimin temel öğelerinin bazılarının yoksun olduğu görülmektedir. İçe dönük iletişimde göndericinin de alıcının da aynı kişi oluşu iletinin bir kanala ihtiyaç duymaksızın iletişimin

gerçekleşmesini sağlamaktadır. Aziz (2010: 50) içsel iletişimi, iletişimin temel öğeleri bakımından değerlendirerek tam bir iletişim süreci oluşturmadığını söyler.

Carven'in (2006: 38) Hinkins'den aktarımına göre (1989) içsel iletişimde sekiz önemli bileşenin olduğunu söyler:

1. İçsel konuşma fonksiyonu dünya hakkındaki yargılarımızı açığa çıkarır.
2. İçsel konuşma bu yargılarımızın doğru ya da yanlışlığının onaylama hizmet eder.
3. İçsel konuşma gözlemlenemez bir yapıdadır ve düzeltilemez, direkt deneysel bir çalışmadır.
4. İçsel konuşma uyumlu olmak zorunda olmayan gözlemlenebilir söylemlere yakın şekilde meydana gelebilir.
5. İçsel konuşmanın özü yüksek seviyedeki zihindir.
6. İçsel konuşma kolaylıkla içsel iletişim alanından açık şekilde gözlemlenebilir alana geçebilir.
7. İçsel konuşma, tüm amaçların niteliğini açığa çıkarır.
8. İçsel konuşma, her an gerçekleşmeye hazırdır.

Honeycutt ve diğerleri (2008: 323) konuşma, karar alma, planlama ya da çatışma gibi iletişimlerin dışsal olarak nakledilmeden önce zihinsel olarak yönlendirildiğini belirtir. Erdoğan (2011: 44) ise içsel iletişimi, olası olanın, var olanın ve erişilebilir olanın alternatifleri üzerinde düşünülebilen bir süreç olarak değerlendirir. Honeycutt ve diğerleri (2008: 323) ve Erdoğan'ın (2011: 44) içsel iletişimde göndericinin iletiyi oluşturmadan önceki bilişsel sürecini işaret ettiğini söyleyebiliriz. Hesaplaşmalar, alınan kararların tartışılması, verilecek tepkilerin şiddeti gibi süreçler içsel iletişim kapsamında olduğu söylenebilir.

Ozkaramanli, Desmet ve Özcan (2016: 80) dış dünyadaki belirsizliklerin insanda içsel çelişki ya da çelişki eğilimlerine sebep olmasına vurgu yapar. İnsanın deneyim çeşitliliğinin ve karmaşıklığının çelişkilere sebep olabileceğini belirterek bu durumu psikolojik bir fenomen olduğunu söyler. Güngör ise (2011: 134) içsel iletişimin önemli işlevleri arasında uyumsuzluk durumlarının çözülmesini gösterir. İnsanın tutarsızlık ve uyumsuzluk durumlarına dikkat çekerek içsel dengemizi bozan etkenleri içsel iletişim yoluyla çözüme kavuşturabildiğimizi söyler.

2.3. Festinger'in Bilişsel Uyumsuzluk Kuramı

Bilişsel uyumsuzluk kuramı, Tekinalp ve Uzun'un (2009: 107) "İletişim Araştırmaları ve Kuramları" adlı kitabında 'Tutarlılık ve Uyum Kuramları' başlığı altında değerlendirilmiştir. 1960'lardan başlayarak yapılan denge ve tutarlılık araştırmalarında insanların inanç ve davranışlarını destekleyen iletiler arayışında olduklarını kendi inanç ve davranışlarını desteklemeyen iletilerden ise kaçındıkları belirtilir.

Aronson (1997: 130) insanın kendisini sık sık haklı çıkarma, durumları çarpıtma ya da içinde bulunduğu durumları inkar eder halde bulduğunu söyler. Yücel ve Çizel ise (2018: 150) bilişsel uyumsuzluk kuramının insanın içerisinde bulunduğu çelişkili durumlardan kurtulmak üzere, uyumlu ve tutarlı bir zihinsel yapıya ulaşma amacıyla, oluşturduğu bir tutarlılık kuramı olduğunu belirtir.

Graham (2011: 2) kuramı açıklamak için önce onun bileşenlerini anlamamız gerektiğini söyler. Graham, kuramın ilk bileşenini biliş (cognitive) olarak değerlendirir. Mutlu (1998: 70) "cognitive" kelimesini 'bilişsel alan' olarak çevirmiş ve şöyle tanımlamıştır: "İnsan davranışının entelektüel -bilme, anlama ve usamlama- olarak betimlenebilen alanı". Graham (2011: 2) kuramın diğer bileşeni olarak çatışmayı ele alan, uyumsuzluk olarak değerlendirir. Bilişsel uyumsuzluk kuramının insanların ne hissettiği, neye inandığı ya da ne olduğu konusundaki çelişkileri sebebiyle kendilerine rahatsızlık veren çatışmayı azaltma ihtiyacında olduklarını belirtir. Metin ve Camgoz (2011: 131) insanın mantıksal tutarsızlıklardan, kültürel adetler arasındaki bilişsel uyumsuzluklardan veya bilişsel temsil ya da geçmiş deneyimlerden kaynaklanabileceğini söyler.

Malatyalı ve Sunal (2017: 143) insanların kendileriyle çelişkili bir duruma düşmeleri durumunu "birbiriyle tutarsız iki bilişsel temsile sahip olmaları" şeklinde tanımlarken bu durumun insanlarda rahatsız edici psikolojik bir duruma sebep olduğunu ekler. İnsanın içine düştüğü tutarsızlık durumunda ise daha az dirençli olan bilişsel durumu değiştirerek ya da çelişkiyi azaltacak başka bilişsel temsiller edineceğini söyler. Tekinalp ve Uzun (2009: 114) tutarsızlık durumunda insanın daha az dirençli olan bilişsel durumu değiştirmesi ya da çelişkiyi azaltacak başka bilişsel temsiller edinmesini "ilave yeni haklı kılımlar" olarak belirtir.

Alemdar ve Erdoğan (2005: 83) Festinger'in uyumsuzluğu deneyimleyen kişi için çelişki üreten herhangi bir enformasyondan kaçınacağını söyler. Kaçınma varsayımının

araştırma sonuçlarıyla desteklenmemiş olmasına reddedilmediği vurgulanır. Değerlere ve tutumlara uygun enformasyon arama varsayımının daha fazla destek bulduğu belirtilmiştir.

Harmon-Jones (2012: 543) Festinger'in "Bilişsel Uyumsuzluk Kuramı"nı 1950'lerin ortasında formülleştirdiğini ve ilk resmi ve tam sunumunu 1957'lerde yaptığını belirtir. Festinger'in bir bireyin birbiriyle alakalı fakat tutarsız iki ya da ikiden fazla kanaate sahip olduğu durumda bireyde "rahatsızlık" yaratacağını kuramsallaştırdığını söyler. Harmon-Jones, yukarıda bahsedilen rahatsızlık veren hoşnutsuz durumunu Festinger'in "uyumsuzluk" olarak tanımladığını söyler.

Yücel ve Çizel'in Festinger'den aktarımında (2018: 152) bilişsel uyumsuzluk kuramının iki temel hipotezi olduğunu bildirir: İlk hipotez psikolojik olarak rahatsız edici bir durum olan uyumsuzluğun varlığı, kişiyi uyumsuzlukları azaltmaya ve "uyum"a motive edecektir" olarak bildirilir. Burada uyumsuzluğun kendi başına motive edici bir faktör olduğu söylenir. Bilişsel uyumsuzluğun azaltılmasının motivasyonu, açlığın açlık azaltmaya yönelik yemek yeme davranışına neden olduğu söylenir. İkinci ise "uyumsuzluk olduğunda bunu azaltmaya çalışmanın yanı sıra, kişi uyumsuzluğu artıracak durum ve bilgileri aktif olarak önleyeceği" belirtilir.

İnceoğlu (2010: 60-61) bilişsel çelişkinin kaynağını nelerin birbiri ile uyum içerisinde olduğuna ilişkin kabullerin oluştuğu geçmiş deneyimler, kültürel kurallar veya değerlerin sonucu olabileceğini söyler. Bilişsel uyumsuzluk kuramının temel dayanaklarını ise şöyle sıralar:

- Psikolojik olarak gerilim yaratan olgu ve bilgi konusunda birey çelişkiyi azaltmaya ve uyum sağlamaya, çelişkiyi arttırma olasılığı olan durum ve bilgilerden kaçınmaya yönelecektir.
- Çelişkinin (ya da uyuşumun) büyüklüğü, unsurların yaşamsal önemi ya da değeri arttıkça çoğalacaktır.
- Çelişkiyi azaltma baskısının gücü, çelişki büyüklüğünün bir sonucudur.

Alemdar ve Erdoğan (2005: 83) bilişsel uyumsuzluk kuramında "uyumsuzluk ya da çelişkinin" tercih yapıldıktan sonra ortaya çıktığını ve dolayısıyla Festinger'in sonuç hakkında bir tahmin bulunmadığını bildirir. Eğer çelişkiye düşülen konu hakkında herhangi bir bağlılık yoksa veya hangi seçeneğin en iyi olduğundan emin olunamıyorsa

seçeneklerden lehine olan taraftaki bilgiden emin olma eğiliminde bulunduğunu belirtir. Yaylagül de (2006: 50-51) uyumsuzluk ve tutarsızlık meydana geldiğinde insanların çatışmayı azaltmak için dünya görüşlerini kendi ilerinde tutarlı hale getirmeye çalıştıklarını söyler.

Aronson (1997: 129) kuramının aslında anlamlandırma ile ilgili olduğunu söyler. İnsanların kendi inanç, evre ve inançlarını nasıl anlamlandırmayı denediklerini tüm bunların sonucunda nasıl anlamlı, mantıklı ve akla yatkın sonuçlar ıkarabildiklerini ele aldığını belirtir. Aronson, bilişsel uyumsuzluk kuramında motivasyon ve öngörülerin belirsiz serilerin olan bilişsel alanların birleştirildiğini söyler. Krause ise (1972: 33) kuramının bir insanın neyi idrak ettiğiyle ilgilenmediğini fakat (1) idrak ederken meydana gelen durumlarda insanın neyi değiştirdiği ve (2) değişim eğilimlerini belli yollarla değiştiğini vurgular.

Mutlu (1998: 70) bilişsel uyumsuzluk içerisindeki kişinin izleyeceği yolları şöyle aktarmıştır:

1. Var olan tutumları destekleyen bilgileri arama,
2. Yeni ve çelişkili bilginin doğrudan reddedilmesi ve değersiz bulunması,
3. Uyumsuzluk konusunun önemini azaltmak,
4. Uyumsuz bildirimi kabul edip bu konudaki var olan tutumu reddetmek.

Kuramın işleyiş sürecini kan bağışı yapmayı düşünen bir kişi üzerinden örnek vasıtasıyla anlatabiliriz. Bu kişi kan bağışlamayı istemektedir fakat okuduğu kaynağı belirtilmemiş bir haberde bağışlanan kanların yurtdışında satıldığını hatırlar. Bu durum kan bağışlamak isteyen kişide “uyumsuzluk” oluşturmuştur. Kişi bir yanı ile iyilik yapmanın verdiği mutluluğu değerlendirirken diğer yandan kandırılma ve istismarın kurbanlarından biri olma korkusu içinde kalmıştır. Kurama göre bu durum kişide “uyumsuzluğa” sebep olmaktadır. Kurama göre kişi, yukarıda Mutlu (1998: 70) aracılıyla belirtilen dört madde çerçevesinde hareket edecektir. Kişi (1) “var olan tutumları destekleyen bilgileri arama” yoluyla internetten yurtdışına kaçırılan kan torbalarına dair bilgilerin arayışına girebilir ve bulması halinde kan bağışından vazgeçebilir. Kişi (2) “yeni ve çelişkili bilginin doğrudan reddedilmesi ve değersiz bulunması” yoluyla haberlerin doğruluğuna ihtimal vermeyerek kan bağışında bulunabilir. Kişi (3) “uyumsuzluk konusunun önemini azaltma” yoluyla aslında kana ihtiyaç yok herkes tanıdığına versin deyip kan ihtiyaını

yadsıyabilir. Kişi (4) “uyumsuz bildirimi kabul edip bu konudaki var olan tutumu reddetme” yoluyla haberlerden emin vaziyette kan bağışında vazgeçebilir.

BÖLÜM 3: FESTİNGER’İN BİLİŞSEL UYUMSUZLUK YAKLAŞIMINA GÖRE KAN BAĞIŞLARININ YETERSİZLİK YÖNELİK BİR ÇALIŞMA

3.1. Araştırmanın Konusu

Kan bağışlarının yetersizliği sorunu insanların farkında oldukları önemli bir toplumsal soru olarak değerlendirilebilir. Fakat insanların bir sorunun farkında olmaları her zaman buna yönelik çözüm yoluna gidecekleri anlamına gelmemektedir. İnsan günlük hayatı içerisinde birçok bilinmeyenle karşılaşmaktadır. Tüm bunlarla başa çıkabilmesi onun eylemlerini planlaması ve örgütlemesine bağlı olduğu düşünülebilir. Planlar ve tasarımlar örgüsü içerisindeki insanın daha kolay şekilde hayatta kalabildiğini söyleyebiliriz. Festinger’in “Bilişsel Uyumsuzluk” yaklaşımı kan bağışlama eylemi örneğinde davranışı etkileyen değişkenlerin insanlarda bilişsel düzeyde “uyumsuzluk” oluşturabileceği yönündedir. Yaklaşımına göre uyumsuzluk içerisindeki insanın Tekinalp ve Uzun’un (2009: 114) deyimi ile “ilave yeni haklı kılımlar” belirleyerek uyumsuzluğu giderebilecekleri söylenir. Araştırmada Festinger’in Bilişsel Uyumsuzluk yaklaşımında belirtmiş olduğu “ilave yeni haklı kılım” biçimleri çerçevesinde kan bağışlarının yetersizlik sebepleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın evreni daha önce hiç kan bağışında bulunmamış olan kişilerdir. Oluşturulan ankette daha önce hiç kan bağışında bulunmayanlar için bilişsel uyumsuzluk yaklaşımında belirtilen dört haklı kılım biçimini ifade etmek üzere her biri için beşer yargı cümlesi oluşturulmuştur. Yaklaşımında belirtilen her bir haklı kılım biçimi kendisini temsil edecek çoğaltılabilir birçok örneği içerebilecek olması nedeniyle 5 yargı cümlesi ile sınırlandırılmaya gidilmiştir.

Düzenli kan bağışçıları ve daha önce düzenli olmasa da kan bağışında bulunmuş katılımcılar için oluşturulan “kan bağışında bulunmanın en önemli nedeni” sorusu altı seçenek ile sınırlandırılmıştır.

3.3. Araştırmanın Hipotezleri

H1: Kan bağışında bulunmayan kişiler bilişsel uyumsuzluğu gidermek için “var olan tutumları destekleyen bilgiler arama” yoluna giderler.

H2: Kan bağışında bulunmayan kişiler bilişsel uyumsuzluğu gidermek için “yeni ve çelişkili bilginin doğrudan reddedilmesi ve değersiz bulunması” yoluna giderler.

H3: Kan bağışında bulunmayan kişiler bilişsel uyumsuzluğu gidermek için “uyumsuzluk konusunun önemini azaltma” yoluna giderler.

H4: Kan bağışında bulunmayan kişiler bilişsel uyumsuzluğu gidermek için “uyumsuzluk bildirimi kabul edip bu konudaki var olan tutumu reddetme” yoluna giderler.

3.4. Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada basit rastlantısal örnekleme yöntemi ile veriler elde edilmiştir. Araştırma için hazırlanan anketler İstanbul’un Kadıköy ilçesinde 24 Eylül 2018- 30 Eylül 2018 tarihleri arasında uygulanmıştır. Ankete 378 kişi katılım sağlamıştır. Anket dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların demografik bilgilerini içeren cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve meslek bilgileri kaydedilmiştir. İkinci bölümde ise daha önce kan bağışında bulunup bulunmadıkları sorularak katılımcılar gruplandırılmıştır. Katılımcılar düzenli kan bağışçısı ya da daha önce bir ya da iki kez kan vermiş ise, anketteki üçüncü bölüm olan A şıkkındaki soruya; daha önce kan bağışında bulunmadıysa dördüncü bölüm olan B şıkkındaki soruları cevaplamaya yönlendirilmiştir.

A şıkkında kan bağış davranışının en önemli nedeni altı seçenek üzerinden belirlenmeye çalışılmıştır. B şıkkında ise, Festinger’in belirlemiş olduğu haklı kılım biçimlerini karşılayacak şekilde beşer yargı cümlesi oluşturulmuştur. Daha önce hiç kan bağışında bulunmamış olan katılımcılardan bu cümlelere beşli Likert ölçeği kapsamında “Kesinlikle Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Kararsızım (3), Katılmıyorum (4) ve Kesinlikle Katılıyorum (5)” şeklinde numaralandırarak var olan tutumları ölçümlenmiştir. Anketlerden elde edilen veriler “SPSS 15.0 Windows Evaluation Version” analiz programı kullanılarak değerlendirilerek hazırlanmış ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır.

3.5. Bulgular

“Festinger’in Bilişsel Uyumsuzluk Yaklaşımına Göre Kan Bağışının Yetersizliğine Yönelik Bir Çalışma” adlı araştırma için hazırlanan anketteki 22 sorunun (demografik yapı soruları hariç tutularak) güvenilirliği Cronbach’s Alpha = 0,950 olarak bulunmuştur.

Elde edilen bu değerin sosyal bilimler alanında kabul edilebilir olarak değerlendirildiğini söyleyebiliriz.

3.5.1. Demografik Veriler

Tablo 2: Cinsiyet Tablosu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Kadın	171	45,2	45,2	45,2
Erkek	207	54,8	54,8	100,0
Toplam	378	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların yüzde 54,8'i erkek (207 kişi), yüzde 45,2'si kadındır (171 kişi).

Tablo 3: Yaş Aralığı Tablosu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 18-24	182	48,1	48,1	48,1
25-31	64	16,9	16,9	65,1
32-38	30	7,9	7,9	73,0
39-45	39	10,3	10,3	83,3
46-52	43	11,4	11,4	94,7
53-59	12	3,2	3,2	97,9
60-66	4	1,1	1,1	98,9
67+	4	1,1	1,1	100,0
Toplam	378	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların yüzde 48,1'i (182 kişi) 18-24, yüzde 16,9'u (64 kişi) 25-31, yüzde 11,4 (43 kişi) 46-52, yüzde 10,3 (39 kişi) 39-45 ve yüzde 7,9'u (30 kişi) 32-38 yaş aralığındadır.

Tablo 4: Eğitim Durumu Tablosu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Okuryazar	11	2,9	2,9	2,9
İlkokul	25	6,6	6,6	9,5
Ortaokul	27	7,1	7,1	16,7
Lise	169	44,7	44,7	61,4
Üniversite	146	38,6	38,6	100,0
Toplam	378	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların yüzde 44,7'si (169 kişi) lise, yüzde 38,6'sı (146 kişi) üniversite, yüzde 7,1'i (27 kişi) ortaokul, yüzde 6,6'sı ilkokul ve yüzde 2,9'u okuryazar olduğunu ifade etmiştir.

3.5.2. Kan Bağışı ile İlgili Veriler

Tablo 5: Kan Bağışı Durumu Tablosu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Evet düzenli olarak kan bağışında bulunurum	38	10,1	10,1	10,1
Bir veya iki kez kan bağışında bulunmuştum	122	32,3	32,3	42,3
Hayır hiç kan bağışında bulunmadım	218	57,7	57,7	100,0
Toplam	378	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların yüzde 57,7'si (218 kişi) daha önce hiç kan bağışında bulunmadığını, yüzde 32,3'ü (122 kişi) bir veya iki kez kan bağışında bulunduğunu ve yüzde 10,1'i (38 kişi) ise düzenli kan bağışçıları olduklarını belirtmişlerdir. Buna göre katılımcıların % 90'ının (340 kişi) düzenli kan bağışçısı olmadığını söyleyebiliriz.

3.5.2.1. Kan Bağışında Bulunanlara Yönelik Veriler

Tablo 6: Kan Bağışının Nedeni Tablosu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Belli bir nedeni yok	18	11,3	11,3	11,3
Yakınımın ihtiyacı olduğu için	15	9,4	9,4	20,6
Sevap olduğunu düşündüğüm için	18	11,3	11,3	31,9
Bedenime faydalı olduğunu düşündüğüm için	35	21,9	21,9	53,8
Vatandaşlık görevi olduğunu düşündüğüm için	41	25,6	25,6	79,4

Kana ihtiyaç duyduğumuzda kan bulabileceğimize inancımızı artırmak için	33	20,6	20,6	100,0
Toplam	160	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların yüzde 25,6’sı (41 kişi) kan bağışında bulunma nedeninin vatandaşlık görevi olduğunu düşündüğü için, yüzde 21,9’u (35 kişi) bedenine fayda sağladığını düşündüğü için, yüzde 20,6’sı (33 kişi) kana ihtiyacı olduğunda kan bulabileceğine dair inancını artırmak için, yüzde 11,3’ü (18 kişi) sevap olduğunu düşündüğü için bağış yaptığını ve belli bir nedeni olmadan (18 kişi) bağış yaptığını belirtmiştir.

3.5.2.2. Kan Bağışında Bulunmayanlara Yönelik Veriler

Tablo 7: “Kan Bağışı Kanı Veren Kişide Halsizlik Yapıyor” Veri Tablosu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Hiç Katılmıyorum	50	22,9	22,9	22,9
Katılmıyorum	46	21,1	21,1	44,0
Kararsızım	54	24,8	24,8	68,8
Katılıyorum	52	23,9	23,9	92,7
Kesinlikle Katılıyorum	16	7,3	7,3	100,0
Toplam	218	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlar “Kan Bağışı Kanı Veren Kişide Halsizlik Yapıyor” cümlesine yüzde 24,8 oranında (54 kişi) “Kararsız” cevabını, yüzde 23,9 oranında (52 kişi) “Katılıyorum” cevabını, yüzde 22,9 oranında (50 kişi) “Hiç Katılmıyorum” cevabını, yüzde 21,1 oranında (46 kişi) “Katılmıyorum” cevabını ve yüzde 7,3 oranında (16 kişi) “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir.

Tablo 8: “Kan Bağışı Kanı Veren Kişide Kilo Kaybına Yol Açıyor” Veri Tablosu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Hiç Katılmıyorum	86	39,4	39,4	39,4
Katılmıyorum	64	29,4	29,4	68,8
Kararsızım	41	18,8	18,8	87,6
Katılıyorum	10	4,6	4,6	92,2
Kesinlikle Katılıyorum	17	7,8	7,8	100,0
Toplam	218	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlar “Kan Bağışı Kanı Veren Kişide Kilo Kaybına Yol Açıyor” cümlesine yüzde 39,4 oranında (86 kişi) “Hiç Katılmıyorum” cevabını, yüzde 29,4 oranında (64 kişi) “Katılmıyorum” cevabını, yüzde 18,8 oranında (41 kişi) “Kararsızım” cevabını, yüzde 7,8 oranında (17 kişi) “Kesinlikle Katılıyorum” ve yüzde 4,6 oranında (10 kişi) “Katılıyorum” cevabını vermişlerdir. Buradan hareketle katılımcıların yüzde 68,8’inin (150 kişi) kan bağışının kilo kaybına yol açmadığını düşündüklerini söyleyebiliriz.

Tablo 9: “Kan Bağışı İştah Açtığı İçin Kanı Veren Kişiyi Kilo Aldırıyor” Veri Tablosu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Hiç Katılmıyorum	77	35,3	35,3	35,3
Katılmıyorum	62	28,4	28,4	63,8
Kararsızım	52	23,9	23,9	87,6
Katılıyorum	15	6,9	6,9	94,5
Kesinlikle Katılıyorum	12	5,5	5,5	100,0
Toplam	218	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlar “Kan Bağışı İştah Açtığı İçin Kanı Veren Kişiyi Kilo Aldırıyor” cümlesine yüzde 35,3 oranında (77 kişi) “Hiç Katılmıyorum”, yüzde 28,4 oranında (62 kişi) “Katılmıyorum”, yüzde 23,9 oranında “Kararsızım”, yüzde 6,9 oranında (15 kişi) “Katılıyorum” ve yüzde 5,5 oranında (12 kişi) “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermişlerdir. Buna göre katılanların yüzde 63,7’sinin (139 kişi) kan bağışının iştah açması sebebiyle kilo aldırıldığını düşünmediklerini söyleyebiliriz.

Tablo 10: “Kan Bağışı Bulaşıcı Hastalık Kapma Riskini Artırıyor” Veri Tablosu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Hiç Katılmıyorum	74	33,9	33,9	33,9
Katılmıyorum	44	20,2	20,2	54,1
Kararsızım	63	28,9	28,9	83,0
Katılıyorum	23	10,6	10,6	93,6
Kesinlikle Katılıyorum	14	6,4	6,4	100,0
Toplam	218	100,0	100,0	

Araştırma katılanlar “Kan Bağışı Bulaşıcı Hastalık Kapma Riskini Artırıyor” cümlesine yüzde 33,9 oranında (74 kişi) “Hiç Katılmıyorum” cevabını, yüzde 28,9 oranında (63 kişi)

“Kararsızım” cevabını, yüzde 20,2 oranında (44 kişi) “Katılmıyorum” cevabını, yüzde 10,6 oranında (23 kişi) “Katılıyorum” ve yüzde 6,4 oranında (14 kişi) “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir.

Tablo 11: “Kan Bağışıyla İlgili Yeterli Bilgilendirme Yapılmıyor” Veri Tablosu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Hiç Katılmıyorum	18	8,3	8,3	8,3
Katılmıyorum	36	16,5	16,5	24,8
Kararsızım	42	19,3	19,3	44,0
Katılıyorum	66	30,3	30,3	74,3
Kesinlikle Katılıyorum	56	25,7	25,7	100,0
Toplam	218	100,0	100,0	

Araştırma katılanlar “Kan Bağışıyla İlgili Yeterli Bilgilendirme Yapılmıyor” cümlesine yüzde 30,3 oranında (66 kişi) “Katılıyorum” cevabı, yüzde 25,7 oranında (56 kişi) “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını, yüzde 19,3 oranında (42 kişi) “Kararsızım” cevabını, yüzde 16,5 oranında (36 kişi) ve yüzde 8,3 oranında “Hiç Katılmıyorum” cevabını vermiştir. Buna göre katılımcıların yüzde 56’sının (122 kişi) kan bağışı ile ilgili yeterli bilgilendirmenin yapılmadığını düşündüğünü söyleyebiliriz.

Tablo 12: “Kan Bağışlama Oranları Zaten Yeterli Düzeydedir” Veri Tablosu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Hiç Katılmıyorum	66	30,3	30,3	30,3
Katılmıyorum	80	36,7	36,7	67,0
Kararsızım	55	25,2	25,2	92,2
Katılıyorum	11	5,0	5,0	97,2
Kesinlikle Katılıyorum	6	2,8	2,8	100,0
Toplam	218	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlar “Kan Bağışlama Oranları Zaten Yeterli Düzeydedir” cümlesine yüzde 36,7 oranında (80 kişi) “Katılmıyorum” cevabı, yüzde 30,3 oranında (66 kişi) “Hiç Katılmıyorum” cevabını, yüzde 25,2 oranında (55 kişi) “Kararsızım” cevabını, yüzde 5 oranında (11 kişi) ve yüzde 2,8 oranında “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna göre katılımcıların yüzde 67’sinin (146 kişi) kan bağışlama oranlarının yeterli düzeyde olmadığını düşündüğünü söyleyebiliriz.

Tablo 13: “Kanın Yerini Tutan Başka Maddeler Mevcuttur” Veri Tablosu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Hiç Katılmıyorum	84	38,5	38,5	38,5
	Katılmıyorum	71	32,6	32,6	71,1
	Kararsızım	49	22,5	22,5	93,6
	Katılıyorum	8	3,7	3,7	97,2
	Kesinlikle Katılıyorum	6	2,8	2,8	100,0
	Toplam	218	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlar “Kanın Yerini Tutan Başka Maddeler Mevcuttur” cümlesine yüzde 38,5 oranında (84 kişi) “Hiç Katılmıyorum” cevabını, yüzde 32,6 oranında (71 kişi) “Katılmıyorum” cevabını, yüzde 22,5 oranında (49 kişi) “Kararsızım” cevabını, yüzde 3,7 oranında (8 kişi) “Katılıyorum” ve yüzde 2,8 oranında (6 kişi) “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir.

Tablo 14: “Kan Bağışı İhtiyacı Olan Kişinin Yakınları Tarafından Yapılmalıdır” Veri Tablosu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Hiç Katılmıyorum	99	45,4	45,4	45,4
	Katılmıyorum	56	25,7	25,7	71,1
	Kararsızım	46	21,1	21,1	92,2
	Katılıyorum	11	5,0	5,0	97,2
	Kesinlikle Katılıyorum	6	2,8	2,8	100,0
	Toplam	218	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlar “Kan Bağışı İhtiyacı Olan Kişinin Yakınları Tarafından Yapılmalıdır” cümlesine yüzde 45,4 oranında (99 kişi) “Hiç Katılmıyorum”, yüzde 25,7 oranında (56 kişi) “Katılmıyorum” cevabını, yüzde 21,1 oranında (46 kişi) “Kararsızım” cevabını, yüzde 5 oranında (11 kişi) “Katılıyorum” ve yüzde 2,8 oranında (6 kişi) “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna göre katılımcıların yüzde 71,1’i (155 kişi) kan bağışının sadece ihtiyacı olan kişinin yakınları tarafından yapılması gereken bir eylem olarak düşünmediklerini söyleyebiliriz.

Tablo 15: “Kan Bağışlamak Dini Olarak Uygun Bir Davranış Değildir” Veri Tablosu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
--	--	-----------	---------	---------------	--------------------

Valid	Hiç Katılmıyorum	159	72,9	72,9	72,9
	Katılmıyorum	27	12,4	12,4	85,3
	Kararsızım	25	11,5	11,5	96,8
	Katılıyorum	2	,9	,9	97,7
	Kesinlikle Katılıyorum	5	2,3	2,3	100,0
	Toplam	218	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlar “Kan Bağışlamak Dini Olarak Uygun Bir Davranış Değildir” cümlesine yüzde 72,9 oranında (159 kişi) “Hiç Katılmıyorum” cevabını, yüzde 12,4 oranında (27 kişi) “Katılmıyorum” cevabını, yüzde 11,5 oranında (25 kişi) “Kararsızım”, yüzde 2,3 oranında (5 kişi) “Kesinlikle Katılıyorum” ve yüzde 0,9 oranında (2 kişi) “Katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna göre katılımcıların yüzde 85,3’ünün (186 kişi) kan bağışlama eylemini dini olarak uygun bir davranış olarak düşündüklerini söyleyebiliriz.

Tablo 16: “Herkesin Kanı Ancak Kendine Yetecek Kadardır” Veri Tablosu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Hiç Katılmıyorum	137	62,8	62,8	62,8
	Katılmıyorum	42	19,3	19,3	82,1
	Kararsızım	26	11,9	11,9	94,0
	Katılıyorum	1	,5	,5	94,5
	Kesinlikle Katılıyorum	12	5,5	5,5	100,0
	Total	218	100,0	100,0	

Araştırma katılanlar “Herkesin Kanı Ancak Kendine Yetecek Kadardır” cümlesine yüzde 62,8 oranında (137 kişi) “Hiç Katılmıyorum” cevabını, yüzde 19,3 oranında (42 kişi) “Katılmıyorum” cevabını, yüzde 11,9 oranında (26 kişi) “Kararsızım” cevabını, yüzde 5,5 oranında (12 kişi) “Kesinlikle Katılıyorum” ve yüzde 0,5 oranında (1 kişi) “Katılıyorum” cevabını vermiştir.

Tablo 17: “Benim Kan Grubum Nadir Bulunan Bir Kan Grubu Olmadığı İçin İhtiyaç Olduğunu Sanmıyorum” Veri Tablosu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Hiç Katılmıyorum	101	46,3	46,3	46,3
	Katılmıyorum	52	23,9	23,9	70,2
	Kararsızım	40	18,3	18,3	88,5
	Katılıyorum	15	6,9	6,9	95,4

Kesinlikle Katılıyorum	10	4,6	4,6	100,0
Toplam	218	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlar “Benim Kan Grubum Nadir Bulunan Bir Kan Grubu Olmadığı İçin İhtiyaç Olduğunu Sanmıyorum” cümlesine yüzde 46,3 oranında (101 kişi) “Hiç Katılmıyorum” cevabını, yüzde 23,9 oranında (52 kişi) “Katılmıyorum” cevabını, yüzde 18,3 oranında (40 kişi) “Kararsızım” cevabını, yüzde 6,9 oranında (15 kişi) “Katılıyorum” ve yüzde 4,6 oranında (10 kişi) “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir.

Tablo 18: “Kan Bağışının Abartıldığı Kadar Önemli Olduğunu Düşünmüyorum” Veri Tablosu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Hiç Katılmıyorum	127	58,3	58,3	58,3
Katılmıyorum	53	24,3	24,3	82,6
Kararsızım	30	13,8	13,8	96,3
Katılıyorum	6	2,8	2,8	99,1
Kesinlikle Katılıyorum	2	,9	,9	100,0
Toplam	218	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlar “Kan Bağışının Abartıldığı Kadar Önemli Olduğunu Düşünmüyorum” cümlesine yüzde 58,3 oranında (127 kişi) “Hiç Katılmıyorum” cevabını, yüzde 24,3 oranında (53 kişi) “Katılmıyorum” cevabını, yüzde 13,8 oranında “Kararsızım” cevabını, yüzde 2,8 oranında (6 kişi) “Katılıyorum” ve yüzde 0,9 oranında “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir.

Tablo 19: “Kişilerin Kan İhtiyacı Zaten Devletin Kurumları Tarafından Karşılanıyor” Veri Tablosu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Hiç Katılmıyorum	92	42,2	42,2	42,2
Katılmıyorum	61	28,0	28,0	70,2
Kararsızım	55	25,2	25,2	95,4
Katılıyorum	6	2,8	2,8	98,2
Kesinlikle Katılıyorum	4	1,8	1,8	100,0
Toplam	218	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlar “Kişilerin Kan İhtiyacı Zaten Devlet Kurumları Tarafından Karşılanıyor” cümlesine yüzde 42,2 oranında (92 kişi) “Hiç Katılmıyorum” cevabını,

yüzde 28 oranında (61 kişi) “Katılmıyorum” cevabını, yüzde 25,2 oranında (55 kişi) “Kararsızım” cevabını, yüzde 2,8 oranında (6 kişi) “Katılıyorum” ve yüzde 1,8 oranında (4 kişi) “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir.

Tablo 20: “Kana Gerçekten Çok İhtiyaç Olsa Yayın Organlarında Daha Fazla Yer Alırdı Ama Yer Almıyor”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Hiç Katılmıyorum	59	27,1	27,1	27,1
	Katılmıyorum	60	27,5	27,5	54,6
	Kararsızım	68	31,2	31,2	85,8
	Katılıyorum	22	10,1	10,1	95,9
	Kesinlikle Katılıyorum	9	4,1	4,1	100,0
	Total	218	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlar “Kana Gerçekten Çok İhtiyaç Olsa Yayın Organlarında Daha Fazla Yer Alırdı Ama Yer Almıyor” cümlesine yüzde 31, 2 oranında (68 kişi) “Kararsızım” cevabını, yüzde 27,5 oranında (60 kişi) “Katılmıyorum” cevabını, yüzde 27,1 oranında (59 kişi) “Hiç Katılmıyorum” cevabını, yüzde 10,1 oranında (22 kişi) “Katılıyorum” ve yüzde 4,1 oranında (9 kişi) “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir.

Tablo 21: “Yeterince Kan Stokunun Bulunduğunu Düşünüyorum” Veri Tablosu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Hiç Katılmıyorum	72	33,0	33,0	33,0
	Katılmıyorum	59	27,1	27,1	60,1
	Kararsızım	66	30,3	30,3	90,4
	Katılıyorum	12	5,5	5,5	95,9
	Kesinlikle Katılıyorum	9	4,1	4,1	100,0
	Toplam	218	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlar “Yeterince Kan Stokunun Bulunduğunu Düşünüyorum” cümlesine yüzde 33 oranında (72 kişi) “Hiç Katılmıyorum” cevabını, yüzde 30,3 oranında (66 kişi) “Kararsızım” cevabını, yüzde 27,1 oranında (59 kişi) “Katılmıyorum” cevabını, yüzde 5,5 oranında (12 kişi) “Katılıyorum” ve yüzde 4,1 oranında (9 kişi) “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir.

Tablo 22: Ben Kan Versem De İhtiyaç O Kadar Çok Ki Çözüm Olmayacak Veri Tablosu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Hiç Katılmıyorum	99	45,4	45,4	45,4
	Katılmıyorum	65	29,8	29,8	75,2
	Kararsızım	36	16,5	16,5	91,7
	Katılıyorum	14	6,4	6,4	98,2
	Kesinlikle Katılıyorum	4	1,8	1,8	100,0
	Toplam	218	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlar “Ben Kan Versem De İhtiyaç O Kadar Çok Ki Çözüm Olmayacak” cümlesine yüzde 45,4 oranında (99 kişi) “Hiç Katılmıyorum” cevabını, yüzde 29,8 oranında (65 kişi) “Katılmıyorum”, yüzde 16,5 oranında (36 kişi) “Kararsızım”, yüzde 6,4 oranında (14 kişi) “Katılıyorum” ve yüzde 1,8 oranında (4 kişi) “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir.

Tablo 23: Verdiğim Kan İhtiyacı Olana Gitmeyecek Muhtemelen Parayla Satılacak Veri Tablosu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Hiç Katılmıyorum	97	44,5	44,5	44,5
	Katılmıyorum	41	18,8	18,8	63,3
	Kararsızım	44	20,2	20,2	83,5
	Katılıyorum	22	10,1	10,1	93,6
	Kesinlikle Katılıyorum	14	6,4	6,4	100,0
	Toplam	218	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlar “Verdiğim Kan İhtiyacı Olana Gitmeyecek Muhtemelen Parayla Satılacak” cümlesine yüzde 44,5 oranında (97 kişi) “Hiç Katılmıyorum” cevabını, yüzde 20,2 oranında (44 kişi) “Kararsızım” cevabını, yüzde 18,8 oranında (41 kişi) “Katılmıyorum” cevabını, yüzde 10,1 oranında (22 kişi) “Katılıyorum” ve yüzde 6,4 oranında (14 kişi) “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir.

Tablo 24: “Uygun Şartlarda Korunmadığı İçin Verdiğim Kan Nasılsa Bozulacak Bir İşe Yaramayacak” Veri Tablosu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Hiç Katılmıyorum	94	43,1	43,1	43,1

Katılmıyorum	55	25,2	25,2	68,3
Kararsızım	59	27,1	27,1	95,4
Katılıyorum	8	3,7	3,7	99,1
Kesinlikle Katılıyorum	2	,9	,9	100,0
Toplam	218	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlar “Uygun Şartlarda Korunmadığı İçin Verdiğim Kan Nasılsa Bozulacak Bir İşe Yaramayacak” cümlesine yüzde 43,1 oranında (94) “Hiç Katılmıyorum” cevabını, yüzde 27,1 oranında (59) “Kararsızım” cevabını, yüzde 25,2 oranında (55) “Katılmıyorum” cevabını, yüzde 3,7 oranında (8) “Katılıyorum ve yüzde 0,9 oranında (2) “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir.

Tablo 25: “Hepimiz Nasıl Olsa Öleceğiz Kan Bağışı Çok Anlamsız” Veri Tablosu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Hiç Katılmıyorum	154	70,6	70,6	70,6
	Katılmıyorum	27	12,4	12,4	83,0
	Kararsızım	29	13,3	13,3	96,3
	Katılıyorum	3	1,4	1,4	97,7
	Kesinlikle Katılıyorum	5	2,3	2,3	100,0
	Toplam	218	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlar “Hepimiz Nasıl Olsa Öleceğiz Kan Bağışı Çok Anlamsız” cümlesine yüzde 70,6 oranında (154) “Hiç Katılmıyorum” cevabını, yüzde 13,3 oranında (29) “Kararsızım” cevabı, yüzde 12,4 oranında (27) “Katılmıyorum” cevabını, yüzde 2,3 oranında (5) “Kesinlikle Katılıyorum” ve yüzde 1,4 oranında (3) “Katılıyorum” cevabını vermiştir.

Tablo 26: “Kimse Tanımadığı Birine Kan Vermek İstemeyeceği İçin Kan Bağışı Kampanyaları Boşuna Bir Çabadır” Tablosu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Hiç Katılmıyorum	146	67,0	67,0	67,0
	Katılmıyorum	32	14,7	14,7	81,7
	Kararsızım	33	15,1	15,1	96,8
	Katılıyorum	1	,5	,5	97,2
	Kesinlikle Katılıyorum	6	2,8	2,8	100,0
	Toplam	218	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlar “Kimse Tanımadığı Birine Kan Vermek İstemeyeceği İçin Kan Bağışı Kampanyaları Boşuna Bir Çabadır” cümlesine yüzde 67 oranında (146) “Hiç Katılmıyorum” cevabını, yüzde 15,1 oranında (33) “Kararsızım” cevabını, yüzde 14,7 oranında (32) “Katılmıyorum” cevabı, yüzde 2,8 oranında (6) “Kesinlikle Katılıyorum” ve yüzde 0,5 oranında (1) “Katılıyorum” cevabını vermiştir.

3.5.2.3. Kan Bağışında Bulunmayanlara Yönelik Soruların Ortalamaları

Aziz’in (2014:165) Sencer’den aktarımına göre aritmetik ortalama bir dağılımdaki sayısal ağırlık merkezini belirlemek için kullanılmaktadır. Bu çalışmanın “Kan Bağışında Bulunmamış Olanlar” için hazırlanmış bölümünde cevaplama sistemi 5’li Likert ölçeğinde 1 puan “Hiç Katılmıyorum”, 2 puan “Katılmıyorum”, 3 puan “Kararsızım”, 4 puan “Katılıyorum” ve 5 puan “Kesinlikle Katılıyorum” olmak üzere kurgulanmıştır. Bu puanların aritmetik ortalaması katılımcıların verdikleri cevapların merkezi eğilimini gösterecektir. Bu araştırmada cevapların aritmetik ortalamaları alınarak 5 yargı cümlesi ile ifade edilen her bir hipotezin ağırlıklı yanıtları hesaplanacaktır. Hipotezlerin kanıtlanıp kanıtlanmadıkları bu yöntem vasıtasıyla tespit edilecektir.

Tablo 27: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişiler Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek için ‘Var olan Tutumları Destekleyen Bilgileri Arama’ Yoluna Giderler” Hipotezinin Ortalama Tablosu

		Kan bağışı kanı veren kişide halsizlik yapıyor	Kan bağışı kanı veren kişide kilo kaybına yol açıyor	Kan bağışı iştah açtığı için kanı veren kişiye kilo aldırıyor	Kan bağışı bulaşıcı hastalık kapma riskini artırıyor	Kan bağışıyla ilgili yeterli bilgilendirme yapılmıyor
N	Valid	218	218	218	218	218
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		2,7156	2,1193	2,1881	2,3532	3,4862

Tablo 27’e göre “Var olan tutumları destekleyen verileri arama” hipotezini temsilen oluşturulan “Kan Bağışı Kanı Veren Kişide Halsizlik Yapıyor” yargı cümlesinin cevap ortalaması 2,71, “Kan Bağışı Kanı Veren Kişide Kilo Kaybına Yol Açıyor” yargı cümlesinin cevap ortalaması 2,11, “Kan Bağışı İştah Açtığı İçin Kanı Veren Kişiyi Kilo Aldırıyor” yargı cümlesinin cevap ortalaması 2,18, “Kan Bağışı Bulaşıcı Hastalık Kapma Riskini Artırıyor” yargı cümlesinin cevap ortalaması 2,35 ve “Kan Bağışıyla İlgili Yeterli Bilgilendirme Yapılmıyor” yargı cümlesinin cevap ortalaması ise 3,48’dir. Beş cevabın

aritmetik ortalaması hesaplandığında sayının 2,57 olduğu ve cevap aralık ortalaması olan 3'ün altında kaldığı görülmektedir.

Tablo 28: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişiler Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek için ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler Hipotezinin Ortalama Tablosu

		Kan bağışlama oranları zaten yeterli düzeydedir	Kanın yerini tutan başka maddeler mevcuttur	Kan bağıışı ihtiyacı olan kişinin yakınları tarafından yapılmalıdır	Kan bağışlamak dini olarak uygun bir davranış değildir	Herkesin kanı ancak kendine yetecek kadardır
N	Valid	218	218	218	218	218
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		2,1330	1,9954	1,9404	1,4725	1,6651

Tablo 28’a göre “Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması” hipotezini temsilen oluşturulan “Kan Bağışlama Oranları Zaten Yeterli Düzeydedir” yargı cümlesinin cevap ortalaması 2,13, “Kanın Yerini Tutan Başka Maddeler Mevcuttur” yargı cümlesinin cevap ortalaması 1,99, “Kan Bağışı İhtiyacı Olan Kişinin Yakınları Tarafından Yapılmalıdır” yargı cümlesinin cevap ortalaması 1,94, “Kan Bağışlamak Dini Olarak Uygun Bir Davranış Değildir” yargı cümlesinin cevap ortalaması 1,47, “Herkesin Kanı Ancak Kendisine Yetecek Kadardır” yargı cümlesinin cevap ortalaması ise 1,66’dır. Beş cevabın aritmetik ortalaması hesaplandığında sayının 1.84 olduğu ve cevap aralık ortalaması olan 3’ün altında kaldığı görülmektedir.

Tablo 29: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişiler Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek için ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltma’ Yoluna Giderler” Hipotezinin Ortalama Tablosu

		Benim kan grubum nadir bulunan bir kan grubu olmadığı için ihtiyaç olduğunu sanmıyorum	Kan bağışının abartıldığı kadar önemli olduğunu düşünmüyorum	Kişilerin kan ihtiyacı zaten devletin kurumları tarafından karşılanıyor	Kana gerçekten çok ihtiyaç olsa yayın organlarında daha fazla yer alırdı ama yer almıyor	Yeterince kan stokunun bulunduğunu düşünüyorum
N	Valid	218	218	218	218	218
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		1,9954	1,6376	1,9404	2,3670	2,2064

Tablo 29’a göre “Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltma” hipotezini temsilen oluşturulan “Benim Kan Grubum Nadir Bulunan Bir Kan Grubu Olmadığı İçin İhtiyaç

Olduğunu Sanmıyorum” yargı cümlesinin cevap ortalaması 1,99, “Kan Bağışının Abartıldığı Kadar Önemli Olduğunu Düşünmüyorum” yargı cümlesinin cevap ortalaması 1,63, “Kişilerin Kan İhtiyacı Zaten Devlet Kurumları Tarafından Karşılıyor” yargı cümlesinin cevap ortalaması 1,94, “Kana Gerçekten Çok İhtiyaç Olsa Yayın Organlarında Daha Fazla Yer Alırdı Ama Almıyor” yargı cümlesinin cevap ortalaması 2,36 ve “Yeterince Kan Stokunun Bulunduğunu Düşünüyorum” yargı cümlesinin cevap ortalaması ise 2,20’dir. Beş cevabın aritmetik ortalaması hesaplandığında sayının 1.84 olduğu ve cevap aralık ortalaması olan 3’ün altında kaldığı görülmektedir.

Tablo 30: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişiler Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek için ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetme’ Yoluna Giderler” Hipotezinin Ortalama Tablosu

		Kan bağıışı Ben kan versem de ihtiyaç o kadar çok ki çözüm olmayacak	Verdiğim kan ihtiyacı olana girmeyece k muhtemel en parayla satılacak	Uygun şartlarda korunmadığı için verdiğim kan nasılsa bozulacak bir işe yaramayacak	Hepimiz nasıl olsa öleceğiz kan bağıışı çok anlamsız	Kimse tanımadığı birine kan vermek istemeyeceği için kan bağıışı kampanyaları boşuna bir çabadır
N	Valid	218	218	218	218	218
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		1,8945	2,1514	1,9404	1,5229	1,5734

Tablo 30’e göre “Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Varolan Tutumu Reddetmek” hipotezini temsilen oluşturulan “Ben Kan Versem de İhtiyaç O Kadar Çok Ki Çözüm Olmayacak” yargı cümlesinin cevap ortalaması 1,89, “Verdiğim Kan İhtiyacı Olana Gitmeyecek Muhtemelen Parayla Satılacak” yargı cümlesinin cevap ortalaması 2,15, “Uygun Şartlarda Korunmadığı İçin Verdiğim Kan Nasılsa Bozulacak Bir İşe Yaramayacak” yargı cümlesinin cevap ortalaması 1,94, “Hepimiz Nasıl Olsa Öleceğiz Kan Bağışı Çok Anlamsız” yargı cümlesinin cevap ortalaması 1,52, “Kimse Tanımadığı Birine Kan Vermek İstemeyeceği İçin Kan Bağışı Kampanyaları Boşuna Bir Çabadır” yargı cümlesinin ise cevap ortalaması 1,57’dir. Beş cevabın aritmetik ortalaması hesaplandığında sayının 1,81 olduğu ve cevap aralık ortalaması olan 3’ün altında kaldığı görülmektedir.

3.5.2.4. Kan Bağışında Bulunmama Sebepleri ile Demografik Veriler Arasında Anlamlı Farkların Araştırılmasına Yönelik Bağımsız Örneklem Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

3.5.2.4.1. Kan Bağışında Bulunmama Sebepleri ile Cinsiyet Arasında Anlamlı Farkların Araştırılmasına Yönelik Bağımsız Örneklem Testi

Tablo 31: Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin “Var Olan Tutumları Destekleyen Bilgiler Arama” Yoluna Giderler: Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem Testi Tablosu

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
VAROLAN1_or	Equal variances assumed	2,731	,100	1,820	216	,070	,18934	,10401	-,01566	,39434
	Equal variances not assumed			1,862	209,784	,064	,18934	,10169	-,01113	,38981

Tablo 31’e göre hesaplanan alpha (α) 0,070 normal α değeri olan 0,05’ten büyük olduğu için cinsiyetle ile “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Var Olan Tutumları Destekleyen Bilgiler Arama’ Yoluna Giderler” cümlesi arasında anlamlı bir fark mevcut değildir.

Tablo 32: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler”: Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem Testi Tablosu

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
YENİYCEL1_or	Equal variances assumed	2,351	,127	,835	216	,405	,08271	,09904	-,11250	,27792
	Equal variances not assumed			,852	208,331	,395	,08271	,09713	-,10877	,27419

Tablo 32’e göre hesaplanan alpha (α) 0,405 normal α değeri olan 0,05’ten büyük olduğu için cinsiyetle ile “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler” cümlesi arasında anlamlı bir fark mevcut değildir.

Tablo 33: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltmak’ Yoluna Giderler”: Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem Testi Tablosu

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
UYUMSZ1_ort	Equal variances assumed	8,199	,005	-,325	216	,746	-,03195	,09839	-,22589	,16198
	Equal variances not assumed			-,338	215,269	,736	-,03195	,09459	-,21838	,15448

Tablo 33’e göre hesaplanan alpha (α) 0,746 normal α değeri olan 0,05’ten büyük olduğu için cinsiyetle ile “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltmak’ Yoluna Giderler” cümlesi arasında anlamlı bir fark mevcut değildir.

Tablo 34: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetmek’ Yoluna Giderler”: Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem Testi Tablosu

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
UYUMBIL1_ort	Equal variances assumed	9,164	,003	,022	216	,982	,00224	,10071	-,19626	,20075
	Equal variances not assumed			,023	213,378	,982	,00224	,09757	-,19008	,19456

Tablo 34’e göre hesaplanan alpha (α) 0,982 normal α değeri olan 0,05’ten büyük olduğu için cinsiyetle ile “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetmek’ Yoluna Giderler” cümlesi arasında anlamlı bir farklılık mevcut değildir.

3.5.2.4.2. Kan Bağışında Bulunmama Sebepleri ile Yaş Grubu Arasında Anlamlı Farkların Araştırılmasına Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 35: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Var Olan Tutumları Destekleyen Bilgileri Arama’ Yoluna Giderler”: Yaş Etkisi

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	4,437	7	,634	1,094	,368
Within Groups	121,718	210	,580		
Total	126,155	217			

Tablo 35’ya göre hesaplanan alpha (α) 0,368 değeri normal alpha değeri olan 0,05’ten büyük olduğu için “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Var Olan Tutumları Destekleyen Bilgileri Arama’ Yoluna Giderler” cümlesi ile yaş faktörü arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Ankete katılanların sorulara verdikleri yanıtlar yaş gruplarına göre benzerlik göstermektedir. Bu benzerlik Tablo 37’de gösterilmiştir.

Tablo 36: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Var Olan Tutumları Destekleyen Bilgileri Arama’ Yoluna Giderler”: Yaş Etkisi Betimleyici Tablosu

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-24	117	2,4581	,79614	,07360	2,3123	2,6039	1,00	5,00
25-31	39	2,7795	,70307	,11258	2,5516	3,0074	1,40	4,20
32-38	13	2,5692	,34493	,09567	2,3608	2,7777	2,20	3,40
39-45	22	2,6636	,79135	,16872	2,3128	3,0145	1,00	3,80
46-52	22	2,6636	,83811	,17869	2,2920	3,0352	1,00	3,80
53-59	2	3,0000	,28284	,20000	,4588	5,5412	2,80	3,20
60-66	2	3,0000	,00000	,00000	3,0000	3,0000	3,00	3,00
67+	1	2,2000	.	.	.	.	2,20	2,20
Total	218	2,5725	,76247	,05164	2,4707	2,6743	1,00	5,00

Tablo 36’da da görüldüğü gibi “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Var Olan Tutumları Destekleyen Bilgileri Arama’ Yoluna Giderler” cümlesine verilen cevaplar yaş aralıklarına göre benzer ortalama değerlere sahiptirler.

Tablo 37: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler”: Yaş Etkisi

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	10,801	7	1,543	3,170	,003
Within Groups	102,228	210	,487		
Total	113,028	217			

Tablo 37’de göre hesaplanan alpha (α) 0,003 değeri normal alpha değeri olan 0,05’ten küçük olduğu için “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler” cümlesi ile yaş faktörü arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Ankete katılanların sorulara verdikleri yanıtlar yaş grupları arasındaki anlamlı fark Tablo 39’da gösterilmiştir.

Tablo 38: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler”: Yaş Etkisi Betimleyici Tablosu

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-24	117	1,7128	,60991	,05639	1,6011	1,8245	1,00	3,60
25-31	39	1,9128	,59964	,09602	1,7184	2,1072	1,00	3,20
32-38	13	1,7692	,70165	,19460	1,3452	2,1932	1,00	3,00
39-45	22	2,2182	,92769	,19778	1,8069	2,6295	1,00	3,80
46-52	22	2,2182	1,00836	,21498	1,7711	2,6653	1,00	3,80
53-59	2	1,2000	,28284	,20000	-1,3412	3,7412	1,00	1,40
60-66	2	1,2000	,00000	,00000	1,2000	1,2000	1,20	1,20
67+	1	1,0000	.	.	.	.	1,00	1,00
Total	218	1,8413	,72171	,04888	1,7449	1,9376	1,00	3,80

Tablo 38’de de görüldüğü gibi “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler” cümlesine katılımcıların verdikleri yanıtlar 39-45 ve 46-52 yaş aralığında ortalama 2.21, 25-31 yaş aralığında 1.91, 32-38 yaş aralığında 1,76 ve 18-24 yaş aralığında 1,71 ile farklılıklar göstermektedir.

Tablo 39: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltma’ Yoluna Giderler”: Yaş Etkisi

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	5,425	7	,775	1,538	,156
Within Groups	105,827	210	,504		
Total	111,252	217			

Tablo 39’a göre hesaplanan alpha (α) 0,156 değeri normal alpha değeri olan 0,05’ten büyük olduğu için “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltma’ Yoluna Giderler” cümlesi ile yaş faktörü arasında anlamlı bir fark görülmemektedir. Ankete katılanların sorulara verdikleri yanıtlar yaş gruplarına göre benzerlik göstermektedir. Bu benzerlik Tablo 41’de gösterilmiştir.

Tablo 40: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltma’ Yoluna Giderler”: Yaş Etkisi Betimleyici Tablosu

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-24	117	1,9402	,70918	,06556	1,8103	2,0700	1,00	4,20
25-31	39	2,0923	,65187	,10438	1,8810	2,3036	1,00	4,00
32-38	13	2,1538	,86083	,23875	1,6337	2,6740	1,00	3,80
39-45	22	2,2455	,68711	,14649	1,9408	2,5501	1,00	3,40
46-52	22	2,1636	,76752	,16364	1,8233	2,5039	1,00	3,20
53-59	2	1,2000	,28284	,20000	-1,3412	3,7412	1,00	1,40
60-66	2	2,6000	,28284	,20000	,0588	5,1412	2,40	2,80
67+	1	1,2000	.	.	.	.	1,20	1,20
Total	218	2,0294	,71602	,04849	1,9338	2,1249	1,00	4,20

Tablo 40’da da görüldüğü gibi “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltma’ Yoluna Giderler” cümlesine verilen cevaplar yaş aralıklarına göre benzer ortalama değerlere sahiptirler.

Tablo 41: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetmek’ Yoluna Giderler”: Yaş Etkisi

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	14,409	7	2,058	4,234	,000
Within Groups	102,091	210	,486		
Total	116,501	217			

Tablo 41’e göre hesaplanan alpha (α) 0,000 değeri normal alpha değeri olan 0,05’ten küçük olduğu için “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetmek’ Yoluna Giderler” cümlesi ile yaş faktörü arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Ankete katılanların sorulara verdikleri yanıtlar yaş grupları arasındaki anlamlı fark Tablo 43’te gösterilmiştir.

Tablo 42: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetmek’ Yoluna Giderler”: Yaş Etkisi Betimleyici Tablosu

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-24	117	1,6444	,61985	,05731	1,5309	1,7579	1,00	3,40
25-31	39	1,9231	,67061	,10738	1,7057	2,1405	1,00	3,60
32-38	13	1,7846	,72324	,20059	1,3476	2,2217	1,00	3,00
39-45	22	2,1182	,76758	,16365	1,7779	2,4585	1,00	3,40
46-52	22	2,3727	1,01098	,21554	1,9245	2,8210	1,00	3,80
53-59	2	1,4000	,56569	,40000	-3,6825	6,4825	1,00	1,80
60-66	2	1,0000	,00000	,00000	1,0000	1,0000	1,00	1,00
67+	1	1,8000	.	.	.	.	1,80	1,80
Total	218	1,8165	,73271	,04963	1,7187	1,9143	1,00	3,80

Tablo 42’de de görüldüğü gibi “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetmek’ Yoluna Giderler” cümlesine katılımcıların verdikleri yanıtlar 2,37 ortalama ile 46-52 yaş aralığı, 2,11 ortalama ile 39-45 yaş aralığı, 1,92 ortalama ile 25-31 yaş aralığı ve 1,78 ortalama ile 32-38 yaş aralığında farklılıklar görülmektedir.

3.5.2.4.3. Kan Başıında Bulunmama Sebepleri ile Eğitim Durumu Arasında Anlamlı Farkların Araştırılmasına Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 43: “Kan Başıında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Var Olan Tutumları Destekleyen Bilgiler Arama’ Yoluna Giderler”: Eğitim Durumu Etkisi

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	4,266	4	1,066	1,864	,118
Within Groups	121,889	213	,572		
Total	126,155	217			

Tablo 43’e göre hesaplanan alpha (α) 0,118 değeri normal alpha değeri olan 0,05’ten büyük olduğu için “Kan Başıında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Var Olan Tutumları Destekleyen Bilgiler Arama’ Yoluna Giderler” cümlesi ile eğitim faktörü arasında anlamlı bir fark görülmemektedir. Ankete katılanların sorulara verdikleri yanıtlar yaş gruplarına göre benzerlik göstermektedir. Bu benzerlik Tablo 44’te gösterilmiştir.

Tablo 44: “Kan Başıında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Var Olan Tutumları Destekleyen Bilgiler Arama’ Yoluna Giderler”: Eğitim Durumu Betimleyici Tablosu

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Okuryazar	4	3,0000	,92376	,46188	1,5301	4,4699	2,20	3,80
İlkokul	18	2,9556	,68102	,16052	2,6169	3,2942	1,40	3,80
Ortaokul	7	2,3429	,47208	,17843	1,9063	2,7795	1,80	3,00
Lise	97	2,4990	,86897	,08823	2,3238	2,6741	1,00	5,00
Univ ersite	92	2,5739	,64294	,06703	2,4408	2,7071	1,00	4,20
Total	218	2,5725	,76247	,05164	2,4707	2,6743	1,00	5,00

Tablo 44’te de görüldüğü gibi “Kan Başıında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Var Olan Tutumları Destekleyen Bilgiler Arama’ Yoluna Giderler” cümlesine verilen cevaplar eğitim durumuna göre benzer ortalama değerlere sahiptirler.

Tablo 45: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler”: Eğitim Durumu Etkisi

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	16,164	4	4,041	8,886	,000
Within Groups	96,865	213	,455		
Total	113,028	217			

Tablo 45’e göre hesaplanan alpha (α) 0,000 değeri normal alpha değeri olan 0,05’ten küçük olduğu için “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler” cümlesi ile eğitim faktörü arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Ankete katılanların sorulara verdikleri yanıtlar eğitim durumu arasındaki anlamlı farklılık Tablo 47’de gösterilmiştir.

Tablo 46: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler”: Eğitim Durumu Betimleyici Tablosu

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Okuryazar	4	2,4000	,92376	,46188	,9301	3,8699	1,60	3,20
İlkokul	18	2,6667	,87582	,20643	2,2311	3,1022	1,20	3,80
Ortaokul	7	2,1429	,82231	,31080	1,3823	2,9034	1,00	3,20
Lise	97	1,7216	,69195	,07026	1,5822	1,8611	1,00	3,60
Univ ersite	92	1,7587	,58594	,06109	1,6374	1,8800	1,00	3,20
Total	218	1,8413	,72171	,04888	1,7449	1,9376	1,00	3,80

Tablo 46’da da görüldüğü gibi “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler” cümlesine katılımcıların verdikleri yanıtlar 2,66 ortalama ile ilkokul mezunları, 2.40 ortalama ile okuryazarlar, 2,14 ortalama ile ortaokul mezunları ve 1.75 ortalama ile üniversite mezunları arasında anlamlı farklılık görülmektedir.

Tablo 47: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltmak’ Yoluna Giderler”: Eğitim Durumu Etkisi

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	8,551	4	2,138	4,434	,002
Within Groups	102,701	213	,482		
Total	111,252	217			

Tablo 47’ye göre hesaplanan alpha (α) 0,002 değeri normal alpha değeri olan 0,05’ten küçük olduğu için “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltma’ Yoluna Giderler” cümlesi ile eğitim faktörü arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Ankete katılanların sorulara verdikleri yanıtlar eğitim durumu arasındaki anlamlı farklılık Tablo 49’da gösterilmiştir.

Tablo 48: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltma’ Yoluna Giderler”: Eğitim Durumu Betimleyici Tablosu

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Okuryazar	4	2,1000	,57735	,28868	1,1813	3,0187	1,60	2,60
İlkokul	18	2,6333	,49110	,11575	2,3891	2,8776	1,20	3,40
Ortaokul	7	2,2857	,66189	,25017	1,6736	2,8979	1,60	3,20
Lise	97	1,9052	,67459	,06849	1,7692	2,0411	1,00	3,80
Univ ersite	92	2,0196	,75071	,07827	1,8641	2,1750	1,00	4,20
Total	218	2,0294	,71602	,04849	1,9338	2,1249	1,00	4,20

Tablo 48’de de görüldüğü gibi “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltma’ Yoluna Giderler” cümlesine katılımcıların verdikleri yanıtlar 2.63 ortalama ile ilkökul mezunları, 2.28 ortalama ile ortaokul mezunları, 2,10 ortalama ile okuryazarlar ve 2.01 ortalama ile üniversite mezunları arasında anlamlı farklılık görülmektedir.

Tablo 49: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetmek’ Yoluna Giderler”: Eğitim Durumu Etkisi

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	15,452	4	3,863	8,143	,000
Within Groups	101,049	213	,474		
Total	116,501	217			

Tablo 49’a göre hesaplanan alpha (α) 0,000 değeri normal alpha değeri olan 0,05’ten küçük olduğu için “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetmek’ Yoluna Giderler” cümlesi ile eğitim faktörü arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Ankete katılanların sorulara verdikleri yanıtlar ile eğitim durumu arasındaki anlamlı farklılık Tablo 51’de gösterilmiştir.

Tablo 50: “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetme’ Yoluna Giderler”: Eğitim Durumu Betimleyici Tablosu

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Okuryazar	4	1,8000	,92376	,46188	,3301	3,2699	1,00	2,60
İlkokul	18	2,6111	,76226	,17967	2,2320	2,9902	1,00	3,60
Ortaokul	7	2,3429	1,17595	,44447	1,2553	3,4304	1,00	3,80
Lise	97	1,7691	,67967	,06901	1,6321	1,9061	1,00	3,40
Univ ersite	92	1,6717	,62868	,06554	1,5415	1,8019	1,00	3,40
Total	218	1,8165	,73271	,04963	1,7187	1,9143	1,00	3,80

Tablo 50’de de görüldüğü gibi “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetme’ Yoluna Giderler” cümlesine katılımcıların verdikleri yanıtlar 2.61 ortalama ile ilkokul mezunları, 2,34 ortalama ile ortaokul mezunları, 1.80 ortalama ile okuryazarlar ve 1.76 ortalama ile lise mezunları arasında anlamlı farklılık görülmektedir.

SONUÇ

Kan bağışı yetersizliği sorunu toplumsal bir sorun olarak ele alınabilir. Bunun en önemli göstergesi sağlık hizmetlerinin devlet kontrolünde yürütülüyor oluşudur. Günümüzde her ülkenin kendi kültür, anlayış, değer ve şartlarına uygun bir kan bankacılığı politikası yürüttüğünü söyleyebiliriz. Böylece kişi istesin ya da istemesin kan konusunda içerisinde bulunduğu sağlık sisteminin bir parçası haline gelmektedir. Bu söylemden yola çıkarak kan bağışlama eyleminin toplumsal karşılığı olduğunu söyleyebiliriz.

Bağış kavramının yapılan tanımlarında “sorumluluk bilinci ile” ve “karşılık beklemezsizin” yapılan bir eylem olduğu görülmektedir. Fakat yardım ile bağış kelimeleri arasındaki ayrımın derinleştirilmesinin gerekliliği daha sonra yapılacak olan ilgili çalışmalar için önem arz etmektedir. Kan bağışçıların sınıflandırılması, “bağış” ile “yardım” arasındaki anlam farklarının derinleştirilmesi ihtiyacını vurgular niteliktedir. XV. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu Temel Kurs kitabı (2012: 41) Dünya Sağlık Örgütü’nün kan bağışçıları üç grupta sınıflandırdığını söyler. (1) Takas Kan Bağışçı, (2) Ticari Kan Bağışçısı ve (3) Gönüllü Kan Bağışçısı. Takas kan bağışçısı, hasta yakınlarının ya da tanıdıklarının vermiş olduğu kan ile kan merkezinden ihtiyaç olunan kanın alımını gerektiren bir tür olarak değerlendirilebilir. Takas kan bağış, hastayı tanımayan yardım etmek için orada bulunan biri tarafından da yapılabilir. Bu örnekte “bağış” kelimesi karşılığını veriyor olarak değerlendirilebiliriz. Fakat bağış kelimesinin kullanım alanı düşünüldüğünde desteğe ihtiyacı olan eğer hastaya yakın bir kişi ise “yardım” kelimesinin kullanımının doğru olacağını söyleyebiliriz. Ticari kan bağışında ise verilen kan karşılığında maddi bir beklenti vardır. Ticari kan bağışındaki “beklenti” şartının bağış kelimesinin ‘karşılık beklemezsizin’ ilkesi ile çeliştiği açıktır. Dünya Sağlık Örgütü’nün yaptığı sınıflandırmada yalnızca “gönüllü kan bağışçısı”nın ‘bağış’ kelimesi ile mantıksal bir çelişki yaratmadığı söylenebilir.

Kan bağışlama eyleminin toplumsal karşılığını kabul ederek mikro düzeyde ele alındığında insanın karar alma sürecine bağlı bir eylem olduğunu söyleyebiliriz. Düşünceyi davranışa dönüştürmek karar verme sürecine dolayısıyla kişiye kalmıştır. Kan bağışlama kararını alırken kişi birçok değişkenle karşı karşıya olabilmektedir. Yakın çevreden ya da kitle iletişim araçlarından edinilen bilgiler, geçmiş deneyimler hayatın akışı içerisindeki planlı ve plansız yapıp-etmeler gibi birçok etken kan bağış eylemine etki edebilir. Karar verme sürecinde içsel iletişimin önemli olduğunu söyleyebiliriz. İçsel

iletişim, günlük sorunların czmnde insanlara yardım ederek karar aşamasına doğrudan etki edebilmektedir. Bu sebeple insanların dikkatini kan bağışı sorununa ckmek gerekmektedir. İnsanlara kan ihtiyaçının hatırlatılması, reklam ve tanıtım faaliyetlerinin önemini ortaya koymaktadır.

Araştırma kapsamında yapılan anketlere katılanların %57,7'si daha önce hiç kan bağışında bulunmamıştır. %32,3' bir ya da iki kez kan bağışında bulunduğu ve %10,1'inin ise düzenli kan bağışçısı olduğu kaydedildi. Bu veriler değerlendirildiğinde katılımcıların %90'ının düzenli kan bağışçısı olmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılanların %48,1'nin 18-24 yaş aralığında olduğunu değerlendirilirse Türk Kızılay'ının gençlere yönelik calışmalarının hızlandırılması gerektiği söylenebilir.

Araştırmaya katılanların %25,6'sı "Kan Bağışında Bulunma Nedenini" kan bağışlama eylemini bir vatandaşlık görevi olarak grdğu için, %21,9'u bedenine faydalı olduğunu dşndğu için ve %20,6'sı kendinin kana ihtiyaı olduğunda kan bulabilme ihtiyaçını artırdığını dşndğu için kan bağışladığını belirtmiştir. Bu veriler değerlendirildiğin kan bağışlamanın vatandaşlık görevi olarak görülmesinin, sağlığa olumlu manada etkisinin olması ve kişinin kendisinin kana ihtiyaı olduğunda kan bulabilmesi yönünde olumlu bir etki içerisine girdiği yönünde bir tepki yarattığı söylenebilir. Tespit edilen tepkiler diğer insanlar için de olumlu tepkilere sebep olabilir. Düzenli kan bağışlarını artırmak adına kan bağışçısı kazanım programlarının, kamu spotlarının ya da halkla ilişkiler faaliyetlerinin vatandaşlık görevi vurgusu, kan bağışının bedene faydası vurgusu ya da kişinin kendisinin kana ihtiyaı olduğunda kan bulabilmesi yönünde kendisine olumlu etki bıraktığı yönündeki vurgularla kurgularla desteklenmesi başarı şansını artırabilir.

Araştırmada daha önce kan bağışında bulunmamış olan katılımcıların kan bağışlamama sebepleri tespit edilmiştir. Festinger'in Bilişsel Uyumsuzluk yaklaşımı kapsamında oluşturduğu dört haklı kılım biçiminin her birini temsil edecek şekilde beşer yargı cümlesi oluşturulmuştur. "Kan bağışında bulunmayan kişiler bilişsel uyumsuzluğu gidermek için "var olan tutumları destekleyen bilgiler arama" yoluna giderler" hipotezini destekleyen yargı cümlelerinde katılımcılar "Kan bağışı kanı veren kişide halsizlik yapıyor", "Kan bağışı kanı veren kişide kilo kaybına yol açıyor", "Kan bağışı iştah açtığı için kanı veren kişiye kilo aldırıyor", "Kan bağışı bulaşıcı hastalık kapma riskini artırıyor" ve "Kan bağışıyla ilgili yeterli bilgilendirme yapılmıyor" yargı cümlelerinin yanıt ortalamaları 2,57 olarak hesaplanmıştır. Bu sebeple H1 yani "Kan bağışında bulunmayan kişiler

bilişsel uyumsuzluğu gidermek için ‘var olan tutumları destekleyen bilgiler arama’ yoluna giderler” hipotezi doğrulanmamıştır.

“Kan bağışıyla ilgili yeterli bilgilendirme yapılmıyor” yargı cümlesine katılımcılar tarafında %30,3 Katılıyorum ve %25,7 ile Kesinlikle Katılıyorum şeklinde yanıtlanmıştır. Buna göre katılımcıların %56’sının kan bağışları ile ilgili yeterli bilgilendirmenin yapılmadığını düşündüğünü söyleyebiliriz. Kan bağışlarken hangi süreçlerin yaşandığına dair daha fazla bilgilendirme yapılması ve tanıtım faaliyetlerinin artırılması gönüllü ve düzenli kan bağışçısı sayısının artmasını sağlayabilir.

“Kan bağışında bulunmayan kişiler bilişsel uyumsuzluk gidermek için ‘Yeni ve çelişkili bilginin doğrudan reddedilmesi ve değersiz bulunması’ yoluna giderler” hipotezini temsilen oluşturulan “Kan bağışlama oranları zaten yeterli düzeydedir”, “Kanın yerini tutan başka maddeler mevcuttur”, “Kan bağışı ihtiyacı olan kişinin yakınları tarafından yapılmalıdır”, Kan bağışlamak dini olarak uygun bir davranış değildir” ve “Herkesin kanı ancak kendine yetecek kadardır” yargı cümlelerinin cevap ortalaması 1,84 olarak hesaplanmıştır. Bu sebeple H2 yani “Kan bağışında bulunmayan kişiler bilişsel uyumsuzluğu gidermek için ‘yeni ve çelişkili bilginin doğrudan reddedilmesi ve değersiz bulunması’ yoluna giderler” hipotezi doğrulanmamıştır.

“Kan bağışında bulunmayan kişiler bilişsel uyumsuzluğu gidermek için ‘Uyumsuzluk konusunun önemini azaltmak’ yoluna giderler” hipotezini temsilen oluşturulan “Benim kan grubum nadir bulunan bir kan grubu olmadığı için ihtiyaç olduğunu sanmıyorum”, “Kan bağışının abartıldığı kadar önemli olduğunu düşünmüyorum”, “Kişilerin kan ihtiyacı zaten devletin kurumları tarafından karşılanıyor”, “Kana gerçekten çok ihtiyaç olsa yayın organlarında daha fazla yer alırdı ama almıyor” ve “Yeterince kan stokunun bulunduğunu düşünüyorum” yargı cümlelerinin cevap ortalaması 1,84 olarak hesaplanmıştır. Bu sebeple H3 yani “Kan bağışında bulunmayan kişiler bilişsel uyumsuzluğu gidermek için ‘uyumsuzluk konusunun önemini azaltma’ yoluna giderler” hipotezi doğrulanmamıştır.

“Kan bağışında bulunmayan kişiler bilişsel uyumsuzluğu gidermek için ‘Uyumsuz bildirimini kabul edip bu konudaki var olan tutumu reddetmek’ yoluna giderler” hipotezini temsilen oluşturulan “Ben kan versem de ihtiyaç o kadar çok ki çözüm olmayacak”, “Verdiğim kan ihtiyacı olana gitmeyecek muhtemelen parayla satılacak”, Uygun şartlarda korunmadığı için verdiğim kan nasılsa bozulacak bir işe yaramayacak”, “Hepimiz nasılsa

öleceğiz kan bağışı çok anlamsız” ve “Kimse tanımadığı birine kan vermek istemeyeceği için kan bağışı kampanyaları boşuna bir çabadır” yargı cümlelerinin cevap ortalaması 1,57 olarak hesaplanmıştır. Bu sebeple H4 yani “Kan bağışında bulunmayan kişiler bilişsel uyumsuzluğu gidermek için ‘uyumsuzluk bildirimi kabul edip bu konudaki var olan tutumu reddetme’ yoluna giderler” hipotezi doğrulanmamıştır.

Araştırma kapsamında cinsiyet ile daha önce kan bağışında bulunmayan katılımcıların yanıtları arasında anlamlı farkların olup olmadığı T-Test analizi ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre cinsiyet ile “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Var Olan Tutumları Destekleyen Bilgiler Arama’ Yoluna Giderler” cümlesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Cinsiyet ile “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler” cümlesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Cinsiyet ile “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltmak’ Yoluna Giderler” cümlesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Cinsiyet ile “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetmek’ Yoluna Giderler” cümlesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Araştırma kapsamında yaş grubu ve eğitim durumu ile daha önce kan bağışında bulunmayan katılımcıların yanıtları arasında anlamlı farkların olup olmadığı Anova analizi ile bulunmuştur. “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Var Olan Tutumları Destekleyen Bilgileri Arama’ Yoluna Giderler” cümlesi ile yaş grubu arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler” cümlesi ile yaş grubu arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler” cümlesine katılımcıların verdikleri yanıtlar 39-45 ve 46-52 yaş aralığında yüksek olduğu görülmektedir.

“Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltma’ Yoluna Giderler” cümlesi ile yaş faktörü arasında anlamlı bir fark görülmemektedir. “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin

Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetmek’ Yoluna Giderler” cümlesi ile yaş faktörü arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetmek’ Yoluna Giderler” cümlesinde 39-45 ve 46-52 yaş grubundaki katılımcıların yanıtlarında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

“Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Var Olan Tutumları Destekleyen Bilgiler Arama’ Yoluna Giderler” cümlesi ile eğitim faktörü arasında anlamlı bir fark görülmemektedir. “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler” cümlesi ile eğitim faktörü arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Yeni ve Çelişkili Bilginin Doğrudan Reddedilmesi ve Değersiz Bulunması’ Yoluna Giderler” cümlesine ilkökul mezunlarının ve okuryazarların yanıtlarında anlamlılık farklılık olduğu görülmektedir. “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltma’ Yoluna Giderler” cümlesi ile eğitim faktörü arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuzluk Konusunun Önemini Azaltma’ Yoluna Giderler” cümlesine ilkökul mezunlarının ve ortaokul mezunlarının verdikleri yanıtlarda anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

“Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetmek’ Yoluna Giderler” cümlesi ile eğitim faktörü arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. “Kan Bağışında Bulunmayan Kişilerin Bilişsel Uyumsuzluğu Gidermek İçin ‘Uyumsuz Bildirimi Kabul Edip Bu Konudaki Var Olan Tutumu Reddetme’ Yoluna Giderler” cümlesine ilkökul mezunlarının ve ortaokul mezunlarının verdikleri yanıtlarda anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Kan bağışlarının yetersizliği sorunu yalnızca Türkiye’nin yaşadığı bir sorun olmayıp dünya genelinde yaşanan yaygın bir problemdir. Kan stoklarının temel kaynağı olan gönüllü ve düzenli kan bağışçıları anlayabilmek daha önce bir veya iki kez kan bağışı yapmış olan kişileri ya da daha önce hiç kan bağışında bulunmamış olan kişileri harekete

geçirebilmek için önemli veriler sağlayabilir. Araştırmada daha bir veya iki kez kan bağışında bulunmuş olan kişilere ve düzenli kan bağışçılarına kan bağışında bulunmalarının en önemli nedeni sorulmuş yanıt olarak vatandaşlık görevi olduğunu düşündükleri yanıtı alınmıştır. Elde edilen veriler ışığında gelecekteki kan bağışçısı kazanım kampanyaları, kamu spotları ve halkla ilişkiler kampanyalarında vatandaşlık görevi teması vurgulanarak yeni kan bağışçıları kazanılabilir.

Araştırmada bilişsel uyumsuzluk durumları incelendiğinde kan bağışıyla ilgili yeterli bilgilendirme yapılmadığı en yüksek yüzde ile kabul gören bilişsel uyumsuz olarak tespit edildi. Bu veri ışığında insanların kan bağışı yaparken hangi süreçlerden geçeceklerinden emin olmadıklarını çıkarabiliriz. Özellikle daha önce kan bağışı yapmamış olan kişilere bilgilendirme de yapılamadığı söylenebilir. İlkokul, ortaokul ve liselerde kan bağışçısı kazanım personellerinin öğretici seminerler düzenlemesi, uygulamalı ve yazılı olarak öğrencilerin eğitilmesi bu sorunun çözümü için önemli adımlar olabilir.

Kan bağışçısı kazanım personeli seçimleri önemli bir konu olarak ele alınabilir. Bunun sebebi ise kan bağışı konusunda geleceği inşa etme sorumlulukları olduğu gerçeğidir. Kan bağışçısı kazanım personeliği bu işi yalnızca meslek edinmek amacıyla yapacak kişilerden ziyade özellikle fedakarlık ve sorumluluk düzeyi yüksek, disiplinli kişiler arasından itina ile seçilmelidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- AZİZ, A. (2010). *İletişime Giriş*. 3. Basım. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- AZİZ, A. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. 9. Basım. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- BALTAŞ Z. ve A. BALTAŞ. (1998). *Bedenin Dili*. 16. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- BIERHOFF, H. (2002). *Prosocial Behaviour*, 1. Bas New York: Psychology Press.
- ÇAMLIDERE, M. (2015). *İletişime Giriş*. 2. Basım. İstanbul: Dem Yayınları.
- ERDOĞAN, İ. (2011). *İletişimi Anlamak*. 4. Basım. Ankara: Pozitif Matbaacılık.
- ERDOĞAN, İ. ve ALEMDAR, K. (2005). *Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*. 2. Basım. Ankara: ERK.
- FISKE, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. S. İrvan (çev.), 2. Basım. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- GIDDENS, A. (2005). *Sosyoloji*. C. Güzel (çev.), Ankara: Ayraç Yayınları.
- GÖKÇE, O. (1998). *İletişim Bilimine Giriş*, Ankara: Turhan Kitapevi.
- GÖKÇE, O. (2013). *İletişim Nasıl Daha İyi Anlar ve Anlaşılırım*. 1. Basım. Konya: Çizgi Kitabevi.
- GÜNGÖR, N. (2011). *İletişime Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- HANÇERLİOĞLU, O. (1995). *Düşünce Tarihi*. 6. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İNCEOĞLU, M. (2010). *Tutum Algı İletişim*. 5. Basım. İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınevi.
- KAYA, A. (2011). *İletişime Giriş: Temel Kavramlar ve Süreçler. Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim*. (Ed: A. Kaya). 2.Basım. Ankara: Pegem Akademi. 2-32.
- MCQUAIL, D. ve S. WINDAHL (2010). *İletişim Modelleri*. K. Yumlu (çev.), 3. Basım. Ankara: İmge Kitabevi.
- MENGÜŞOĞLU, T. (2015). *İnsan Felsefesi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- MUTLU, E. (1998). *İletişim Sözlüğü*. 3. Basım. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- OKAY, A. (2014). *Sağlık İletişimi*. 2. Basım. İstanbul: Derin Yayınları.
- ÖZDEMİR, G. (1992). *Türk Kızılayı*. 1. Basım. Ankara: Beyda Ofset.

SOLAZ, N. (2004). *Ülkemizde Ulusal Kan Politikası ve Donör Kazanım Stratejisi. Kan Bankacılığı ve Transfüzyon Kurs Kitabı*, İstanbul: Şan Ofset.

ROBINSON, A. (2014). Yazının Kökeni. D. Crowley ve P. Heyer (Ed.). *İletişim Tarihi* içinde. B. Ersöz (çev.), Ankara: Siyasal Kitabevi, 66-75.

TEKİNALP, Ş. ve R. UZUN. (2009). *İletişim Araştırmaları ve Kuramları*. 3. Basım. İstanbul: Beta.

TUTAR, H. (2003). *Genel İletişim*. 4. Basım. Ankara: Nobel Yayın.

TÜRK KIZILAYI (ty). *1868'den Bugüne İnsanlık Hizmetinde Broşürü*.

YAYLAGÜL, L. (2006). *Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. 1. Basım. Ankara: Dipnot Yayınları.

ZILLIOĞLU, M. (2014). *İletişim Nedir*. 5. Basım. İstanbul: Cem Yayınevi.

Süreli Yayınlar

ARANSON, E. (1997). *Back To The Future: Retrospective Review of Leon Festinger's A Theory of Cognitive Dissonance*, The American Journal of Psychology, s.110. ss.127-137. <https://www.jstor.org> (30 Eylül 2018).

ATAMER, T. (2009). *Kan Transfüzyonunun Tarihçesi*. 35. Ulusal Hematoloji Kongresi Antalya. ss.148-154. <http://www.thd.org.tr> (21 Aralık 2018).

BAKIR, N. S. TOKGÖZ ve K. ÖZDAŞLI. (2017). *Göhlisar Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu ve Göhlisar Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Organ Nakli ve Kan Bağışına Yönelik Tutumları*. 4. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sosyal ve Teknik Bilimler Kongresi. ss.1109-1120. <https://mestek.mehmetakif.edu.tr> (21 Aralık 2018).

BAR-TAL, D. (1986). *Altruistic Motivation To Help: Definition, Utility and Operationalization*, Humboldt Journal Of Social Relations, Volume 13, ss.3-14. <http://www.jstor.org> (21 Aralık 2018).

BAYIK, M. (2005). Kan Bankacılığı ve Transfüzyon Tıbbı Tarihi, *Herkes İçin Transfüzyon Tıbbı Sempozyum Dizisi*. s.44, ss.9-14. <http://www.ctf.edu.tr> (30 Eylül 2018).

CANTÜRK, E. S. CEYLAN, U. Y. AKGÜN, A. Y. KULULAR, Y. KURTULUŞ, A. ALNAWAJHA, M. ŞENGELEN ve D. ASLAN. (2013). "Gönüllülük" Kan Merkezlerine Başvuruda Fark Yaratır mı? Ankara'da Seçilmiş Kan Merkezleri Başvuruları Üzerinden Bir Değerlendirme. Türkiye Halk Sağlığı Dergisi, Volume 11, ss.86-95. <http://halksagligiokulu.org> (21 Eylül 2018).

CARVEN, A. L. (2006). *Intrapersonal Communication and Post-Disclosure Dialectics: An Examination of the Dialectical Tensions Experienced Following Self-Disclosure*, Master of Arts in Communication. Liberty University College of Communication Studies. <https://core.ac.uk> (21 Eylül 2018).

CEVİZCİ, S. E. ERGİNÖZ. A. YÜCEOKUR (2010). *Gönüllü Kan Bağışçılığı ve Kan Verme Davranışını Etkileyen Faktörler*. Türkiye Klinikleri Cardiovascular Sciences. s.22, ss.85-92. www.turkiyeklinikleri.com (18 Haziran 2018).

DÜZGÜNER, S. (2013). Maneviyat Algısı ve Diğerkamılıkla İlişkisi (Kan Bağışı Örneğinde Türkiye ve Amerika Karşılaştırmalı Nitel Bir Araştırma), *Doktora Tezi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi SBE.

EGE, R. (2015). Gönüllülük, Din ve Din Eğitimi. *Dini Araştırmalar*, s.14, ss.5-16. <http://dergipark.gov.tr> (30 Eylül 2018).

FERGUSON, E. (2004). *Conscientiousness, Emotional Stability, Perceived Control and the Frequency, Recency, Rate and Years of Blood Donor Behaviours*, British Journal of Health Psychology. Volume 9, ss.293-314. www.bps.org.uk (18 Haziran 2018).

GRAHAM, C. H. (2011). Theory Paper – Cognitive Dissonance. <https://candicehgraham.files.wordpress.com/> (30 Eylül 2018).

HABLEMİTOĞLU, P, ÖZKAN, D, YILDIRIM, U. (2010). *Bir Fedakârlık Örneği Olarak "Kan Bağışı"*. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, s.20, ss.67-78. <http://dergipark.gov.tr> (21 Aralık 2018).

HARMON- JONES, E. (2012). *Cognitive Dissonance Theory*. Encyclopedia of Human Behavior, s.1, ss.543-549. <http://www.socialemotiveneuroscience.org> (21 Aralık 2018).

HASKİ-LEVENTHAL, D. (2009). *Altruism and Volunteerism: The Perceptions of Altruism in Four Disciplines and their Impact on the Study of Volunteerism*. Journal for the Theory of Social Behaviors. s.39, ss.271-299 <http://proxy.sakarya.deep-knowledge.net/> (23 Eylül 2018).

HEALY, K. (2000). *Embedded Altruism: Blood Collection Regimes and The European Union's Donor Population*. American Journal of Sociology. s.105. ss.1633-1657. <http://citeseerx.ist.psu.edu> (21 Aralık 2018).

HONEYCUTT, J. M, C. M. MAPP, K. A. NASSER ve J. M. BANNER (2008). Intrapersonal Communication and Imagined Interactions, <https://www.academia.edu> (30 Eylül 2018).

İLKHAN, İ. VE E. ÖZENÇEL (2014). *İletişimin Yapılanması Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım: Çok Modelli İletişim ve Seyirci Odaklı Dil Tasarımı*. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. s.32, ss.57-64. <https://www.researchgate.net> (21 Aralık 2018).

KASRAİYAN, L. VE NEGARESTANİ, N. (2015). *Rates and reasons for blood donor deferral, Shiraz, Iran. A retrospective study*, Sao Paulo Med J., s.133, ss.36-42. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov> (21 Aralık 2018).

KAYA, E. F. SEZEK, S. DOĞAN. (2007). *Üniversite Öğrencilerinin Kan Bağışına Karşı Tutumları ve Kan Bağışında Alan Bilgilerinin İncelenmesi*. Cankaya University Journal of Arts and Sciences, s.1, ss.97-114. <http://dergipark.gov.tr/> (30 Eylül 2018).

KLAUSE, S. M. (1972). *An Analysis of Festinger's Cognitive Dissonance Theory*. The Philosophy of Science Association. s.39, ss.32-50. <https://www.jstor.org> (21 Aralık 2018).

MALATYALI, M. K. ve SUNAL, A. B. (2017). *Sigara Paketleri Üzerinde Yer Alan Sağlık Uyarılarının Sigara Kullanıcıları Üzerindeki Etkileri Konusunda Bir Derleme*. Klinik Psikiyatri. s.20. ss.137-149. <https://www.researchgate.net> (30 Eylül 2018).

METİN, I. ve CAMGOZ, M. S. (2011). *The Advances in the Histoy of Cognitive Dissonance Theory*, International Journal of Humanities and Social Science. s.1, ss.131-136. <https://www.researchgate.net/> (30 Eylül 2018).

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI (2015). *Mesleki Gelişim: Etkili İletişim*. <http://www.meb.gov.tr/> (20 Kasım 2018).

OZKARAMANLI, D. DESMET, P. M. A. ve ÖZCAN, E. (2016). *Beyond Resolving Dilemmas: Three Design Directions for Addressing Intrapersonal Concern Conflicts*. Massachusetts Institute of Technology Design, s.32, ss.78-91. <http://studiolab.ide.tudelft.nl> (21 Aralık 2018).

ÖZPULAT, F. (2017). *Üniversite Öğrencilerinin Kan ve Organ Bağışına İlişkin Düşünceleri*. Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi, s.4. ss.71-79 <http://dergipark.gov.tr/> (21 Aralık 2018).

SAĞLIK BAKANLIĞI VE TÜRK KIZILAYI. (2016). *Ulusal Kan ve Kan Bileşenleri Hazırlama, Kullanım ve Kalite Güvencesi Rehberi*, <http://www.kanver.net/> (21 Eylül 2018).

SAĞLIK BAKANLIĞI. (2016). *Kan Hizmet Birimleri İçin Ulusal Standartlar Rehberi*. <http://www.kanver.org/> (18 Haziran 2018).

STEELE, W.R, G. B. SCHREIBER, A. GUILTINAN, C. NASS, S. A. GLYNN, D. WRIGHT, D. KESSLER, K. S. SCHLUMPF, Y. TU, J. W. SMITH ve G. GARRATTY. (2008). *The Role of Altruistic Behavior, Empathetic Concern and Social Responsibility Motivation in Blood Donation Behavior*. Transfusion. s.48. ss.43-54. <https://onlinelibrary.wiley.com> (21 Aralık 2018).

TÜRK KIZILAYI. (2016). *Faaliyet Kitabı*. <http://www.kanver.org/> (30 Eylül 2018).

TÜRKİYE KAN MERKEZLERİ VE TRANSFÜZYON DERNEĞİ, (2012). *XV. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu: Temel Kurs Kitabı*. <https://www.yumpu.com.tr/> (18 Haziran 2018).

TÜRKİYE KAN MERKEZLERİ VE TRANSFÜZYON DERNEĞİ, (2018). *XXI. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu: Temel Kurs Kitabı*. <http://kmttd.org.tr/> (18 Haziran 2018).

UYANIK, H. (2010). *Donör Kazanım Çalışmalarının Kan Bağış Oranına Etkilerinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

YILDIZ, Ç. G. EMEKDAŞ, A. KANIK, N. TİFTİK, N. SOLAZ, G. ASLAN, S. TEZCAN, M. SERİN, S. ERDEN, İ. HELVACI ve F. OTAĞ. (2006). *Neden Kan Bağışlamıyoruz. Mersin İli'nde Yaşayanlarda Kan Bağışına Genel Bakış: Anket Çalışması*. *İnfeksiyon Dergisi*, s.20. ss.41-55. <http://infeksiyon.dergisi.org> (30 Eylül 2018).

YÜCEL, E. ve ÇİZEL, B. (2018). *Bilişsel Uyumsuz Teorisi Üzerine Kavramsal Bir İnceleme: Satın Alma Perspektifi*. *Journal of Yasar University*, s.13, ss.150-163. <http://dergipark.gov.tr> (21 Aralık 2018).

2857 SAYILI KAN VE KAN ÜRÜNLERİ KANUNU. (23 Haziran 1983). *Resmi Gazete Yayın Tarihi: 25.06.1983*. Sayı: 18088. <https://www.tbmm.gov.tr> (30 Eylül 2018).

5624 SAYILI KAN VE KAN ÜRÜNLERİ KANUNU. (11 Nisan 2007). *Resmi Gazete Yayın Tarihi: 2.05.2007*. Sayı 26510. <http://www.mevzuat.gov.tr> (30 Eylül 2018).

Online Kaynaklar

<https://dictionary.cambridge.org/tr/sözlük/ingilizce/donate#dataset-british> (erişim tarihi: 18 Haziran 2018).

<http://www.tdk.gov.tr> (erişim tarihi: 18 Haziran 2018).

EKLER

Aşağıdaki kutucukta size uygun seçenekleri işaretleyiniz.

Cinsiyet	☐ Kadın	☐ Erkek
Yaş		
Eğitim	☐ Okuryazar değil ☐ Okuryazar ☐ İlkokul mezunu ☐ Ortaokul mezunu ☐ Lise mezunu ☐ Üniversite mezunu	
Meslek		

Daha önce hiç kan bağışında bulundunuz mu?

- ☐ Evet düzenli olarak kan bağışında bulunurum. (Lütfen sadece A şıkkındaki soruları yanıtlayınız.)
- ☐ Bir veya iki kez kan bağışında bulunmuştum. (Lütfen sadece A şıkkındaki soruları yanıtlayınız.)
- ☐ Hayır hiç kan bağışında bulunmadım. (Lütfen sadece B şıkkındaki soruları yanıtlayınız.)

A. Kan bağışında bulunmanızın en önemli nedeni nedir?

- ☐ Belirli bir nedeni yok
- ☐ Yakınımın ihtiyacı olduğu için
- ☐ Sevap olduğunu düşündüğüm için
- ☐ Bedenime faydalı olduğunu düşündüğüm için
- ☐ Vatandaşlık görevi olduğunu düşündüğüm için
- ☐ Kana ihtiyaç duyduğumuzda kan bulabileceğimize inancımızı artırmak için

B. Lütfen aşağıdaki ifadelerden size uygun olanı işaretleyiniz.

	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
(1) Var olan tutumları destekleyen bilgiler arama					
Kan bağışı kanı veren kişide halsizlik yapıyor.	1	2	3	4	5
Kan bağışı kanı veren kişide kilo kaybına yol açıyor.	1	2	3	4	5
Kan bağışı iştah açtığı için kanı veren kişiye kilo aldırıyor.	1	2	3	4	5
Kan bağışı bulaşıcı hastalık kapma riskini artırıyor.	1	2	3	4	5
Kan bağışıyla ilgili yeterli bilgilendirme yapılmıyor.	1	2	3	4	5

	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
(2) Yeni ve çelişkili bilginin doğrudan reddedilmesi ve değersiz bulunması					
Kan bağışlama oranları zaten yeterli düzeydedir.	1	2	3	4	5
Kanın yerini tutan başka maddeler mevcuttur.	1	2	3	4	5
Kan bağışı, ihtiyacı olan kişinin yakınları tarafından yapılmalıdır.	1	2	3	4	5
Kan bağışlamak dini olarak uygun bir davranış değildir.	1	2	3	4	5
Herkesin kamı ancak kendine yetecek kadardır.	1	2	3	4	5
(3) Uyumsuz konusunun önemini azaltmak					
Benim kan grubum nadir bulunan bir kan grubu olmadığı için ihtiyaç olduğunu sanmıyorum.	1	2	3	4	5
Kan bağışının abartıldığı kadar önemli olduğunu düşünmüyorum.	1	2	3	4	5
Kişilerin kan ihtiyacı zaten devletin kurumları tarafından karşılanıyor.	1	2	3	4	5
Kana gerçekten çok ihtiyaç olsa yayın organlarında daha fazla ver alırdı ama ver almıyor.	1	2	3	4	5
Yeterince kan stokunun bulunduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
(4) Uyumsuz bildirimi kabul edip bu konudaki var olan tutumu reddetmek					
Ben kan versem de ihtiyaç o kadar çok ki çözüm olmayacak.	1	2	3	4	5
Verdiğim kan ihtiyacı olana gitmeyecek muhtemelen parayla satılacak.	1	2	3	4	5
Uygun şartlarda korunmadığı için verdiğim kan nasılsa bozulacak bir işe yaramayacak.	1	2	3	4	5
Hepimiz nasıl olsa öleceğiz kan bağışı çok anlamsız.	1	2	3	4	5
Kimse tanımadığı birine kan vermek istemeyeceği için kan bağışı kampanyaları boşuna bir çabadır.	1	2	3	4	5

Anketiniz tamamlanmıştır, katılımınız için teşekkür ederiz.

ÖZGEÇMİŞ

Doğancan ÇELİK, 1992 yılında İstanbul’da doğdu. Lisansını 2015 yılında İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü’nde tamamladı. 2016 yılında Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi’nde Halkla İlişkiler ve Reklamcılık alanında yüksek lisans eğitimine başladı. Tutarlılık ve uyum kuramları üzerine yüksek lisans tezi çalışması yürütmektedir.

